

Voruta

Nr. 24 (738) 2011 m. gruodžio 23 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

9 **Astrida PETRAITYTĖ**

Šviesaus komunizmo nešviesi
praeitis

11 **Genovaitė BURNEIKIENĖ**

Pirmosioms „Naujienoms“ –
110 metų

12 **Doc. dr. Valdas RAKUTIS**

Vazų karinis jūrų laivynas ir
Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

Linksmų šv. Kalėdų ir laimingų Naujųjų metų!

Donelaiti, atrišk mums akis

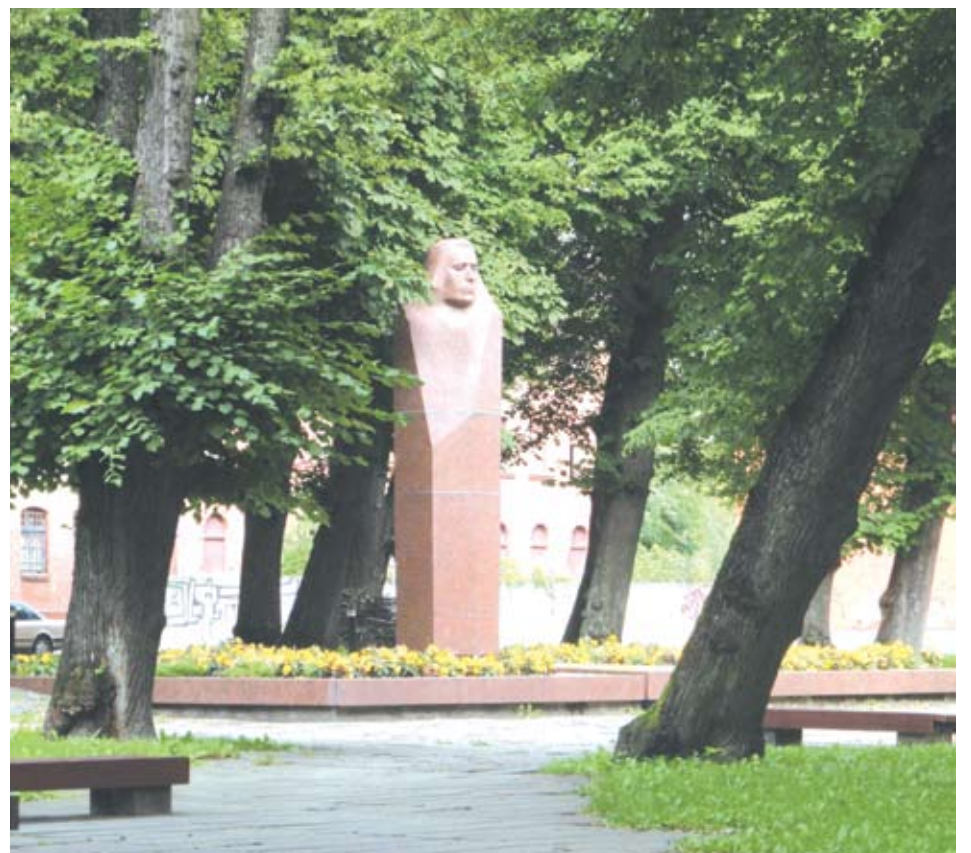
Sparčiai artėja lietuvių literatūros klasiko Kristijono Donelaičio 300-ųjų gimimo metų jubiliejus. Kaip jį sutiksime? Ir ko šiandien mes galėtume pasimokyti iš Kristijono Donelaičio, kai nuo jo gimimo mus jau skiria trys šimtmečiai?

Klaipėdaturinuostabiasventė–„Naujametą pradėkime su Kristijonu Donelaičiu“. Sausio 1-ąją į Poeto vardo aikštę susirenka gausus uostamiesčio šviesuolių būrys ir pasigirdus Klaipėdos kaziliono pirmiesiems dūžiams prie Kristijono Donelaičio paminklo juos sveikina miesto meras, aidai Poeto nemirtingosios poemos „Metai“ ištrauka. Čia su Naujaisiais metais prie Poetopaminklosveikinasibičiuliai, bendradarbiai, bendraminčiai. Šventės kulminacija – Lietuvos himnas ir klaipėdiečiai pradeda „naują metą“. Tai mažas žingsnelis į nuosaikumąsėdintprieNaujametiniošventinio stalo su mintimi, kad Poeto gimtadienio vidurdienį 12 val. turėsi stovėti prie Kristijono Donelaičio paminklo, bet ar laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje mes visi išgirdome Kristijono Donelaičio mums sukurtą Giesmę ir jotyruosešaukiantį balsą? Arjausuvokėme, kur einame ir kur mus veda tolerancija?!

Apsidairykime! Mes jau išsižadame ne tik savo Poeto priesakų, bet ir savo šaknų. Mes meldžiamės svetimiems stabams, kartodami „gerbkime kito nuomonę“. O kas tas kitas?!

Tai mes.

Mes tie tolerantiškieji, kurių rankų pirštai apmaustyti kruvinais Kryžiuočių ordino

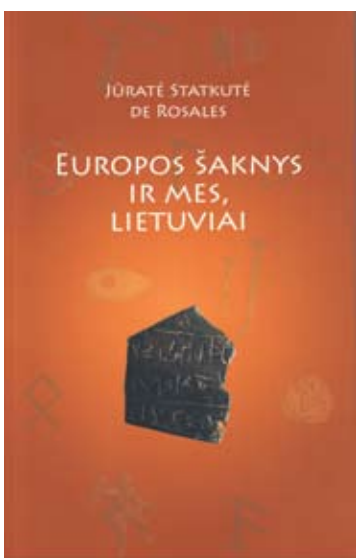
Paminklas Kristijonui Donelaičiui Klaipėdoje

Nukelta į 5 p.

Lietuvos istorijos diskusijos

Kaip baltai tampa gotais

Prof. Alvydas BUTKUS, dr. Stefano M. LANZA, Kaunas

Jūratės Statkutės de Rosales knygos
„Europos šaknys ir mes, lietuviai“
viršelį

Pasak prof. Z. Zinkevičiaus, kai kurių mūsų istorikų pasigautas Lietuvos istorijos tendencingas menkinimas, tęsiant sovietinę ar lenkiškąją tradiciją, duoda priešingą rezultatą – žmonės iš viso nustoja pasitikėti profesionaliais istorikais, ima graibstyti

pseudoistorikų knygas ir akiai tikėti jose surašytais pasakojimais apie lietuvius ir apskritai baltus. Teigiamas tokių autorių nuopelnas yra nebet tai, kad jie mėgina sutaurinti mūsų istoriją, kelti pasididžiavimą ja, gilintis į ją. Tačiau daug kur jie pritemptai interpretuoja istorinius faktus, neretai nutylėdami tas kronikų vietas, kurios neigia jų iškeltas hipotezes. Be to, jie mėgėjiškai traktuoja bei pritempia kalbos duomenis.

Č. Gedgaudo, Ch. Pichelio bei kitų romantikų knygų biblioteką neseniai papildė ir J. Statkutės de Rosales panašaus turinio knyga *Europos šaknys ir mes, lietuviai* (Vilnius: Knygų kelias 2011). Garbingo amžiaus autorė be didesnės mokslinės atodairos gūdais paverčia tautą, tradiciškai žinomą kaip gotai, ir vienus, ir kitus priskirdama baltams.

Jordano gotai ir jų kilmės vieta

Pirmasis autorės žingsnis įrodinėjant, kad gotai buvo baltai (todėl ir turį būti vadinami baltišku žodžiu *gudai*), yra jų kilmės vietos perkėlimas arčiau tradicinio baltų arealo, taip bandant paneigti vyraujančią skandinaviškos jų kilmės teoriją. Tačiau esąs tik vienas antiklos (beje, vėlyvosios) šaltinis, kuris teikia žinių apie gotų kilmės vietą. Tai

Nukelta į 15 p.

Lietuvos ir Rusijos tarpvalstybinių santykių sutarties reikšmė 1991 metais ir šiandien

Sutartis tarp dviejų kultūrų tipų

Prof. Jurijus AFANASJEVAS, Maskva

Prof. Jurijus Afanasjevas

Gerbiamieji kolegos, draugai, prieš pradėdamas kalbėti iš esmės, dėl ko aš ir išėjau į šią tribūną, keletą žodžių pasakysiu apie simbolius. Kai dirbau Liaudies deputatų pirmajame suvažiavime ir pradėjau kalbėti kritikuodamas jo daugumą (ir, aišku, pirmininką M. Gorbačiova), į mano tokį pasakymą reakcija, švelniai tariant, buvo labai įvairi. Ta pati dauguma buvo kategoriškai prieš. Aišku, kažkokių aplodismentų taip pat sulaukiau, bet kaiėjau tarp eilių atgal į savo vietą, ir iš kairės, ir iš dešinės girdėjau šnibždesius ir tuomet sudvejojau, kur man atsistėti. Tos didžiosios salės Kremliuje viduryje buvo tuščių vietų. Ir aš atsistėdau į tų tuščių eilių vidurį visiškai vienas. Kurį laiką taip ir sėdėjau. Iš apačios prie manęs priėjo

vienas žmogus ir demonstratyviai atsistėjo greta. Tai buvo V. Landsbergis. Jis ir Lietuva man ir tapo išsilaisvinimo iš vienišumo jausmo simboliais. Tačiau simboliai, kaip žinome, yra labai gyvybingi. Tokie simboliai man kažką panašaus ir dabar reiškia. Taigi apie simbolius viskas.

Dabar apie esmę. O apie esmę norėjau pasakyti štai ką. Sutartis, kurią mes svastome, 1991 m. liepos 29 d. sutartis, fiksuoja ne tik santykius tarp valstybių. Ta sutartis, ypač ją įgyvendinant, dar ir fiksuoja, orientuoja, išreiškia ir kažkaip atstovauja santykiams tarp visuomenių, tarp kultūrų. Todėl man ir norėtusi dabar pakalbėti apie šiuos santykius. Apie santykius tarp įvairių kultūrų tipų, tokių, kokiems atstovauja Lietuva ir Rusija. Jeigu suprastume, kas yra įvairūs kultūrų tipai, galima sakyti, netgi skirtingi civilizacijų tipai, galima taip pat sakyti, kad tai kultūros, turinčios visiškai skirtingą matricą, savo pagrindą. Jeigu tai suprastume, tuomet, man atrodo, galėtume suprasti ir kažkokius įvykius, ir kažkokias asmenybes.

Visų pirma bus suprantama, kad M. Gorbačiovas, B. Jelcinas ir V. Putinas, nors ir žinau, kad į B. Jelciną ne tik Lietuvoje, bet ir daug kur kitur visiškai kitoks požiūris, ypač dėl šios sutarties, kurią mes šiandien

Nukelta į 10 p.

Pražuvės „Auszros“ archyvas prisikėlė naujam gyvenimui

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

Atkelta iš 2 p.

vo Chilinskio ir kitų ano meto ankstesnių atliktų darbų nebūtų J. Basanavičiaus bei kitų žymių veikėjų. Šią knygą labiau vertina iš XVII a. pozicijų, nes dirba su to amžiaus literatūra. Išsamiau papasakojo apie šaltinio vertimo patirtį, pasitelkiant užsienio programuotojų pagalbą. S. B. Chilinskio Biblijos vertimo nagrinėjimas ir tvarkymas jai priminė „Auszros“ archyvo tvarkymą. Anot dr. G. Kavaliūnaitės, būtų puiku padaryti „Auszros“ archyvo ir kompaktinį diską, nes šioje knygoje įdėta labai daug darbo.

Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto doc. hum. m. dr. Silva Pocyte, pasidžiaugusi matydama tiek daug pažįstamų veidų, kuriems rūpi Mažoji Lietuva, prisipažino, kad visrandanaujų dalykų šitoje knygoje, nors ji pirmoji ją skaitė kaip recenzentė. Su XIX–XX a. kultūros judėjimu yra susijęs ir jos mokslinis darbas. Kalbėjo apie Mažosios Lietuvos veikėjų bendradarbiavimą su Didžiosios Lietuvos atstovais. Knygoje iškeliamos aktualios, neretai skaudžios, temos. Čiaramedaudikišiolnežinomos medžiagos apie M. Jankų. Vertingiausias dalis – apie Martyno Jankaus deportaciją į Rusiją 1915 metais. Savo užrašuose jis užfiksavo, ką jautė, išgyveno Sibire, nes tokių prisiminimų mažai. Ji taip pat pastebėjo, kokia buvo lietuvininkų kalba tuo metu. Ne tik jo šeimos likimas, bet ir kitų šeimų dalia – tai tik dalelė tų ištremtų lietuvininkų, jų patirta didelė tragedija. Anot jos, „Auszros“ archyvas yra labai įdomus kalbinių požiūriu (germanizmai, rusicizmai). Istorikė viliasi, kad naujoji tokia vertinga ir svarbi knyga pateiks nemažai peno tolesniems tyrimams bei bus geras vadovas istorikams, kraštotyrininkams ir visiems tuo besidomintiems.

Lietuvos istorijos instituto dr. Vilma Žaltauskaitė pasidalino savo išpūdžiais iš perskaitytos naujosios knygos. Pasak jos, čia pasitaiko atvejų, kai du žmonės savo laiškuose, žinoma, skirtingai, aprašo tą patį įvykį, pvz., kaip buvo įvestos lietuviškos pamaldos Petrapilyje. Tad yra labai įdomu palyginti kitaip aprašytus tuos pačius įvykius. Kiekvienas sudarytojas pasirenka savo prioritetus, kad leidinio kokybė nekeltų abejonių. Jei kyla tokių pamąstymų, kad atrodo, jog parengėjas nežino, kaip turi būti rengiamos šaltinių publikacijos, priminė, kad jau daug yra paskelbtų darbų,

tik reiktų dėl parengimo principų sutarti. „Auszros“ epocha jau yra pakilimas, riba, po 1863 metų sukilimo. Istorikė pažymėjo, kad ši knyga bus neįkainojamas atradimas kalbininkams ir susilauks dar ne vieno tyrinėtojo dėmesio.

Dr. S. Narbutas apgailestavo, kad dar nėra išleistas J. Basanavičiaus dienoraštis apie Pirmojo pasaulinio karo išgyvenimus.

Vilniaus universiteto doc. Andrius Vaišnys, sudarytojo bendradarbis, pabrėžė, kad labai svarbi yra mokslininko kompetencija tiriant šaltinį. Anot jo, šiandien išgirdome keletą pastabų dėl šaltinių skelbimo, norėtusi, kad tokie dalykai būtų parengti profesionaliai. Nuoširdžiai pasveikino dr. D. Kauną su puikiai atliktu darbu. Taip pat išreiškė mintį, kad būtų puiku, jei šaltiniai atsidurtų internetinėje erdvėje. Pasak jo, mokslininkų užduotis – pasakyti, ko reikia.

Pasinaudojęs suteiktu žodžiu, enciklopedininkas dr. Algirdas Matulevičius pasidžiaugė ir akcentavo didelį A. Matijošienės darbą iš Mažosios Lietuvos spaudos, kuri per daug metų lyg ta bitelė sunešė medų. Prisiminė savo tyrinėjimus jaunystės laikais, kai būdamas studentu, tik su specialiu leidimu, galėjo pavartyti tuo metu VU rankraštyne buvusius M. Jankaus dokumentus. Jo parengti referatai palankiai ir su dideliu susidomėjimu buvo vertinami įvairiose studentų konferencijose Odesoje, Kijeve, Novosibirske, Maskvoje ir kt. Pasiūlė, kaip anais laikais po J. Basanavičiaus kalbų per dideles lietuvių tautos šventes, kai buvo jam dėkojama atsistojus, taip ir dabar pagerbti leidinio parengėjus.

Prof. D. Kaunas visiems padėkojo už dalykiškas pastabas ir patikino, kad kiekvienas paskelbtuose laiškuose ras kalbos ar tarmės žavesio bei panašių dalykų.

Naujieji namai

Per metus D. Kaunas sutvarkė gautąjį archyvą ir 2009 m. perdavė VU bibliotekos Rankraščių skyriui. Darbuotojų sutvarkytas „Auszros“ archyvas sugulė į dvi dėžes. Radinys buvo konservuotas ir tapo visiškai saugus.

Perduoti laiškai ir atvirlaiškiai papildė VU bibliotekoje jau saugomus kitus su

Kazys Misius (centre)

Vladas Žukas

Iš kairės: dr. Sigitas Narbutas, Audronė Matijošienė, prof. Domas Kaunas

„Auszra“ susijusius dokumentus. Deja, daugelis rastų dokumentų labai sužaloti, apipuvę, daugumos neįmanoma perskaityti. Džiugu, kad gavus JAV lietuvių paramą, jie buvo nuskenuoti ir dešifruoti, tad juose esanti informacija dabar prieinama bei išspausdinta knygoje „Auszros“ archyvas: Martyno Jankaus rinkinys“ pasitarnaus kaip svarbus lietuvių tautinio atgimimo pažinimo šaltinis.

Rinkinio išleidimą rėmė Mažosios Lietuvos fondas ir VU.

* „Auszros“ archyvas: Martyno Jankaus rinkinys / Sudarė ir parengė Domas Kaunas ir Audronė Matijošienė. – Vilnius: Vilmiaus universitetas, 2011. (Vilnius: Standartų spaustuvė). – 492 p. [34 p. nenumuot] : iliustr., faks. – Asmenvardžių ir vietovardžių r-klės: p. 463–490. – Tiražas 400 egz. – ISBN 978-9955-634-53-9.

Dr. Mikas Vaicekaskas

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Mokyklos jubiliejus

Emilija Algaudė BUKONTIENĖ, Tauragė

Sveikina Aleksas Bartnikas. Stovi Rūta Leonova, A. Bursteikienė, Emilija Bukontienė, mokyklos direktorius Jurijus Leontjevičius Uzercovas

Kraupiškasis, nuo 1946 m. Uljanovas, vok. Kraupischen, Breitenstein, miestelis prie Įstros (dabar Instručio) ir Eimenio (dabar Uljanovkos). Vietovė epochų kryžkelėje vadinta įvairiais vardais, joje nuo seno gyveno lietuviai ir visada čia skambėjo lietuvių kalba.

Gyvenvietė minima nuo 1276 m. Iki didžiojo 1709–1711 m. maro joje gyveno vien lietuvininkai 1555 m. Kraupiške pastatyta evangelikų liuteronų bažnyčia, prienos veikė parapijinė mokykla, dabar išlikusios tik pastato liekanos. 2005 m. Uljanove pastatyta nauja pravoslavų cerkvė. Kraupiške kunigavo Augustas Jomantas, Baltramiejus Vilentas (sūnus), Jonas Pipiras. Netoli, už 2,5 km nuo Kraupiško iš žymaus tautosakininko Viliaus Kalvaičio tėvėškė – Girėnai (dabar Grivino).

Lapkričio mėnesį mokyklai sukako 65-eri,

mokyklos ir apylinkės kraštotyros muziejui – 35-eri. Į šventę suvažiuavo daug svečių. Mokyklos direktorius Uzercovas Jurijus Leontjevičius apžvelgė mokyklos nueitą kelią, jos istoriją, papasakojo apie šiandieninę mokyklą, kurioje dirba 26 mokytojai, mokosi 230 mokinių ne tik iš Kraupiško apylinkės, bet ir iš gretimų rajonų Įsruties (Černiachovsko), Gumbinės (Gusevo), Lazdynų (Krasnoznameneko). Net 13 mokykloje dirbančių mokytojų – šios mokyklos auklėtiniai. Opapasakoti apie mokyklą direktorius tikrai turi ką, nes jai vadovauja tris dešimtmečius. Per tą laiką mokykla tapo Ragainės (Nemano) rajono pasididžiavimu, žinomą visose srityse, joje darbštus kolektyvas, vadovaujamas manaus ir kūrybingo direktoriaus.

1981 m. įkurtas mokyklos kraštotyros muziejus, jo įkūrėjas – mokyklos direktorius. Muziejui

sukaupti eksponatai, pasakojantys ne tik apie apylinkės istoriją nuo Rytų Prūsijos laikų, bet ir apie istoriją visų srities miestų, kitų gyvenviečių. Tai pirmasis toks muziejus Karaliaučiaus krašte (Kaliningrado srityje), nepanašus į kitų mokyklų muziejus, nes jame medžiaga ne nuo 1946 m., bet ir nuo ankstesnių laikų, nuolat papildoma naujais eksponatais. Iš pradžių muziejus užėmė dvi nedideles sales, dabar – keturias, bet ir čia darosian kšta, nes jame daugiau kaip 20 tūkstančių eksponatų. Juos vis atneša mokiniai, jų tėvai, atveža svečiai, atvykusieji randa žinių apie savo artimuosius, pažįstamus.

Nuo 2005 m. mokyklą baigė 5 sidabro ir 3 aukso medalininkai. 2009-aisiais mokykla pagal mokymo kokybės reitingus pateko tarp 25 geriausių srityje. Praeitais metais direktoriui J. Uzercovui už gerą darbą įteiktas medalis ir Rusijos Prezidento D. Medvedevo Padėkos raštas.

2010 m. mokykla dalyvavo konkurse ir laimėjo projektą „Uljanovoidurinė mokykla – tarptautinio turizmo centras“.

Mokykloje veikia cirko studija, vadovaujama talentingos pedagogės S. V. Goloncovos. Savo meistriskumą studijos nariai demonstruoja ne tik mokykloje, bet visoje srityje, lankėsi ir Lietuvoje.

Daug šiltų žodžių dalyvavę svečiai išsako mokyklos vadovybei, darbščiam mokytojų kolektyvui. Jubiliejaus proga sveikino regioninės švietimo ministerijos atstovai: modernizavimo skyriaus viršininkė N. A. Strogova, vyriausioji inspektorė I. G. Dyrševa, Ragainės (Nemano) rajono vadovas A. V. Filanovičius, Ragainės (Nemano) rajono administracijos vadovas S. F. Voskovščikas, Lenkvičių (Lunino) kaimo gyvenvietės vadovė V. P. Kudaševa. Sveikinos svečiai

iš Tilžės (Sovetsko), Šventapilės (Mamonovo), Įsruties (Černiachovsko), Gastų (Slavsko), Stalupėnų (Nesterovo).

Šventėje dalyvavo Lietuvos Respublikos konsulė Sovetske Liuda Kleimionova, kalbėjusi apie mokyklos muziejaus unikalumą, Karaliaučiaus (Kaliningrado) regioninės lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas, Karaliaučiaus (Kaliningrado) 48-osios vidurinės mokyklos mokytoja poetė vertėja Rūta Leonova. Svečių sveikinimus keitė koncertiniai programos numeriai.

Už ilgametį nuoširdų darbą mokyklos direktorius J. Uzercovas pristatytas aukštam apdovanojimui – ordino medaliui „Už nuopelnus Tėvynei“. J. Uzercovas ir jo žmona Liubov Petrovna, rusų kalbos ir literatūros mokytoja, apdovanoti „Kaliningrado srities švietimo sistemos veterano“ medaliu. Grupė mokytojų apdovanoti Kaliningrado srities švietimo ministerijos, Ragainės (Nemano) rajono administracijos Padėkos raštais. Šventėje dalyvavo svečiai iš kitų srities muziejų, Karaliaučiaus (Kaliningrado) kraštotyros klubo atstovai, gyvenvietės valdžios atstovai.

Nuo 1998 m. mokykloje veikia lietuvių kalbos ir etnokultūros fakultatyvas, kurį lanko lietuvių kilmės vaikai. Džiaugiuosim mokyklos direktoriaus, pavaduotojų dėmesiu lietuvių kalbai, draugišku mokytojų kolektyvu, geraissantykiaissu mokiniiais ir jų tėvais. Už kūrybišką darbą, profesionalumą mokant ir auklėjant moksleivius įteiktas Ragainės (Nemano) rajono administracijos Padėkos raštas.

Autorės nuotr.

Lenkijos lietuvių padėtis šiandien

Irena GASPERAVIČIŪTĖ, Punkskas

Lenkijos lietuvių bendruomenės suvažiavimo akimirka

„Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt“ – tai mūsų visu, po pasauli išsibarsčiusių lietuvių, šūkis. Deja, gyvenant svetimoje aplinkoje šis natūralus ir prigimtinis siekis ne visados lengvai ir paprastai įgyvendinamas. Keliai tai pasiekti nusako 1949 m. Vokietijoje priimta Lietuvos Charta, o mūsų, Lenkijos lietuvių bendruomenės, veiklos konkrečius tikslus bei veikimo būdus nusako Bendruomenės įstatai. Taigi šie dokumentai ir yra tos gairės, kurių mes, Lenkijos lietuvių bendruomenės valdyba, dirbdami laikomės ir kuriomis vadovaujamės. „Lietuvių Charta“, LLB įstatai bei politinės Lietuvos ir Lenkijos sąlygos nusako Bendruomenės darbo barus bei pobūdį.

Prieš trejus metus spalio mėnesį įvykęs Lenkijos lietuvių bendruomenės suvažiavimas įgaliojo trejiems metams atsakingai dirbti Lenkijos lietuvių labui bei atstovauti jiems tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje, tiek bendraujant su Pasaulio lietuvių bendruomene. Kadangi Bendruomenės valdyba pirmininkautimanteko jau ne pirmą kadenciją, galima būtų ją palyginti su ankstesnėmis ir nusakyti šios kadencijos tam tikrą specifiką. Mat iš tiesų pastarieji treji metai buvo savotiškai kitokie nei ankstesni. Todėl kalbėdama apie valdybos veiklą daugiausia susitelksiu į tuos aspektus, kurie yra nauji, ir į tuos, kurie itin smarkiai sąlygoja mūsų bendruomenės padėtį. Taip pat pasistengsiu pristatyti tuos darbo barus, kurie šios kadencijos valdybai buvo itin svarbūs.

Gyvename specifiniame regione, kurio žmonių mentalitetą formavo ne tik gyvenimo vieta, bet ir daugybė istorinių faktų. Kaip bendruomenė esame specifinė tuo, kad gyvename Lietuvos etninės žemės ir artimoje kaimynystėje su Lietuva. Dėl geopolitinės padėties ir istorinių įvykių visais laikais lietuvių padėtis šiose kraštuose buvo komplikauta, todėl dažnai komplikuoti būdavo šiose kraštuose gyvenančių lietuvių pasirinkimai. Nūdiene nėra lengvesnė ar paprastesnė. Mūsų gyvenimui daro įtaką daug veiksnių, nekalbant apie ekonominę šalies situaciją (tai liečia visus, nepriklausomai nuo tautybės). Mūsų savijautą ir, kaip minėjau, pasirinkimus labai stipriai veikia tai, kokios politinės jėgos bei ideologinės bangos vyrauja valstybėse: tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje, kiek jos palankios mums. Žinoma, labai svarbus veiksny yra tai, kaip klostosi Lenkijos ir Lietuvos santykiai.

Per pastaruosius metus, nepaisant to, kad 2005 metais priimtas Tautinių ir etninių mažumų įstatymas, daugumos visuomenės santykis į tautines mažumas ir ypač į lietuvių ne pagerėjo, o, sakyčiau, vis prastėja. Visuomenėje gausu antilietuviškų nuotaikų, kurių liudininkai buvomerugpjūčio mėnesį, kada Punsco valsčiuje buvo apteplosios dvikalbės lentelės, išniekinti du lietuvių kultūrai svarbūs paminklai: Punske Klotimo teatro 100-mečiui atminti ir Bubeliuose, Albino Žukausko tėviškėje, Berznyke išdygo dar vienas lietuvių žeidžiantis, istorinę tiesą iškreipiantis, lietuvių karių atminimą niekinantis paminklas. Šie įvykiai atsirado Lenkijos lietuvių bendruomenės susidomėjimo ir darbo centre. Mes negalime likti abejingi dėl išpuolių prieš mus, t. y. prieš mūsų tapatybę. Beje, nacionalistinių išpuolių šiais metais būta ne tik prieš lietuvių. Susitikime Balstogėje su vaivada bei policijos komendantu visų Palenkės vaivadijose gyvenančių tautinių mažumų atstovų pasisakė jaučiamą pavojų. Manychiau, tai turėtų būti labai rimtas signalas Lenkijos valdžiai imtis priemonių stabdyti tokias nacionalizmo apraiškas, jas vienareikšmiai pasmerkti ir atsakingai vertinti visuomenėje vykstančius pavojingus procesus. Deja, tokių veiksmų iš Varšuvos kol kas nepastebėjome. Kol kas nesulaukėme jokios reakcijos dėl minėtojo Berznyke esančio paminklo, niekinančio tose kapinėse palaidotų Lietuvos savanorių atminimą. Prieš pora savaičių LLB kartu su LLD kreipėsi į Lenkijos premjerą, atkreipdamos dėmesį į mus neraminančias nuotakas. Rašte, tarp kita ko, paminėjome: „(...) nuolat siurinėjame lietuviškų mokyklų tinklas, ignoruojami elementarūs poreikiai mokyklas aprūpinti reikiama is vadovėliais <...>. Daugėja pasityčiojimo iš

žmonių, kai viešose vietose išgirstama vartojant lietuviškas pavardes ar gimtąją kalbą, atvejų, panaikinta vienintelė lietuviška laida Balstogės televizijoje. Visa tai bei smurto proveržiai minint Lenkijos Nepriklausomybės atkūrimo dieną Varšuvoje rodo stiprėjančias nacionalistines nuotakas ir kelia nerimą lietuvių tautinei mažumai Lenkijoje.

Nerimaujama visų pirma dėl viešųjų išpuolių prieš Lenkijos lietuvių. Punsco savivaldybėje buvo sunaikintos lentelės su dvigubais vietovių pavadinimais bei du lietuvių kultūros kūrėjams skirti paminklai. Iki šiol šių išpuolių kaltininkai nesurasti ir nenubausti. Tuo pat metu valstybės administracija verčia savivaldybę kuo skubiau pakabinti dvikalbes lenteles, prieš tai deramai neįvertinusi esamos padėties bei aplinkybių, dėl kurių šie išpuoliai buvo įvykdyti.“ Taip pat rašėme: „Norime priminti, kad Berznyke (Seinų savivaldybė) jau keleri metai vykdoma „įamžinimo pažėminant“ akcija. Statomi nauji paminklai, provokuojantys lenkų ir lietuvių konfliktą. Šiais „paminklais“ siekiama radikalizuoti lenkų nacionalistines nuotakas ne tik Lietuvos, bet taip pat vietinės lietuvių mažumos atžvilgiu. Prieš kelias savaites pritariant vietinei valdžiai buvo pastatytas dar vienas paminklas, žeminantis Berznyko kapinėse palaidotus Lietuvos karius, kurie žuvo 1920 metais lenkų ir lietuvių konflikto metu. Tai ligi šiol lenkų tradicijoje analogų neturintis atvejis, kuomet žuvusių karių atminimo įamžinimas vykdomas juos pažėminant.“

Valdyba, susirūpinusi tokiomis tendencijomis, dėjo pastangų, kad minėtieji veiksmų būtų sustabdyti bei keistųsi visuomenėje vyraujančios nuotakos. Su apgailestavimu turu pranešti, kad atsakymas, gautas iš Lenkijos premjero, to nerimo nė kiek nesumažino. Vis dėlto Varšuvoje nenorėta išgirsti mūsų susirūpinimo žodžių. Beje, kol kas nei Lenkijos, nei Lietuvos valdžia nesiėmė jokių žingsnių, kad Berznyko kapinėse esantys lietuvių žeidžiantys ir nesantį skatinantys paminklai būtų pašalinti. Manau, būsimajai valdybai šie uždaviniai galbūt bus prioritetingi.

Po vasarą įvykusių išpuolių prieš lietuvių, kai buvo nuteptos dvikalbės lentelės bei išniekinti mūsų paminklai, LLB valdyba surengė tai problemai aptarti valdybos posėdį. Jo metu valdyba vienbalsiai parėmė Punsco valsčiaus viršaičio išsakytą poziciją susilaikyti nuo lentelių grąžinimo į savo vietas bei išvis atsisakyti dvikalbių lentelių, kol Lenkijoje pasikeis nuostatos lietuvių tautinės mažumos atžvilgiu, t. y. kol bus patenkinti esminiai poreikiai švietimo srityje, kol bus vienareikšmiai pasmerktos visos nacionalizmo apraiškos, kol nebūsime laikomi įkaitais santykiuose su Lietuva.

Apie esamą padėtį bei labai skaudžias netektis švietimo srityje lapkričio 23 dieną kalbėjomės su Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos aukščiausiojo komisaru tautinių mažumų klausimams Knutu Vollebaeku. Panašu, kad komisaras savo išvadas pristatys apie gruodžio vidurį.

Per pastaruosius trejus metus valdybai pasisekė pristatyti mūsų bendruomenės padėtį Lietuvos žiniasklaidoje bei sudominti didžiąją dalį Lietuvos gyventojų mums rūpimais klausimais. Ypač aktyviai žiniasklaida domėjosi Lenkijos lietuviais pastaraisiais metais. Apie čia vykstančius įvykius rašydavo interneto portalai: delfi.lt, alfa.lt, alka.lt., voruta.lt, pasirodydo reportažai valstybinėje Lietuvos televizijoje, kartais valstybiniame Lietuvos radijuje. Dėl informacijos sklaidos daug pasitarnavo Sigito Birgelio redaguojamas Lenkijos lietuvių portalas www.punkskas.pl.

Atstovavimas

Lenkijos lietuvių bendruomenė vis svaresnį balsą turi Pasaulio lietuvių bendruomenės įvairiose struktūrose: Petras Maksimavičius dirba Pasaulio lietuvių bendruomenės valdyboje, jis taip pat priklauso Lietuvos vyriausybės ir Pasaulio lietuvių bendruomenės koordinacinei tarybai, per posėdžius pristato

Lenkijos lietuvių bendruomenei aktualius klausimus. Aš jau kelerius metus dirbu Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijoje, nuo šių metų spalio kartu su Seimo nariu Pauliumi Saudargu esu tos Komisijos kopirmininkė. Atstovauju etninių žemių lietuviams. Posėdžių metu būna galimybė išsakyti aktualius mūsų klausimus, ieškoti geresnių sprendimų, priimti rezoliucijas dėl mums rūpimų problemų. Tarkim, pavasario sesijoje buvo priimta rezoliucija dėl Lenkijos lietuvių švietimo padėties. Algirdas Vaicekuskas ir Algirdas Žimnickas priklauso bendrai Lenkijos vyriausybės ir tautinių mažumų komisijai. Algirdas Vaicekuskas ir aš dalyvavome Lietuvos ir Lenkijos švietimo ekspertų grupės darbuose. Penktadienį įvyko paskutinis šios grupės posėdis Trakuose.

Švietimas

Rūpinimasis lietuvių švietimu šlieka Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos prioritetinis reikalas. Mokyklų lietuvių dėstomąją kalbą tinkamas finansavimas, aprūpinimas vadovėliais – tai nuolatiniai klausimai, kuriuos pastaruoju metu LLB valdyba kelia per įvairius susitikimus, rašo raštus atsakingoms institucijoms. Spalio 24 d. Vidaus reikalų ir administracijos ministerijos surengtoje konferencijoje, kurios metu buvo įvertintas Lenkijos lietuvių švietimo plėtros strategijos įgyvendinimo dešimtmetis, Lenkijos edukacijos ministerija patikino, kad planuojama įvesti papildomą svėrtą tautinių mažumų toms mokykloms, kur mokymas vyksta gimtąja kalba. Tai iš dalies spėstų šiuo metu itin skaudžią mokyklų finansavimo problemą. Tačiau šia nuostata įgyvendinti planuojama tik 2013 metais. Šiems metams papildomų lėšų – 350 000 litų – Punsco valsčiaus mokykloms pažadėjo skirti Lietuvos Respublika, taip pat Lietuvos Respublika kiekvienais metais apie 40 proc. prisideda prie Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklos išlaikymo. Turint omeny, kad nuo 1999 metų mūsų krašte buvo uždarytos 6 mokyklos, kuriose buvo ugdomi lietuviai mokiniai, valdyba laikosi pozicijos, kad Lenkijos valstybė privalėtų visiškai finansuoti likusių mokyklų veiklą.

Kai kurie procesai būna ilgalaikiai, taigi ankstesnių kadencijų LLB valdybų pastangų dėka pernai buvo baigtas statyti ir atiduos naudoti Punsco Kovo 11-osios lietuvių licejus priestatas. Beje, kad pasiektumėm apčiuopiamus rezultatus, dažnai reikia daugelio žmonių konsolidacijos ir angažavimosi. Taigi išjungus mokytojų tarybą, mokinių tėvams, apskrities valdžiai ir Bendruomenei, kaip matome, įmanoma apčiuopti konkrečius rezultatus.

Didžiąja dalimi mokyklos formuoja mūsų savastį. O mokytojo vaidmuo visuomenėje pripažintas kaip ypatingo asmens. Todėl itin svarbu, kad mūsų mokyklų mokytojai jaustų atsakomybę ne tik už tai, kas vyksta nuo skambučio iki skambučio, bet taip pat už mūsų bendruomenės ateitį. Beje, kaip jau minėjau, tik susivienijdami bendrai veiklai ir dirbdami kartu bendram tikslui galime pasiekti rezultatų. Manychiau, kad mokytojai yra ta visuomenės grupė, kuri galėtų, gal ir turėtų, sudaryti mūsų organizacijų branduolį, aktyviai įsitraukti ne tik į saviveiklinį gyvenimą, bet ir visuomeninę veiklą nevyriausybiniuose organizacijose, atstovaujant ir ginant mūsų interesus. Jei nuo šios tradicijos nueisime, kažai ar atsiras, kas apgins mūsų mokyklas, tuo pačiu ir mūsų darbo vietas. Todėl visus labai raginčiau nevengti imtis atsakomybės dirbti organizacijų struktūrose, ypač valdybose.

Renginiai

Kadangi bendruomenėje veikia keletas lietuvių organizacijų, kurios daugiausia organizuoja kultūrinius renginius, Lenkijos lietuvių bendruomenės valdyba sau tokio tikslo nekelia. Tačiau beveik kiekvienais metais surengia konferenciją svarbių minėjimų proga. 2009 metų gruodį konferencija paminėjome Šlynakiemy žuvusių Jurgio Kriškiūno ir Vytauto Prabulio žūties metines, 2011 metų pavasarį surengėme tarptautinę konferenciją 1941 metų trėmimų iš Suvalkų krašto 70-osioms metinėms atminti. Joje pranešimus skaitė Vytauto Didžiojo universiteto, Balstogės universiteto dėstytojai, Suvalkų archyvo darbuotojai, mūsų krašto istorikai.

2008 m. lapkritį kartu su LR ambasada Varšuvoje įtvirtinta ir atidengta atminimo lenta, įamžinanti 1918 m. lapkričio 15 d. mitingą, kurio metu Punsco apylinkių 49 kaimai pasisakė už lietuviško valsčiaus įkūrimą bei pirmojo viršaičio Petro Pacenkos atminimą.

Lenkijos lietuvių bendruomenė dažnai inicijuoja ir organizuoja Lietuvos aukštų pareigūnų apsilankymą šiose kraštuose. Taigi 2008 m. mūsų kvietimu Punske, Seinuose ir Smalėnuose lankėsi Kardinolas Audrys Juozas Bačkis, 2009 m. Lietuvos Respublikos

Seimo pirmininkas Arūnas Valinskas, užsienio reikalų ministras Vygaudas Ušackas, 2010 – Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkė Irena Degutienė, užsienio reikalų ministras Audronius Ažubalis, o 2011 metais LR švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius.

Sielovada

Sielovados srityje nuo paskutinio LLB suvažiavimo įvyko du esminiai pokyčiai: taigi po Kardinolo Audriaus Juozo Bačbio vizito mūsų krašte į Seinus pagalbinu vikaru dirbti atvyko kunigas iš Lietuvos Bernardas Augaitis, o vėliau Punske kun. Donatą Rolskį pakeitė kun. Egidijus Kazlauskas. Tikriausiai nelengva šiems jauniems kunigams darbuotis ir susivokti kartais painiuose mūsų bendruomenės santykiuose ar perprasti sudėtingai besiformavusį mūsų mentalitetą. Tačiau dėkime Dievui už jų auką, jų norą mus suprasti ir padėti mums bei jų atsakingą ir nuoširdų darbą. Belieka palinkėti jiems stiprybės.

Gaila, kad Elko vyskupas neatsižvelgė į Smalėnų lietuvių parapijiečių ir mūsų prašymus palikti parapijoje kunigą, mokantį lietuvių kalbą. Deja, toje parapijoje padėtis sudėtinga, ir vargu ar šiuo metu įmanoma būtų ką nors pagerinti.

Žiniasklaida

Kalbėdami apie mūsų žiniasklaidą, turime omeny lietuviškas radijo valandėles Balstogės radijuje, TV laidas Balstogės televizijoje, keletą lietuvių periodinių leidinių: „Aušra“, „Suvalkietis“, „Aušrelė“, „Šaltinį“, ir pastaruoju metu interneto portalą www.punkskas.pl.

Šiuo metu didžiausia problema kilusi dėl lietuviškų laidų Balstogės televizijoje. Nuopraeitų metų sausio 1 d. tos laidos rodomos Balstogės regioninėje televizijoje, o Punsco ir Seinų krašte dėl techninių galimybių jos nėra matomos. Mūsų valdyba buvo išrašiusi raštus Lenkijos radijo ir televizijos tarybos pirmininkui, informuodama apie tokią mums nepriimtina padėtį, tačiau buvo atsakyta, kad Lenkijoje ruošiamasi skaitmeninti visas televizijas, ir tuomet tos laidos bus visiems prieinamos ir matomos. Deja, š. m. vasarą, rugpjūčio mėnesį, vėl gavome informaciją, kad jos išvis panaikinamos (paradoksas!) dėl mažo žiūrovų skaičiaus. Tai akivaizdus Lenkijos radiofonijos ir televizijos įstatymo pažeidimas. Tuomet vėl ši klausimą iškėlėme minėtajam Lenkijos radijo ir televizijos tarybos pirmininkui. Bendra Lenkijos vyriausybės ir tautinių mažumų komisijai irgi priėmė kreipimąsi dėl laido. Balstogės TV direkcija pakeitė sprendimą ir lietuvių laidas sugrąžino. Deja, jos vis dar pasilieka matomost tik Balstogės regioninėje televizijoje.

LLB valdyba minėtos žiniasklaidos atstovams visą laiką teikė informaciją aktualiais klausimais, ką Jūs puikiai patys galėjote stebėti.

Baigdama ataskaitinį pranešimą norėčiau visiems priminti, kas šią kadenciją dirbo LLB valdyboje, bei nuoširdžiai visiems jiems padėkoti. Tai: Petras Maksimavičius, Algirdas Vaicekuskas, Sigitas Birgelis, Tadas Bagdonavičius, Jolanta Jonušonytė, Irena Marcinkevičienė, Aldutė Jonušonytė. Nuoširdžiai dėkoju už kiekvieno Jūsų indėlį siekiant mūsų bendrų tikslų.

Taip pat naudojamesi proga norėčiau padėkoti visiems, su kuo man teko vienu ar kitu būdu bendradarbiauti, visų lietuviškų organizacijų vadovams, valdyboms, kultūros įstaigų vadovams, darbuotojams, mokyklų direktoriams, mokytojams ir visiems kitiems. Be jūsų indėlio mes būtume silpnėsni. O jei valdyba dirbdama padarė klaidų, gal kada nespėjo kokio darbo atlikti ar ne tokį žodį pasakė, būkite atlaidūs mums.

Pabaigoje keletas minčių pamąstymams. Visuotinė kalbama, kad šiandienės visuomenės išgyvena vertybių krizę. Globalizacija, vartotojiško gyvenimo būdo propagavimas, – visa tai ištumia senąsias vertybes. Tačiau kas žmogus būtų be vertybių, be savasties, be tikėjimo tuo, kad jam protėvių pavesta misija išsaugoti tai, ką yra paveldėjęs, taigi ir savo tautinę tapatybę. Manau, mes privalome neleisti šiai vertybei nusidėvėti. Tikėdami savo darbų prasmingumu tuo pačiu suteikiame savam gyvenimui prasmę. Taigi nebūkime abejingi mūsų esminiams dalykams. Tikiu, kad naujai išrinkta valdyba turės naujų idėjų, naujų būdų pasiekti mūsų Bendruomenės svarbiausiems tikslams. Linkiu rezultatų vaiv suvažiavimo, karštų diskusijų ir sėkmingų rinkimų.

*Pranešimas, skaitytas LLB suvažiavime
Šaltinis: www.punkskas.pl,
2011 11 30*

Donelaiti, atrišk mums akis

Bernardas ALEKNAVIČIUS, Klaipėda

Bernardas Aleknavičius. Eimanto Chachlovo nuotr.

Atkelta iš 1 p.

magistro žiedas kopijomis, pervadintomis į Kultūros magistro žiedą. „Tai vergo ženklas“ – sakyti Vydūnas. O mes lenkiamės ir žvelgiame į briliantus, nuo kurių varva žemaičių ir lietuvių kraujas, tų mūsų protėvių, kurie žuvo už tautos laisvę prie Durbės ir Žalgirio. O ir Kryžiuočių ordino magistro žiedo kopija mums ant piršto maunama ne kur nors kitur, bet pačioje nuožmiausioje prieš lietuvių tautą išpuolio citadelėje – Memelio piliavietėje.

Ir „tarp lietuvininkų daug syk tūls randasi smirdas, kuris lietuviškai kalbėdams ir šokinėdams lyg kaip tikras vokiečiai mums gėdą padaro“ – guodžiasi Kristijonas Donelaitis. O Vydūnas mus išpėja: „Paskutinė ir esminė Tautos atspirtis yra jos savigarba. Kai ji sunaikinama, nesulaikomai artėja pražūtis“.

Nemarusis Poete – atrišk mums akis...

Bernardo Aleknavičiaus ekslibrisas

Klaipėdoje prie Kristijono Donelaičio paminklo „Metus“ skaito aktorius Vytautas Paukštė, Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

Rytų Lietuvos mokytojų sąjungoje

Danguolė SABIENĖ, Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos pirmininkė

Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos valdybos posėdyje apsparstytas sąjungos bendradarbiavimas su valstybinėmis institucijoms ir nevyriausybinėmis organizacijomis, įgyvendinant pagrindines veiklos kryptis: mokytojų švietimas ir pagrindinių švietimo dokumentų realizavimo galimybės Rytų Lietuvos mokyklose.

Kalbant apie mokytojų švietimą, pasidžiaugta, kad RLMS pasirašytoji bendradarbiavimo sutartis su Trakų švietimo centru duoda teigiamų rezultatų. Kadangi Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybėse nėra švietimo centrų, šių rajonų mokytojams kelti savo kvalifikaciją ypač sudėtinga. Todėl jie mielai naudojasi Trakų švietimo centro siūlomomis paslaugomis. Štai Riešės ir Juodšilių „Šilo“ gimnazijose vyko seminaras apie reikalavimus šiuolaikinei pamokai. Įvairiais klausimais vyko seminarai ikimokyklinių įstaigų darbuotojams. Kartu su Užsienio kalbų mokymo centru dešimt mokytojų buvo nukreipti į projektą „Ankstyvojo užsienio kalbų mokymo metodika“, kuriam pasibaigus anglų kalbos mokytojai, dėstantys pradinėse klasėse, gaus sertifikatus ir teisę dėstyti pradinėse klasėse. Vasarą apie trisdešimt mokytojų iš Vilniaus, Šalčininkų, Trakų rajonų dalyvavo edukaciniame projekte „LDK paveldas Baltarusijos teritorijoje“.

O lapkričio pabaigoje rinkomės į Vilniaus mokytojų namų svetainę literatūrinę muzikinę popietę „Širdis mokykloje pasilieka...“ Šis renginys organizuotas bendradarbiaujant su Mokytojų namų administracija ir Lietuvos edukologijos universiteto vokalinio ansamblio kolektyvu.

Dalykiški santykiai mus sieja su Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo

ir kultūros komitetu, Švietimo ir mokslo ministerija.

LRS Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininko Valentino Stundžio, Seimo nario Jono Liesio, komiteto skyriaus vadovo Kęstučio Kaminsko dėka esame kviečiami dalyvauti svarstant įvairius švietimo dokumentus. Tai mums yra labai naudinga, nes laiku galime pasiūlyti dokumentams pataisas ar pakeitimus, jeigu matome, kad tas ar kitas dokumentas sunkiai bus įgyvendinamas Rytų Lietuvos mokyklose.

Labai prasmingos Viešosios konsultacijos įvairiais švietimo strateginiais klausimais, kurias organizuoja Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjas Ričardas Ališauskas ir pavaduotoja Rita Dukynaitė. Jose galima išsakyti visas problemas, kurias girdi ne tik ministerijos vadovai, bet ir nemaža dalis specialistų.

Valdybos nariai konstatavo, kad mūsų sąjunga gyvuoja dar nepilnus metus, o nuveiktų darbų jau tiek, kad turime kuo ir pasidžiaugti. Džiaugėsi, kad tas bendradarbiavimas yra prasmingas ir mums visiems labai reikalingas, kaip ir pati Rytų Lietuvos mokytojų sąjunga.

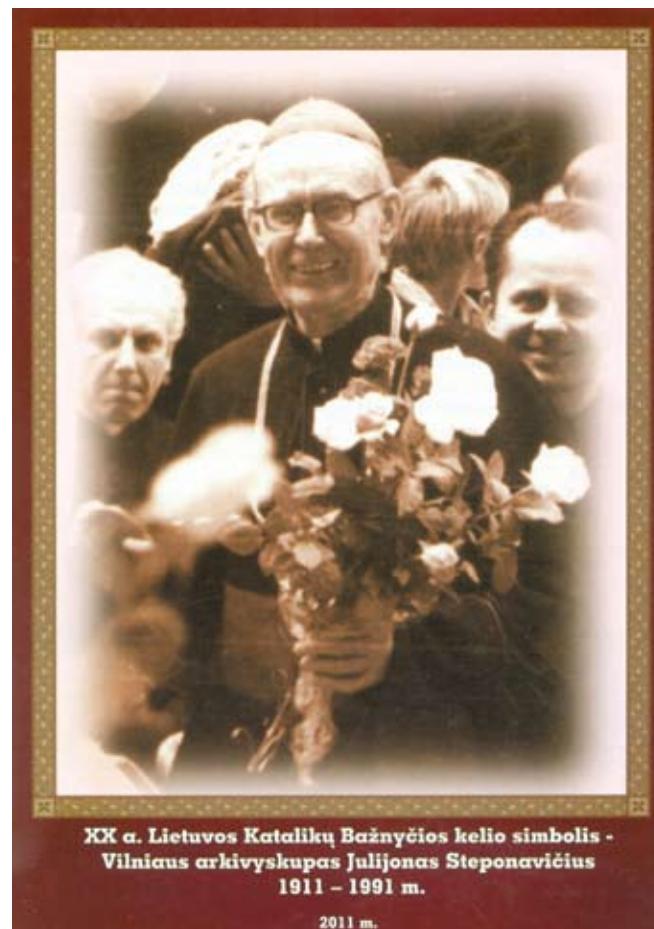
Suprantame, kad glaudesnius ryšius turime užmegzti su kitomis nevyriausybinėmis asociacijomis. Pirmieji žingsniai žengti – Ugdymo plėtotės centre asociacijų registre įregistravome savo sąjungą. Dabar galėsime dalyvauti įvairiuose projektuose, kaip ir kitos asociacijos. Taigi darbų begalės.

Džiugina tai, kad labai daug mokytojų aktyviai dalyvauja sąjungos veikloje. Todėl mūsų visų darbas yra prasmingas ir įdomus.

Arkivyskupo Julijono Steponavičiaus atminimui

Vorutos redakcijos darbuotojai nuoširdžiai dėkoja Žagarės Šv. apašt. Petro ir Povilo bažnyčios klebonui Mariui Dygliui už padovanotą knygėlę „XX a. Lietuvos Katalikų Bažnyčios kelio simbolis – Vilniaus arkivyskupas Julijonas Steponavičius (1911–1991 m.)“

Šis leidinys skirtas 2011 m. Žagarės Šv. apašt. Petro ir Povilo parapijoje minimoms arkivyskupo Julijono Steponavičiaus (1911–1936–1955–1991) gimimo 100-osioms, kunigystės šventimų 75-osioms, ištėmimo į Žagarę 50-osioms ir iškėliavimo amžinybėn 20-osioms metinėms. Knygelėje, kurios informaciją paruošė kleb. Marius Dyglis, aprašomas šio arkivyskupo gyvenimo ir tarnystės Dievui kelias.

XX a. Lietuvos Katalikų Bažnyčios kelio simbolis - Vilniaus arkivyskupas Julijonas Steponavičius 1911 – 1991 m.

2011 m.

Lietuvos bažnyčios istorija

Prisiekęs ginti Motiną Bažnyčią ir jos vaikus

Straipsnis skirtas kun. Broniaus Laurinavičiaus tragiškos žūties 30-mečiui

Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 22

Tuo metu oras sostinėje buvo bjaurus, dulksnojo šaltas ledinis lietus, stūgavo vėjas, gatvės buvo apytuštės.

Kunigas gulėjo gatvėje po šaltu rudens lietumi, uždengtas jo paties paltu.

Prie *Tėvynės* kino teatro skvero, demonstratyviai nusisukę nuo įvykio vietos, stovėjo trys juodomis odinėmis striukėmis vilkintys žmonės: du vyrai ir viena moteris. Kun. B. Laurinavičiaus bičiulis nuo gimnazijos laikų žurnalistas Izidorius Šimelionis, grįžęs iš mokyklos susirinkimo, jų paklausė: „*Kas čia atsitiko?*“. Vienas vyriškis net neatsisukęs rusiškai burbtelėjo: „*My nie komentirujem*“ (nekommentuojame).

Žuvimo aplinkybės buvo labai neaiškios.

Kitą dieną Vilniaus laikraštis „*Vakarinės Naujienos*“ Nr. 275 trumpai pranešė, kad „1981 m. lapkričio mėn. 24 d. apie 20 val. 15 min. Vilniaus m. Žalgirio gatvėje, ties 74 namu, automobilis partrenkė ir negyvai sužalojo pil. B. Laurinavičių“. Apie kunigo žūtį pranešė ir Lietuvos radijas.

Kitame numeryje „*Vakarinės Naujienos*“ kvietė visus, mačiusius šį įvykį, ateiti į Vidaus reikalų ministeriją.

Kun. A. Keina šio straipsnio autoriams pasakojo, kaip po kun. B. Laurinavičiaus laidotuvių kartu su velionio brolio dukra Jadvyga Laurinavičiūte-Pranskienė aplankė sunkvežimio vairuotoją, po kurio mašinos ratais žuvo kunigas. Iš šio žmogaus pasakojimų galima buvo suprasti, kad dvasininkas buvo kažkokių vyrų pastumėtas po sunkvežimio ratais. Į nelaimės vietą atvykę greitosios pagalbos medikai teigė, kad vyras, atrodo, pastumtas po mašina, nes gulėjo kniūbsčias, delnai buvo švarūs, o veidas – žiauriai sužalotas. Į avarijos vietą subėgo daug žmonių. Milicija juos skirstė, neleido būriuotis, išskiriant vieną, neaukštą rusiškai kalbančią, igėrusią moterį. Pastaroji buvo šlavėja, gyveno šalia buvusio *Tėvynės* kino teatro. Ji visiems uoliai aiškino, kad „*vyras buvo girtas, ėjo degant raudonai šviesosforo šviesa*

Kun. B. Laurinavičiaus antkapinis paminklas Adučiškio šventoriuje. Skulptorius – prof. A. Kmieliauskas

ir palindo po ratais“. Kitą dieną ta pati igėrusi moteris susirinkusiems praeiviams vėl tvirtino tą patį.

Priešmirtikun. B. Laurinavičius savo bičiuliams buvo prasiaręs, kad jau du kartus bandyta jį suvažinėti. Nujausdamas netikėtą mirtį 1981 m. birželio 4 d. sudarė testamentą. Vilniaus 1-osios autotransporto valdybos vairuotojas G. Lazukinas, sugrįžęs po avarijos į garažą, pasakojo bendradarbiams apie nelaimę. Tuometuiš vairavo sunkvežimį, vežė plytas į šiaurės karinį miestelį. G. Lazukinas guodėsi, kad nebūsias baudžiamas, nes žmogų po mašina pastūmė kažkokie vyrai. Iš tikrųjų, vairuotojui byla nebuvo iškelta.

Gal dabar atsirastų liudininkai, kurie matė, kaip kunigas buvo pastumėtas po mašinos ratais?

Moteris tų pačių metų lapkričio 25 d. nuėjo į miliciją ir papasakojo apie eismo įvykį: ant šaligatvio stovėjęs vyriškis, prie jo priėję keli vyrai ir, paėmę už parankių, pradėję kažką kalbėti, vyriškis, atrodo, kalbėti nenorėjęs, važiuojant pro šalį sunkvežimiu, vyrai staiga vyriški su skrybėlėmis pastūmė po mašina.

Visai panašiai tragišką įvykį nupasakojo moksleivis: jis matęs tik tą momentą, kai keturi vaikinai pastūmė senyvą vyrą po besiantančiu sunkvežimiu.

Kun. B. Laurinavičiaus giminaitė Regina Girdauskienė pasakojo: „*Lapkričio 25 d. 6 val., prieš važiuodami į Adučiškį, užsukome į Žalgirio gatvę, prie buvusio „Tėvynės“ kino teatro. <...>. Atėjome į žuvimo vietą, kurioje buvo smėliu užpildtas kraujas. Ten radome išplėstą su medžiaga palto sagą. Žuvimo vietoje padėjome gėlių ir išvažiavome į Adučiškį*“.

Antanas Patackas, pateikdamas spaudai medžiagą apie kun. B. Laurinavičių, rašė: *Ties jo žuvimo vieta, Žalgirio-Kalvarijų gatvių sankryžoje, nuo 1981 m. lapkričio mėn. iki 1982 m. gegužės mėn. pabaigos visą laiką buvo padėtas eglės vainikas su raudonomis gėlėmis jo vidury. Tas vainikas retkarčiais būdavo pašalinamas, bet vėl atsirasdavo naujas. Birželio mėn. vainiko jau nesimatė. Matyt, buvo duotas griežtas įsakymas neleisti žuvimo vietą puošti raudonomis gėlėmis, kurios primintų nekaltai pralietą kraują* (Voruta. 1991 m., Nr. 22).

Kunigo žūties byla tyrė LTSR Vidaus reikalų ministerija ir ją vedė tardytojas Vaitiekūnas. Jis grąžino giminėms žuvusiojo kai kuriuos

daiktus. Vėliau buvo grąžintas paltas ir pas kun. B. Laurinavičių rasti pinigai. Dėl įkalčių stokos byla buvo nutraukta.

Lietuvos Katalikų mokslo akademija 1991 m. lapkričio 9 – ają visuotiniame narių susirinkime priėmė rezoliuciją, kurioje nutarė kreiptis į Lietuvo Respublikos prokuratūrą, kad būtų atnaujinta kun. B. Laurinavičiaus byla.

1992 m. mėginta kun. B. Laurinavičiaus žūties tyrimą atnaujinti, tačiau nepavykus (arba nepanorus) sukaupti naujų faktų, neapklusus naujų liudininkų byla buvo nutraukta.

Žurnalas „*Ekstra*“ (2000 m. Nr. 45) bandė praskleisti tragišką kun. B. Laurinavičiaus mirtį gaubiančią mįslę.

Dvasininko testamentas

Lyg nujausdamas KGB kėslus, kun. B. Laurinavičius 1981 m. birželio 4 d. parašė testamentą, kurį atrado Švenčionių dekanas A. Ulickaskun. B. Laurinavičiaus darbotyrimas rašomojo stalo. Testamentas buvo nepatvirtintas, nes buvo valdžiai nepalankaus turinio:

„*Metai kaskart vis greitėja, o tuo pačiu amžinybė artyn. Keliaudamas savo kelionės 68 metus ir dirbdamas Viešpaties Vynuogynė 37 metus, pareiškiu paskutinę savo valią, kurią įvykdyti įgalioju sesutei Julė, o jeigu ji nebūtų pajėgi, Regina Girdauskienė ir Jadvyga Pranskienė. Maloniai prašau joms padėti kunigus K. Žemėnų ir A. Keiną.*

Neužmiršdamas savo Tėvėlių gerumo, kad jie leido mane taip sunkiais laikais į mokslą ir rūpinosi manimi, noriu priminti, kad daug gerumo patyriau ir iš visuomenės, kuri man padėjo per „Lietuvių Labdarybės draugiją“ – taigi palieku bent simbolinį atpildą 800 rb, kuriuos prašau įteikti kun. Žemėnui, o jei jis būtų nepajėgus, – kun. Keinai.

Mano knygas tepaima kun. K. Žemėnas arba kun. A. Keiną.

Namas, kurį pastačiau prie Švenčionėlių bažnyčios, priklauso Švenčionėlių parapijai.

Norėčiau ilsėtis Švenčionėliuose, bet, jei atsirastų sunkumų, priglauskite ten, kur Jums patogiau.

Norėjau nuoširdžiai garbinti Dievą, ginti skriaudžiamuosius. Norėjau reikalingiems padėti, juos pamokyti, bet jei nesugebėjau, prašau gerą Dievą, kad man atleistų, o taip pat prašau ir visus man atleisti ir dovanoti, jei kam palikau skolingas ar kuomet neįtikau.

Kun. B. Laurinavičius (parašas)
Adučiškis, 1981 m. birželio 4 d.

Lapkričio 25 d. dekanas A. Ulickas nepasakė kunigams K. Žemėnui ir A. Keinai, kad jie yra testamentą vykdytojai, nors buvo žadėjęs. Apie tai pastarieji sužinojo tik laidotuvių rytą.

R. Girdauskienė pasakojo: *Po gedulingų pietų aš kreipiausi į kunigą A. Ulicką, kad grąžintų dėdės testamentą. Tačiau jis jo neatidavė. Tik padedant vyskupui J. Steponavičiui, kunigo Broniaus sesuo Julija mums priklausančią testamentą vėliau atsiėmė.*

Kunigo laidotuvės

*Nelaukiau čia laimės,
Nes čia ištrėmimas.
Man skirtas pas Dievą
Laimingas likimas.
(iš Dovydo psalmės)*

1976 m. Kun. B. Laurinavičius Adučiškyje su mažaisiais savo parapijiečiais

Kun. B. Laurinavičius savo Testamente išreiškė norą būti palaidotas Švenčionėliuose, bet sovietinė valdžia pasipriešino jo valiai, ten neleido laidoti. Laidotuvės įvyko Adučiškyje lapkričio 27 d. Į jas susirinko Adučiškio gyventojai, vyskupai tremtiniai Julijonas Steponavičius bei Vincentas Sladkevičius, Vilniaus arkivyskupijos valdytojas kun. Algirdas Gutauskas, apie šimtą kunigų iš visų Lietuvos vyskupijų ir didžiulė minia pasauliečių tikinčiųjų iš visos Lietuvos kampelių. Buvo pasakyta vienuolika pamokslų. J. Steponavičius ir V. Sladkevičius vadovavo laidotuvių gedulingoms iškilmėms, su grupe kunigų koncelebravo pagrindines gedulingas Mišias. Pamokslus sakė kunigai – Kazimieras Vasiliauskas, Algimantas Keina, Kazimieras Pukėnas, Jonas Lauriūnas ir kt. Pastarieji iškėlė daugelį šviesių velionio asmenybės bruožų. Laidotuvių pamaldos užtruko apie 4 valandas.

Laidotuvių dalyviai jautė, kad kažkokia valdiška ranka viską darė, kad tokio garbingo ir brangaus kunigo laidotuvės būtų kuo mažiau iškilmingos ir kad jose dalyvautų kuo mažiau žmonių. Jei ne Vatikano radijo pranešimas, dauguma kunigų ir tikinčiųjų apie kun. B. Laurinavičiaus mirtį ir laidotuves laiku tikrai nebūtų sužinoję.

Adučiškietė Kiprijona Burokienė pasakojo: *Graudūs buvo pamokslai. Žmonės ėjo priimti šv. Komunijos, meldėsi už mirusįjį, reiškė jam meilę ir padėką.*

Kunigo karstą nešė tris kartus apie šventovę. <...>. Skaudu buvo, kai ant karsto biro žemė, kai ties supiltu kauburėliu lengvai šiureno vėjas, supdamas žiedų taureles ir primindamas žiaurią tiesą. Baltos snaigės tartum dangaus ašaros krito ant kapo.

Vyskupas J. Steponavičius prie kapo kalbėjo: *Tuo metu, kai daugelis Lietuvos kunigų buvo pabūgę ateistų spaudimo, Švenčionėliuose pas kun. Laurinavičių prie altoriaus vaikai patarnaudavo Mišioms, o mergaitės bėrė gėles procesijoje. Matydamas skriaudžiamus tautiečius, velionis stėjo ginti lietuvių tikinčiųjų ir Bažnyčios teisių. Dėl to pas jį buvo daromos kratos, dėl to sulaukdavo įvairiausių nemalonumų, tačiau visada eidavo tiesiu keliu.*

Kun. J. Lauriūnas, kalbėdamas apie kun. B. Laurinavičių, užbaigė savo pamokslą šiais žodžiais: *Tai vienas iš didžiųjų ažuolų Lietuvos giriose, viena iš ryškiausių žvaigždžių Lietuvos padangėje.*

Perlaidojimas

Lietuvos atgimimo Sąjūdžio pradžioje buvo įvykdyta velionio valia. 1988 m. lapkričio 25 d. adutiškėnai atsisveikino su ganytojo palaikais. Rytą Adučiškio bažnyčioje buvo atlaikytos gedulingos mišios. Pamokslą pasakė K. Vasiliauskas. Vėlai vakare karstas su kunigo B. Laurinavičiaus palaikais buvo atgabentas į Švenčionėlius, kur 26 d. įvyko iškilmingos perlaidojimo apeigos. Švenčionėlių bažnyčioje taip pat buvo laikomos gedulingos pamaldos. Dalyvavo kunigai: R. Puzonas, A. Valatka, M. Savickas, K. Žemėnas, S. Tunaitis ir kt. Šv. Mišias aukojo kunigai: R. Puzonas, K. Gailius ir K.

Tęsinys kitame numeryje

AMBULATORINĖ REABILITACIJA „TRASALYJE“

"Trasalis - Trakai Resort & SPA" centre teikiamos šios ambulatorinės rehabilitacijos paslaugos, apmokamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų:

Vaikams:

- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (16 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (16 apsilankymų).

Suaugusiems:

- Kvėpavimo sistemos ligos (10 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (12 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (14 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (14 apsilankymų).
- Nervų sistemos ligos (14 apsilankymų).

AMBULATORINĖ REABILITACIJA SKIRIA JŪSŲ ŠEIMOS GYDYTOJAS

Registracija darbo dienomis 9.00 – 18.30.
"Trasalis - Trakai Resort & SPA" centras
Gedimino g. 26, Trakai
Tel. +370 699 52068
El. p. kestutis@trasalis.lt
www.trasalis.lt

Mums rūpi Jūsų sveikata!

TRASALIS
TRAKAI RESORT & SPA

VLK

Varėnos krašto lietuviškos mokyklos lenkų okupacijos 1920–1939 metais

Aldona ŽILINSKIENĖ, Varėna

Lietuviškų mokyklų mokytojai, stebėję parodomąją pamoką Kaniavos pradinėje mokykloje 1934 m. vasario mėn.

Lietuviškų mokyklų pradinį klasių mokytojai Mančiagirės kaime: pirmoje eilėje iš kairės V. Petkelis, antroje eilėje Izabelė Dringelienė-Miliauskaitė, Elzė Čiurlionytė, Elena Čibiraitė, Stefa Bobelytė. 1926 m.

Lietuvai atkūrus savo valstybę 1918 m. sąlygos švietimo darbui buvo labai nepalankios, nes ligi 1920 m. pabaigos vyko nuožmi kova dėl Lietuvos laisvės. Nemažai mokytojų ir vyresnių klasių mokinių išėjo kaip savanoriai ginti gimtojo krašto. Tačiau ir tokiomis sąlygomis švietimo sistemos kūrimas nebuvo pamirštas. Lietuvos Vyriausybė skyrė pakankamai dėmesio kariuomenei ir švietimui. Ji stengėsi sukurti pradinį mokyklų tinklą, kad galėtų likviduoti caro valdžios paliktą neraštingumą. Mokyklų tinklas buvo netolygus ir nepakankamas. Tai priklausė nuo vietos sąlygų ir žmonių suvokimo.

1920 m. lenkų kariuomenė įsiveržė į Lietuvą ir, užgrobusi dalį mūsų valstybės teritorijos, sutrikdė švietimo sistemos kūrimo darbus. Iškilę reali grėsmė, kad Vilniaus krašte gyvenantys lietuviai bus nutautinti, todėl nutarta, kad svarbiausias uždavinys – žadinti ir puoselėti nacionalinę savigarbą, tautiškumą, išsaugoti etninę kultūrą ir kalbą. Tam reikėjo spaudos laisvės, galimybės jungtis į lietuviškas draugijas ir organizacijas. Vyko arši kova dėl gimtosios kalbos teisių ir bažnyčiose. Kad būtų galima atsispirti prievarta brukamam lenkiškumui, reikėjo turėti, kurti ir puoselėti tautinę mokyklą. Nuo to priklausė, kokia užaugs naujoji karta ir kokia kalba kalbės lenkų okupuotose žemėse lietuviai.

Lietuviškomis mokyklomis ima rūpintis lietuvių kultūros ir švietimo draugijos. Tuo tikslu 1920 m. buvo įkurta „Ryto“ draugija, kuri ir tapo pagrindine švietimo lietuvių kalba organizatore. Ji steigė lietuviškas mokyklas ir lenkų okupuotame krašte, rūpinosi mokytojų kadrais ir kvalifikacija.

Okupuotose žemėse buvo atkuriamos anksčiau veikusios ir per karą sunaikintos bei kuriamos naujos pradinės mokyklos 1924 m. – Margionyse, Naniškėse, Čebatoriuose. 1925 m. įkurta Rudnios liaudies, Urkionių, Zervynų pradinės mokyklos.

Mokyklų materialinė padėtis buvo skurdi. Lenkų valdžia jų nerėmė, mokytojams atlyginimus mokėjo „Ryto“ draugija, padėjo tėvai. Lietuviškas laikraštis („Kelias“, 1928 09 22, Nr. 39) rašė: „Šumas, Kriokšlys, Kaniavos valsčius ligi 1926 m. neturėjo jokios mokyklos, nei lietuviško laikraščio. Vaikus leisdavo Lynežerin, Rudnion. Pagaliau ūkininkas M. Bruzgė pradėjo rūpintis savo mokykla. Kreipėsi į „Rytą“ lietuviškos mokyklos, bet gavusius mokytoją J. S., neturėjome, kur jo padėti. Nebuvo nei vieno suolo, bet M. Bruzgės kalbinami tėvai mokyklą šiaip taip aprūpino.“

Daug mokyklų dirbo dviem pamainom. Tas pats laikraštis informavo, kad „prie kai kurių mokyklų yra vakariniai kursai suaugusiems. Geriausiai įtaisyta Šklėrių mokykla, kurioje mokytojavo P. Večkys. Mokinių turi apie 20 kursistų. Visos lietuviškos mokyklos tinkamai sutvarkytos. Ačiū mokytojų darbštumui. Dviklasė Kabelių mokykla su dviem mokytojais: vedėja p. Elžbieta Rimšaitė ir p. Stasė Ivoškevičiūtė turi 62 mokinius.“

Margionių mokykla gerai vedama p. Onos Novikienės, turi 30 mokinių ir vakarinius kursus.

Musteikoje mokytoja B. Čibiraitė. Mokykla gerai įtaisyta, mokinių yra 35. Kapiniškių sodžiaus mokykla taip pat neblogai sutvarkyta. Čia mokytoja p. Juzė Tvaryjoničiūtė, mokinių yra 30.“

Jeigu žmonės norėdavo atidaryti lietuvišką mokyklą, tai turėdavo pereiti daug biurokratinių lenkų instancijų, patiemis susirasti higienos reikalavimus atitinkančias patalpas, kvalifikuotą mokytoją, gauti apskrities leidimą. Visgi nepaisydami valdžios trukdžių,

lietuviai kūrė mokyklas kartais gavę leidimą, o kartais ir negavę. Iki 1927 m. okupuotame Varėnos krašte veikė „Ryto“ draugijos įkurtos pradinės mokyklos: 1. Barčių – mokytojas Feliksas Molis; 2. Čebatorių – Antanina Keršienė; 3. Čižiūnų – Delfina Riaubaitė; 4. Dubičių – Alfonsas Beinorius; 5. Dainavos – Petronėlė Birutė Šickaitė; 6. Dargužių – Elena Liutkevičiūtė; 7. Darželių – Zita Čenytė; 8. Giniūnų – Antanina Keršienė; 9. Giraitės – Rozalija Kaulelytė-Žydelienė; 10. Kabeliuose – Elžbieta Rimšaitė ir Pranė Jauraitė; 11. Kaniavos – Mykolas Luneckas; 12. Kamorūnų – Stasė Bobelytė; 13. Kapiniškių – Juozapota Vaicekavičiūtė; 14. Krūminių – Paulina Osipavičiūtė; 15. Kuršių – Stasys Grigonis; 16. Mančiagirės – Izabelė Miliauskaitė; 17. Margionių – Ona Navickaitė; 18. Paažuolės – Adomas Kriaučiūnas; 19. Pamerkių – Adomas Mikna; 20. Pošalčių – Elena Gudolaitytė; 21. Pučkornės – Ona Viskantienė; 22. Randamonių – Emilija Sukackienė; 23. Šarkiškų – Emilija Pečiulytė; 24. Šklėrių – Petras Večkys; 25. Vydenių Petras Mačiulis; 26. Voriškių – Anastazija Kvietinytė.

„Ryto“ draugija rūpinosi ir mokytojų kvalifikacijos kėlimu: nuo 1920 m. organizuoja mokytojų kvalifikacijos kėlimo vasaros kursus, Vilniuje veikusi Mokytojų seminarija ruošė kvalifikuotus pedagogų kadrus. „Ryto“ draugija aprūpindavo mokyklas metodine literatūra, vadovėliais, kuriuos iš Vilniaus turėdavo atsivežti patys mokytojai, o nuo traukinio tekėdavo į kaimus parsinešti pėsčiomis, nes tada jokio transporto nebuvo.

Aktyvi mokyklų visuomeninė veikla ir kaimiečių palaikymas erzino lenkus. Tai neatitiko jų siekių. Valdžia netruko imtis represinių veiksmų: uždarinėjo mokyklas, terorizavo ne tik mokytojus, bet ir kaimo gyventojus už vaikų mokymą lietuviškose mokyklose. Dažnai buvo skiriama bausia arba areštas, o kartais abi bausmės kartu.

1924 m. birželio 26d. „Trimitas“ rašė: „Vilnija jau ketveri metai taškoma lietuvių krauju, laistoma lietuviškomis asaromis, pripildoma lietuvių dejavimais ir keiksmiais... Jos gyventojai negalėdami pakelti okupantų persekiojimų ir tyčiojimosi, šen ten sukykla prieš jų jėgas ir žūsta geriau nelygioje kovoje negu toliau traukia nebepakenčiamą ir baisų gyvenimą...“

Apie baudas ir represijas dėl to, kad lietuviai neleisdavo savo vaikų į lenkiškas mokyklas 1931m. „Trimitas“ p. 53. rašė: „Kovo 9 d. Krūkliuose, Varėnos vals., nubaudė keliolika lietuvių ūkininkų už neleidimą vaikų į lenkišką mokyklą. Kurie neturėjo, kuo užmokėti – iš jų buvo atimtos paskutinės karvės.“ O rugpjūčio 18 d. tas pats leidinys informavo: „Marcinkonyse už mokesčių nesumokėjimą konfiskuota invalido Franchentbergo medinė koja.“

B. Kviklys 1989 m. išleistoje enciklopedijoje „Mūsų Lietuva“ teigė, kad buvo represuojami ne tik kaimo gyventojai, bet ir patriotiškai nusiteikę kunigai. „1920 m. rugsėjo mėnesio pabaigoje lenkai įsiveržė į Marcinkonių kleboniją, užpuolė lietuvių veikėją kleboną kun. Praną Raštutį ir, ištempę lauk, mirtinai nukankino.“

M. Biržiška knygoje „Vilniaus golgota“ informavo, kad „Valkininkų politinė policija suėmė lietuvių mokytoją Juliją Juodelytę, 10 dienų ją varinėjo po etapus ir išvarė už demarkacinę liniją.“ Panašus likimas ištiko ir Marcinkonių lietuviškas mokyklas.

Mokytoją P. Zavišaitę, kuri buvo nugabenta į Gardiną ir Vilnių, ten paleista be teisės išvažiuoti iš Vilniaus, o į lietuvių mokyklą atvyko dirbti lenkas.

1927 m. nemažiau nukentėjo ir Vilniaus-Trakų apsk., Valkininkų valsčiaus, Pučkornės kaimo pradinės mokyklos mokytoja E. Seliukaitė, „kuria lenkų teismas nuteisė už vaikų mokymą lietuviškai 100 lenkiškų auksinių arba 2 savičių kalėjimu. Kalėjime ją lenkai laikė kartu su kriminalistėmis ir pristatė su jomis prie darbo“ (Ten pat. p. 474). Nors lenkų represijos stiprėjo, tačiau lietuviškų mokyklų mokytojai savo darbo pobūdžio neatsiakė.

Lenkams visiškai netiko „Ryto“ draugijos įkurtų pradinį mokyklų veikla: organizuojami vakarai, šventės, ekskursijos, sporto varžybos, vaidinimai, o mokyklos įtaka kaimo jaunimui buvo akivaizdi. Lietuviška spauda rašė: „Jau keletas metų Margionių kaime gyvuoja lietuvių mokykla, kuria visi patenkinti. Jaunimas nustojo mirkti degtinėje, o vietoj to stvėrėsi prie laikraščio“ („Kelias“, 1928 02 04, Nr. 5).

Dėl labai aktyvios lietuviškos veiklos 1923 mokslo metų viduryje lenkų uždarytos Barčių, Vydenių, Dainavos, Šklėrių kaimų mokyklos.

Lietuviškų mokyklų mokytojams buvo siunčiami lenkų policijos raštai pasirašyti, kad vaikų nemokys lietuviškai, bet tik lenkiškai. Mokytojai pasirašydavo, kad vykdys įsakymą, tačiau ir toliau mokė lietuviškai. Todėl kratos mokyklose ir mokytojų butuose, areštai ir net kankinimai buvo dažnas to laikmečio Varėnos okupuoto krašto mokyklos reiškiny.

1927 m. spalio 4 d. Vilniaus kuratorius dr. A. Rynevičius siuntė „Ryto“ švietimodraugijai raštą, kuris informavo, kad uždaromos 42 lietuviškos pradinės mokyklos. Iš jų 17 dabartinio Varėnos rajonoribose. Tuomet uždaromose mokyklose mokytojavo: 1. Barčių – mokytojavo Feliksas Molis ir Elena Vilckickaitė; 2. Čebatorių – Delfina Riaubaitė; 3. Čižiūnų – Gertrūda Gudolaitytė; 4. Dargužių – Elena Liutkevičiūtė; 5. Giniūnų – Antanina Keršienė; 6. Giraitės – Rozalija Kaukelytė; 7. Kamorūnų – Stefanija Bobelytė; 8. Krūminių – Paulina Osipavičiūtė; 9. Kuršių – Stasys Grigonis; 10. Mančiagirės – Izabelė Miliauskaitė; 11. Mergežerio – Juozas Vidžiūnas; 12. Pamerkių – Adomas Mikna; 13. Pošalčių – Elena Gudolaitytė; 14. Pučkornės – Ona Viskantaitė; 15. Šarkiškų – Emilija Pečiulytė; 16. Vydenių – Zigmas Mateika; 17. Voriškių – Anastazija Kvietinytė.

Lietuviai nesusitaikė su mokyklų uždarymu. Protesto raštus Varšuvos švietimo ministru siuntė Barčių, Mergežerio, Vydenių, Šarkiškų, Giraitės ir kitų kaimų gyventojai. Tačiau atsakymo jokio negavo, o represijos prieš lietuviškas mokyklas tęsė. Kentėjo ne tik mokytojai, bet ir kaimo gyventojai. Lenkų kareiviai, anot M. Biržiškos, plėšė ir mušė lietuvius net už atsiliepimą lietuviškai, o „1922 m. rugsėjo 17 d. Ulbinuose (Lydos apsk. Kaniavos valsčius) lenkų karo policija suėmė Vincą ir Raulą Sužiedelius dėl rastų pas juos lietuviškų knygų, nusivarė juos į Barčius, iš ten į Kalesninkus, Varėnos stotį, Gardiną, Lydą ir po dviejų savičių vos gyvus paleido namo“ (M. Biržiška, p. 191).

Suimtieji lietuviai buvo žiauriai kankinami: vandeniu nušutindavo odą, badydavo yломis ar adatomis panages. Tai patyrė Zervynų (Ten pat, p. 294), Puvočių (p. 214), Marcinkonių (p. 215), Lynežerio (p. 296) ir kitų kaimų žmonės. Bet ypač žiaurus Valkininkų (Trakų apsk.) lenkų elgesys. Kaip teigė M. Biržiška (p. 206), „1923 m. sausio 21 d. lenkų žandarai puolė Dargužių k. (Valkininkų vals.), suėmė Joną Keršį, Motiejų Gudonį, Andrių Aukštuolį, atvarė į Valkininkus, kur mušė raudonai įkaitintomis geležinėmis lazdomis, statė basomis kojomis ant degančių anglių, įkaitintomis replėmis spaudė nosis,

įkaitintus geležinius virbus kišo į ausis, svilino pečius, paskui nusivarė į Vilnių“. Toks lenkų elgesys okupuotame krašte siejo baime ir nesaugumo jausmą ne tik mokytojams, bet ir lietuviškų kaimų gyventojams, ypač tiems, kurių vaikai nelankė lenkiškų mokyklų. Visgi žmonės nepasidavė ir mokė savo vaikus lietuviškai. O represijos nesiliovė.

Okupacinė lenkų valdžia iki 1936 m. panaikino beveik visas lietuviškas mokyklas, tada jos virto nelegaliomis lietuviškomis mokyklomis. Mokytojai tapdavo skaityklų vedėjais ir toliau mokydavo vaikus, jaunimą ir suaugusius lietuvių kalbos, tikybos, krašto pažinimo pagrindų, skaitė jiems laikraščius, aptarinėjo knygas, klausė radijo laidų iš Kauno.

Policija sekė skaityklų vedėjų darbą ir juos atleisdavo, nes lenkų nuomone, skaityklos kėlė grėsmę valstybei. 1935–1936 m. beveik jau visos skaityklos buvo uždarytos.

1938 m. rugsėjo 15d. Nr. 27 „Jaunasis ūkininkas“ išspausdino J. Ziminsko straipsnį „Svečiuose pas pavergtuosius“ autorius teigė: „Iš viso žmonių kultūros lygis čia toli atsilikęs nuo nepriklausomos Lietuvos. Yra kaimų (čia kalbama apie Valkininkų valsč. kaimus –aut. past.), kur nėra nei vieno baigusio bent pradžios mokyklą. Tiesa, yra nemaža pristeigtų lenkiškų mokyklų ir pradžios mokslas buvo privalomas, bet mokslas ten taip pastatytas, kad nemokąs lenkiškai mokinys išsėdėjęs mokykloje per žiemą, per vasarą vėl viską užmiršta ir taip ligi keturiolikos metų besimokydamas pradžios mokyklos nepajėgia baigti. Teko matyti lenkų pradžios mokyklos vadovėlius. Iš tikro jų kalba ir dvasia nėra prieinama net suaugusiam okupuoto krašto žmogui, tai ką kalbėti apie šio krašto vaiką, kuris tokios kalbos iš viso nėra girdėjęs. Apie Vilnių vadovėliuose yra pasakyta tiek, kad tai yra didelis lenkiškas miestas ir daugiau nieko.“

Lenkų valdžia okupuotame Vilniaus krašte engė lietuvius moraliai, bet nei kiek nemažiau spaudė ekonomiškai. Štai ką apie tai 1939 m. žurnale „Kultūra“ Antanas Venclova, keliavęs iš Kauno į Vilnių, pasakojo: „Vos mūsų autobusas sustoja, jį apgula šimtai žmonių. Mus sveikino lietuviai, o kiti kalbina mus lenkiškai, gudiškai, žydiškai. Šie žmonės daugiausia suvargę. Pilkuos, išblyškusiuos veiduos – pergyvento karo rūpesčių ir kančių žymės. <...> miesto varguomenė slankioja gatvėmis be darbo, elgetos prašo pasigailėjimo ir bent penkių grašių... Uniformos, uniformos – net pradžios mokyklos vaikai uniformuoti konfederatkomis. Apstoje kitataučiai gan familiariai pradeda čiupinėti mūsų drabužius ir smalsiai klausinėti:

- Kiek pas jus kaštuoja toks paltas?
- Kiek kaliošai?
- Ar yra pas jus užtektnai duonos?

Jiems didelė naujiena lietuviški papirosai ir lietuviški degtukai. Gavę juos jie ilgai apžiūrinėja kaip nepaprastą daiktą.“

Lenkams uždarius mokyklas, lietuviškų mokyklų mokytojai liko be darbo ir galimybės išgyventi. „Ryto“ draugijarūpinosi, kad atleistieji mokytojai neliktų be pragyvenimo šaltinio. Tuo tikslu buvo organizuojami kursai, kuriuose mokė mokytojus įvairių amatų. 1928 07 28 Vilniuje, Aušros Vartų Labdarybės draugijos amatu mokykla išleido siuvėjų, audėjų ir mezgėjų laidą. Siuvėjų amato išmoko: M. Smailytė, J. Klimavičiūtė, J. Kazlauskaitė, P. Pusvaškytė, F. Butkevičiūtė, S. Baronaitė, K. Vaitkūnaitė, M. Juzelytė, I. Miliauskaitė, J. Sukackaitė, M. Osipavičiūtė, O. Surinėnaitė; audėjų – M.

Lietuvos mokyklų istorija

Varėnos krašto lietuviškos mokyklos lenkų okupacijos 1920–1939 metais

Aldona ŽILINSKIENĖ, Varėna*Atkelta iš 7 p.*

Kudabaitė, S. Damutytė, G. Dovydaitytė, A. Kazakevičiūtė; mezgėjų – S. Baliūnytė, M. Skaivytė, M. Kubelčikaitė, J. Aleksandravičiūtė ir G. Bartošiavičiūtė.

Dar 1927 m., kai Lenkijoje buvo įvestas privalomas pradinis mokymas, mokyklų tinklas buvo retas, o įstatymas reikalavo, kad mokiniui mokykla būtų ne toliau kaip už trijų kilometrų. O tada Varėnos valsčiaus kaimuose artimi mokyklų visai nebuvo. Pagal įstatymą tėvai galėjo samdytis vadinamąjį namų mokytoją. „Ryto“ draugija pasinaudojo šia teise ir atleistusius mokytojus palikdavo dirbti namų mokytojo teisėmis. Jie turėjo vaikščioti po namus ir po vieną mokyti mokinius. Mokytojas negalėjo sudarinėti ir mokyti grupėmis. Už tai grėšė leidimo praradimas, bauda ir areštas.

Lenkų valdžia visokiais būdais stengėsi neišduoti mokytojui leidimo arba vilkındavo jo išdavimą kartais net iki mokslo metų pabaigos. Toks mokytojas negalėjo dirbti. Jeigu policija rasdavo mokytoją, dirbantį be valdžios leidimo, surašydavo protokolą ir iškeldavo bylą teismui. Už nelegalų mokymą teismas baudavo pinigine bauda, kalėjimu ar abiem bausmėmis kartu. Neretai toks mokytojas buvo išvaromas už demarkacinės linijos. Tačiau net patvirtintas mokytojas negalėjo jaustis saugus. Jam bet kada ir visiškai be jokios priežasties galėjo leidimą atimti ir pasodinti keliems metams į kalėjimą. Kieno valdžia, to ir tiesa...

Dar vienas būdas trukdyti lietuviškų mokyklų veiklai buvo prievartabrukama Lenkijos pilietybė.

Dažnai mokytojai, dirbę tose vietose, kur gimė jie ir visa jų giminė, pilietybės negaudavo, o neturintis pilietybės mokytojas dirbti negalėjo, pažeidęs draudimą, būdavo deportuojamas arba sodinamas į kalėjimą.

Nemažai trukdžių susidarydavo, kai reikėdavo iš valdžios dar gauti „moralės liudijimo“ dokumentą. Tai buvo politinio patikimumo patikrinimas ir galimybė mokytoju atsikratyti.

Tokiomis sunkiomis sąlygomis lietuviai mokė savo vaikus, samdė namų mokytojus, ypač po 1927 m., kai lenkai uždarė beveik visas lietuvių pradžines mokyklas.

O 1938 m. spalio 2 d. Nr. 39 žurnalas „Naujoji romuva“ konstatavo, kad „šiemet pirmą kartą nuo 1919 metų tenka kalbėti kitomis temomis, nes šiuos mokslo metus Vilniaus lietuviai pradeda be jokių lietuviškų mokyklų“. Baigdamas straipsnį savitrašė pabrėžia, kad vienintelė viso šio krašto lietuvių visuomenės viltis yra lietuviškos šeimos, kurioms uždedamos labai svarbios ir atsakingos pareigos išsaugant gimtąją kalbą, auklėjant vaikus tautiškumo ir patriotizmo dvasia.

Pasirūpinę, kad jų vaikus mokytų namų mokytojas, tėvai turėjo paduoti lenkų švietimo inspektoriui deklaraciją, kurioje reikėjo išdėstyti, koks mokytojas ir kokių dalykų vaikus mokys. Mokslo metams pasibaigus, vaikai, kurie mokėsi namuose, privalėjo laikyti egzaminus lenkiškoje mokyklose. Egzaminų metu lenkų mokytojai stengėsi mokinį sukirsti ir priversti lankyti valdišką

mokyklą, nors ji buvo labai toli, ir vaikai be šilto apavo ir drabužių sušaldavo, sirgdavo ir net mirdavo. Tačiau į jokių tėvų prašymus nebuvo atsižvelgiama.

Nors lietuviškos mokyklos kūrimo procesas vyko žiaurios lenkų okupacijos metais, mokytojai patirdavo nuolatinę moralinę ir fizinę prievartą, tačiau kaip rašo Vincas Martinkėnas knygoje „Vilniaus krašto lietuviškos mokyklos ir skaityklos 1919–1939 metais“, V., 1989, p. 14., „Trumpai apžvelgtoje mokyklų istorijoje atsispindi tam tikra Vilniaus krašto mokyklos raida – nuo daraktoriaus iki kvalifikuoto pedagogo. Be to, matome, kaip kaitaliojosi įvairių mokyklų padėtis: viešosios mokyklos tapdavo slaptosiomis arba keisdavo savo viešą iškaibą, nes mokytojas oficialiai tapdavo skaityklos vedėju, o neoficialiai – slapto vaikų mokytoju; vaikus, einančius į lenkišką valdišką mokyklą, jis pamokydavo lietuviškai. Dažnai atsitikdavo ir taip, kad uždarytosios legalios mokyklos mokytojas tapdavo vadinamuoju tėvų mokytoju ir mokydavo vaikus, eidamas iš pirkios į pirkią.“

Lenkų okupacijos metais mūsų krašto mokytojai pasiaukodami, rizikuodami savo sveikata, o neretai ir gyvybe bei šeima, ne tik mokė vaikus ir suaugusius, bet rūpinosi ir savo kvalifikacijos kėlimu. Vasaros atostogų metu jie važiuodavo į kvalifikacijos kėlimo kursus Vilniuje, Kaune, mokslo metais lankėsi į gretimų mokyklų mokytojų atviras pamokas, įvairius darbų ir amatų mokymo ratelius.

Apie mokytojus, dirbusius lietuviškose

mokyklose lenkų okupuotame Varėnos krašte, dar galima surasti, kad ir menkos, bet visgi vertingos informacijos, o tuo tarpu apie daraktorius mokusius vaikus dar iki susikuriant lietuviškoms mokykloms, žinių labai skurdų, jų vardus ir pavardes nusinėšė laikas, tik daraktoriaus Jono Gaidžio gyvenimo ir darbo nuotrupas pavyko užfiksuoti.

Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, atsigaavo lietuviška mokykla, bet karas, pokaris, sovietmečio okupacija – tai naujas Varėnos mokyklų istorijos puslapis. Visais laikais mokyklose dirbo iškilių asmenybių, mokiusių mylėti savo kraštą, skiepijusių tautiškumo ir patriotizmo daigus. Daugelio jų vardai nepelnytai užmiršti, pabandykime nušluostyti užmiršimo dulkes.

Gaila, kad Lietuvai atkūrus savo valstybę, toliau tęsiasi lietuviškų mokyklų diskriminacija Šalčininkų, Švenčionių ir kituose rajonuose. Nežinia, ar Lietuvos valstybė negali ar nenori apginti Lietuvos piliečių, kad jie savo žemėje galėtų mokytis gimtąją kalbą.

LITERATŪRA:

1. Biržiška M. Vilniaus golgota, Vilnius: Mintis, 1992.
2. Martinkėnas V., Vilniaus krašto lietuviškos mokyklos ir skaityklos 1919–1939 m., V., 1990
3. B. Kviklys. Mūsų Lietuva, 1989 m.
4. Trimitas 1924 m.
5. Kelias, 1928 m.
6. Jaunasis ūkininkas, 1938 m.
7. Kultūra, 1939 m.

Muziejus laikraštyje Nr. 48 (205)**Apaštalo Andriejaus ordinas**

Apaštalo Andriejaus minėjimo dieną – lapkričio 30-ąją – lietuviai nuo seno švėsdavo pirmąją žiemos šventę, burdavo ir pradėdavo laukti Saulės sugrįžtinių. Ši naktis buvo laikoma ypatinga, pranašiška. Tikėta, kad merginos gali susapnuoti savo būsimą vyrą. Saulės lauktuves pilnos paslaptingumo ir magijos. Tikėta, kad tuo metu visur bastosi dvasios, galinčios ir pakenkti žmogui. Norint joms įtikti nepilamos pagalvės, nevirijami botagai, nekerpamos avys. Per lauktuves nevalia smarkiai linksmintis, privalu pasninkauti. Šią dieną atsiskaitydavo su piemenimis, atlikdavo apeigas, turinčias nulėmti ateinančių metų derlių, burdavo, norėdami sužinoti, kas laukia kitais metais. Į Lietuvą atėjus krikščionybė, ši diena sutapatinta su šv. Andriejaus varduėmis (vadinamom Andriejinėmis), tačiau senoviniai lietuvių burtai šios šventės metu dar ilgai išliko. Lietuvių liaudies buityje šį paskutiniojo lapkričio dieną nuo seno daugiausia susijusi su jaunimo vedybinės laimės spėjimais, analogiškais Kūčių – Kalėdų ir Naujųjų metų išvakarių būrimams. Nuo šv. Andriejaus prasideda advento laikotarpis. Adventas (lot. „atejimas“) – prieškalėdinis susikaupimo, susilaikymo laikotarpis. Šiuo metu krikščionys ruošiasi didžiausiai šventei – kūdikėlio Jėzaus gimimui. Advento pabaiga – Kūčių vakaras.

Andriejus, lietuvių dažniau vadinamas Andriumi, yra vienas populiariausių slavų vyrų

vardų. Šis šventasis, pasak legendos, buvo pirmasis Jėzaus pašauktas apaštalas, todėl jis vadinamas „pirmuoju pašauktuoju“. Jau nuo seniausių krikščionybės laikų Andriejų priskiriamas Kristaus mokslo paskelbimo graikams nuopelnas. Šis šventasis paminėtas apaštalų sąrašuose Evangelijoje pagal Matą, Evangelijoje pagal Morkų, Evangelijoje pagal Luką, o taip pat Apaštalų darbuose. Pasak legendos, apaštalas Andriejus per Dnieprą pakilo iki vietos, kur dabar stovi Kijevo miestas. Čia jis apsistojo prie Kijevo kalnų nakvynėi. Ryte atsikėlęs jis pasakė su juo buvusiems mokiniams: „Matote šiuos kalnus? Šituose kalnuose suklestės tikėjimas Dievu, čia bus didelis miestas ir Dievas pastatys daug cerkvių“. Apaštalas pakilo į kalnus, palaimino juos ir pastatė kryžių. Po 12 amžių pranašystės atminimui toje vietoje buvo pastatyta Garbingojo Kryžiaus Iškėlimo cerkvė. Vėliau ji buvo pakeista cerkve, skirta pačiam apaštalui Andriejui. Apaštalas Andriejus mirė kankinio mirtimi ant raidės „X“ formos kryžiaus (Andriejaus kryžius), apie 70 m. Graikijos Patrų (Petraso) mieste.

1698 m. lapkričio 30 d. Rusijos caras Petras I įsteigė pirmą Apaštalo Andriejaus ordiną. Trakų istorijos muziejus savo dailės rinkinyje saugo 2011 m. įsigytą graviūrą, vaizduojančią šį visais laikais aukščiausią Rusijos apdovanojimą. Graviūra 266 x 160 mm dydžio. Jos kairiojoje dalyje

Graviūra. Šv. Andriejaus ordinas. XIX a. pr. V. Neliubino nuotr.

vaizduojama šv. Andriejaus ordino aštuonių spindulių žvaigždė, kurios centre rozetė – „X“ formos kryžius, virš jo du laikantys karūną angelai; aplink užrašytas ordino devizas „3A BEPY И BEPHOCTЪ“ (Už tikėjimą ir ištikimybę). Aplink žvaigždę vaizduojama išdėliota ordino ženkle juosta (kuri buvo mėlyno šilkinio muaro, 10 cm pločio), ir ant jos kabantis ordino ženklas – ant trimis karūnomis karūnuoto dvigalvio erelio esantis „X“ formos kryžius su ant jo nukryžiuotu šv. Andriejumi ir kryžiaus galuose raidė-

mis „SAPR“ (Sanctus Andreas Patronus Russiae – Šventasis Andriejus Globėjas Rusijos). Graviūros dešinėje dalyje vaizduojama ordino grandinė (ja puošdavosi ordino kavalieriai iškilmingomis progomis), sudaryta iš besikaitaliojančių trijų rūšių grandžių: dvigalvis Rusijos Imperijos Ereli, kurio centre – uždėtinis Petro I vėzelis, karūnuotas kartušas, įremitas karine armatūra, ir spinduliais besibaigianti rozetė, ant kurios šv. Andriejaus kryžius su raidėmis „SAPR“. Grandinės apačioje pakabintas ordino ženklas, toks

pats, kaip ir kairėje graviūros dalyje. Pirmasis šioje graviūroje vaizduojamą Rusijos imperatoriškąjį ordiną aprašė tuometis Austrijos pasiuntinybės sekretorius J. Georgas Korbas savo dienoraštyje 1699 m. Tais pačiais metais šiuo ordinu apdovanojamas pirmasis asmuo – Fiodoras Golovinas. Beje, šio apdovanojimo sąsajos su Lietuva yra labai tamprios – apdovanota nemažai iškilių asmenybių, palikusių pėdsaką mūsų šalies istorijoje: Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Augustas II, kuriam šv. Andriejaus ordinas įteiktas 1712 m. lapkričio 30 d., buvo 27-asis apdovanotasis, Jonas Kazimieras Sapiega (1726), Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Augustas III (1736), Petras Povilas Sapiega (1757), Mikalojus Kazimieras Radvila (1758), Karolis Stanislovas Radvila (1767), Aleksandras Sapiega (1776), Liudvigas Tiškevičius (1787). Šv. Andriejaus ordinas buvo aukščiausias Rusijos imperijos apdovanojimas iki 1917 m. 1998 m. liepos 1 d. Rusijos Prezidentas Borisas Jelcinas atkūrė šv. Andriejaus ordiną. Juo 2002 m. buvo apdovanotas Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus.

Istorijos skyriaus vedėja
Alyvga Zmejevskienė

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 49 (206)**Samuelio Panpulovo nuopelnai**

2011 m. gruodžio mėn. pabaigoje suka 100 metų, kai mirė Tauridės ir Odesos karaimų vyriausiasis dvasininkas Samuelis Moisiejevičius Panpulovas (1831-1911). Jis gimė 1831 m., Nikolajevio mieste tuometinėje Rusijoje, karaimų šeimoje, 1847 m. jo tėvas Moisiejus Aronovičius su šeima persikėlė į Eupatoriją. Nuo to momento S. M. Panpulovo gyvenimas tvirtai susisiejo su šiuo miestu. Čia jis baigė bendrąją apskrities mokyklą ir mokyklą karaimų vaikams.

1853 m. spalio mėn. prasidėjo Krymo karas. Jau kitų metų pradžioje S. M. Panpulovas savanoriu išvyko į frontą. Čia, vadovaujamas žymaus rusų chirurgo N. Pirogovo, ligoninėje jis dirbo gailętinguoju broliu. Karui besibaigiant, 1855 m. S. M. Panpulovas grįžo į Eupatoriją ir įsitraukė į miesto tvarkymo darbus. 1860–1866 m. S. Panpulovas buvo Eupatorijos miesto burmistras, o nuo 1867 iki 1879 m. – vyriausiasis miesto valdytojas. S. M. Panpulovui vadovaujant miestui, 1870 m. buvo atidaryta telegrafo stotis. Tais pačiais metais duris atvėrė mokykla totorių berniukams, kurioje jie buvo mokomi rusų ir gimtąją kalbomis. Kiek vėliau mieste buvo

Fotonuotrauka. S. M. Panpulovas. Eupatorija, XX a. pr.

atidarytos dvi progimnazijos, atskirai berniukams ir mergaitėms.

1871 m. buvo pradėti dideli miesto tvarkymo darbai. Buvo klojami šaligatviai, tvarkomos gatvių dangos, vykdomi

želdinimo darbai, pagal atskirą projektą buvo tvarkomos krantinės. Kadangi lėšų iš miesto biudžeto šiems darbams neužteko, S. Panpulovas organizavo savanoriškas rinkliavas tarp pasiturinčiųjų gyventojų. Vėliau nemaža dalis numatytų darbų buvo atlikta už paaukotas lėšas. Rusijos–Turkijos karo metu (1877–1878) S. Panpulovas ne tik vadovavo miestui, bet kartu buvo ir Raudonojo kryžiaus Eupatorijos skyriaus vadovas.

1878 m. S. Panpulovas buvo išrinktas Tauridės ir Odesos karaimų vyriausiuoju dvasininku. Šias pareigas jis ėjo iki pat mirties. S. Panpulovui tapus vyriausiuoju dvasininku, Kryme buvo atliktas karaimiškų sinagogų ir gyventojų karaimų surašymas. 1879–1880 m. Kryme veikė 28 karaimų maldos namai, gyveno 8588 karaimai. 1895 m. Eupatorijoje buvo atidaryta Aleksandro vardo karaimų dvasinė mokykla, kuri ruošė karaimų tikybos dvasininkus ir mokytojus karaimų pradinėms mokykloms. Šia mokykla S. Panpulovas rūpinosi ne tik kaip vyriausiasis dvasininkas, bet ir pastoviai rėmė finansškai. Įvairiapusė S. Panpulovo visuomeninė veikla neliko nepastebėta caro vyriausybės. 1889

Atvirukas. Eupatorijos kenesa, XX a. pr.

m. jis kaip karaimų tautos atstovas buvo pakviestas į imperatoriaus Aleksandro III karūnavimo iškilmės, o 1896 m. dalyvavo karūnuojant imperatorių Nikolajų II.

1899 m. vasario 9 d. S. Panpulovui buvo suteikta audiencija pas imperatorių Nikolajų II. 1902 m. imperatorius Nikolajus II atvyko į Krymą. Lydimas S. Panpulovo imperatorius aplankė Džufų Kale miestą. 1904 m. imperatoriaus Nikolajaus II įsakymu S. Panpulovas buvo pakeltas į dvarininkų luomą. Vėliau S. Panpulovas su Nikolajumi II buvo susitikęs dar du kartus 1908 ir 1911 m., kai imperatorius ilsėjosi Carskoje Selo. Tų pačių metų birželio mėn. S. M. Panpulovas padavė prašymą Rusijos

Vidaus reikalų ministerijai dėl karaimų maldos namų „sinagogos“ pavadinimo pakeitimo į „kenesą“. Dvasinių reikalų ministerijai pareikalavus, Vilniaus gubernatorius paprašė žinių iš Trakų karaimų hachano Boguslavo Firkovičiaus (1865-1915) ir išsamesnio paaiškinimo. Pastarasis paaiškino, kad žodis „kenesą“ (S. Biblijos k.), yra kilęs iš žodžio „kanos“ (surinkti) šaknies, o pagal senus karaimų metraščius, anot B. Firkovičiaus, tai reiškia vietą, kur vyko karaimų pamaldos. Todėl karaimų „sinagogos“ pavadinimo pakeitimą į „kenesą“ jis pripažįstąs labai tinkamu. Rusijos Vidaus reikalų ministerijai patenkinus S. Panpulovo prašymą, jau lygiai 100 metų karaimų maldos namai vadinami kenesomis. Samuelio Panpulovo gyvenimo nuopelnai buvo įvertinti daugiau nei 20-čia ordinų ir medalių.

Trakų istorijos muziejuje karaimikos rinkinyje saugoma keliolika atvirukų su Krymo bei Eupatorijos kenesų vaizdais ir paties S. Panpulovo fotonuotrauka.

Muziejininkas Dangis Varankevičius

Ekspонатus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Šviesaus komunizmo nešviesi praeitis

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Seimo rūmams gyvybės suteikia ne vien parlamentarų debatai, jų etinių kolizijų svarstymai ir pan. Šioje erdvėje, regis, gan dažnai išvysite visi „neparlamentinį“ sujudimą – štai į kurią nors salę plūsta žilagalviai senoliai, o štai po fojė pabirę mokiniai... Išties tokį gyvą šių rūmų pulsą galima pajusti dvi dienas – lapkričio 28 ir 29 – dalyvaujant konferencijoje „**Istorija ir atmintis. Sovietinė praeitis 1953–1990 m.**“ Istorinių konferencijų publikoje žymia dalį tradiciškai sudaro buvę tremtiniai ar šiaip sovietinį rojų ištvėrę, bet jo gėrybėmis nesusigundę, jau garbaus amžiaus sulaukę klausytojai. Atsitiktinai ar ne, 28 d. Seime skleidėsi abu Lietuvą dar vis keliantys sparnai: greta gyvenimo išminties ir – jaunystės veržlumas. Mat pristatyti istorinio **mokyklų konkurso** „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilių takais“ rezultatai – LDK pilių ir tvirtovių maketai, o baigiamajame renginyje šurmuliavo gausus moksleivių būrys... Pasidžiaugti išpūdingais, stebėtinai profesionaliais pilių maketais bei gražiu jaunimu galėjau tik trumpą valandėlę pertraukų metu – mano dėmesys buvo sutelktas į sovietinę praeitį....

Konferenciją pradėdamas jos organizatorės – Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų Lietuvoje įvertinti – vadovas Ronaldas Račinskas atkreipė dėmesį, kad bus koncentruojamasi į laikotarpį po Stalino mirties, „kurį dėl nesusipratimo ar sąmoningai bandoma reabilituoti ir pateikti kaip visai normalų ir net klestėjimo periodą“ (cituota pagal programėlės išanginį žodį).

Konferencijos programa buvo išties intensyvi, turininga; daugelio mūsų (bent iš dalies) išgyventasis laikotarpis preparuotas įvairiais pjūviais, o dar – turėjome progos regėti lietuviškosios patirties veidrodinius atspindžius (intensyvesnius ar blankesnius, visuminius ar fragmentiškus)... Išties kitų šalių atstovų buvo gausu – ir „sovietinio bloko“ net gausiau nei bendroje „sąjungoje“ buvusių likimo brolių. Bet natūralu, kad pranešimus skaitė bent po tris svečius iš Čekijos ir Rumunijos – greta LR Seimo, šių šalių institucijos (Totalitarinių režimų tyrimo institutas Čekijoje ir Rumunijos tremčių atminties ir komunistinių nusikaltimų tyrimų institutas) buvo konferencijos partneriai. Bet ir Slovėnija atstovavo pora pranešėjų, po vieną – Ukrainai ir Estijai. O pirmojoje sesijoje „Europos atmintis ir sąžinė“, galima sakyti, pečius vieningai surėmė į europinę sąžinę beldėsi broliai baltai – lietuviai ir latviai.

Pozicijos teigimas

Gan solidžiai atrodė pirmųjų kalbėtojų komanda – greta moderatoriaus R. Račinsko, Seimo narių Emanuelio Zingerio ir Arimanto Dumčiaus, susėdę net trys europarlamentarai – prof. Vytautas Landsbergis bei dvi jo kolegės latvės – Sandra Kalnietė ir Inese Vaidere.

Visų jų pasisakymai grindė poziciją: vieno režimo (nacionalsocialistinio) nusikaltimai negali „atpirkti“ kito režimo (komunistinio) nusikaltimų; būtina juos įvardyti ir pasmerkti; būtina patiemis išlaikyti istorinę atmintį ir belsti į Europos šalių – demokratinių, bet neretai pernelyg į materialų bei dvasinį komfortabilumą orientuotų, tad linkusių daug ko nematyti – sąžinę...

V. Landsbergis, skeptiškai įvertinęs sąžinės reikalus į rytus nuo mūsų, o „euroamnezijai“ priešpastatęs „euro sąžinę“, vis dėlto ne itin optimistiškai siūlė galima disertacijos temą: „Euro sąžinė kaip nykstanti motyvacijos rūšis“...

S. Kalnietė ir I. Vaidere akcentavo Latvijos ir Lietuvos atstovų EP pastangas grąžinti genocido sąvokai jos pirminę reikšmę – greta diskriminacijos dėl tautybės ar rasės įtraukti kaip lygiaverčius ir nusikaltimus socialiniu, klasiniu pagrindu; priminė, kad bendra iniciatyva Molotovo ir Ribentropo pakto sudarymo data (rugpjūčio 23-oji) įteisinta kaip visų totalitarinių ir autoritarinių režimų aukų atminimo diena (kol kas tai yra padariusios penkios valstybės – Lietuva, Latvija, Estija, Slovėnija ir Švedija). Kalbėta apie nesenai EP įkurtą neformaliąją grupę (Reconciliation of European Histories), siekiančią istorinės atminties gaivinimo, kuriai priklauso visi trys konferencijoje dalyvaujantys europarlamentarai.

I. Vaidere išsakė ir skaudžiausias Latvijos tapatumui šiandien vėl gresiančias sovietinės okupacijos pasekmes – beveik pusę šalies gyventojų sudarančių rusakalbių pastangas pakeisti Konstituciją ir įteisinti rusų kalbą kaip antrąją valstybinę. Galbūt tautai

skambantys pavojaus varpai ir privertė būtent latvius imtis skaudžios tiesos pasauliui skelbėjo vaidmens – sukurti į Vakarų auditoriją orientuotą dokumentinį filmą, demaskuojantį „Sovietinę pasaką“ (taip mes Lietuvoje išsivertėme Edvino Šnorės filmo „The Soviet story“ pavadinimą); jo kūrime dalyvavo ir I. Vaidere.

E. Zingeris pastarusius trejetą ar ketvertą metų Europos Sąjungoje vykstančią diskusiją dėl teisinio komunizmo nusikaltimų įvertinimo ir jau Europos Komisijos (nepavieniųjų šalių) vardu išsakytą rekomendaciją dėl rugpjūčio 23 d. kaip atmintinos dienos minėjimo teigė esant mūsų moraline pergale. Itin skeptiškį jo žodžiai buvo skirti dabartinei Rusijos pozicijai vertinant istorinę praeitį. Perspėjęs, kad neįvertinus ir nepasmerkus giminingų totalitarinių režimų nusikaltimų, kyla pavojus juos pakartoti ateityje, E. Zingeris akcentavo, kad nesikėsinama paneigti holokausto specifiškumo.

A. Dumčius, pats vos vienerių metų būdamas patyręs kelionę Sibiran, priminė, kad kone kiekviena šeima Lietuvoje turi savų su tremtimi susijusių prisiminimų, ir viltingai – kaip istorinės atminties mūsų tautoje išsaugojimo liudijimą – įvertino jaunimo akcijas „Misija – Sibiras“.

Faktografijos papildymas

Ne vieno autoriaus pranešimas, gvildendamas įvairius sovietinės (ar kokios „liaudies demokratinės“) praeities aspektus, vyresniųjų klausytojų žinotąsias „abstrakčias tiesas“ pripildė furtinga ir gyva faktografija, suteikė joms „kūną“.

Štai apie pokarinį jaunimo pasipriešinimą sovietinei sistemai ir šios represinį „grįžtamąjį ryšį“ kalbėjo dr. Algirdas Jakubčionis, kaip pirmą jaunimo organizaciją, pereinant nuo ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai prie neginkluoto įvardijęs 1950-aisiais Ariogaloje susikūrusią „Vieningąją darbo sąjungą“, užsibrėžusią išlaisvinti Tėvynę nuo bolševikų, priešintis dvasiniam genocidui. Kaip reikšmingą pasipriešinimo srautą pranešėjas išskyrė susitelkusias tikinčiojo jaunimo grupėles. O klausytojai – prieš pusšimtį metų buvęs jaunimas – mokslinius pranešimus nekart galejo papildyti savais faktais... Štai Jakubčionio minėtąsias 1956-ųjų Vėlines Rasose, kurių metu girdejosi sūksniai „Laisvę Vengrijai!“, prisiminė ir vienas jų dalyvis: žmonių kapinėse buvę sausakimša, skandavę ne tik Vengriją, Lenkiją palaikančius šūkius, bet ir: „Chruščiovą – kiaulių ganyt!“...

Nenuilstamą KGB veiklą, šios organizacijos bauginimo ir baudimo metodus Lietuvoje (siekiant pirmąsias palaufėti antisovietinį pasipriešinimą, vykdyti komunistinę indoktrinaciją ir kontroliuoti piliečius, tam pasitelkiant slaptuosius agentus) aptarė Kristina Burinskaitė, o Ukrainoje – dr. Volodymyr Viatrovyč. Burinskaitė priminė, kad disidentams keltos, pavyzdžiui, bylos, užvagystė ir spekuliacija „ar taikytasi psichiatrinė prievarta. Ukrainos atstovas pažymėjo, kad visuomenės aktyvumą išjudino Černobylio katastrofa ir mėginimas slėpti jos mastą. Matyt, galima įvertinti KGB mokesį valdyti ne vien botagų, bet ir meduolių – šio pranešėjo paliudyta, kad nekludyta formuoti įvairioms jaunimo grupėms, net jos inicijuotos, siekiant daryti įtaką jų veiklai. Tik, kaip pamename, visuomeninis (ne vien jaunimo) judėjimas Ukrainoje plėtėsi, virsdamas aksomine revoliucija, atvedusia į nepriklausomybės paskelbimą 1991-aisiais: „neigiamos įtakos“ tam – KGB akimis – turėjo sausio įvykiai Vilniuje...

Represijas kunigų luomui statistiniais duomeninimais grindė Birutė Burauskaitė, tarsi pratešdama Pavolo Kuglerio pranešimą *Katalikų bažnyčios persekiojimas Čekoslovakijoje 1953–1968 metais*, kuris reziumuotas: nepaisant nei grubaus tinkinčiųjų, pirmiausia kunigų ir vienuolių, persekiojimo, nei gudrių „malonių“ jiems, nepavyko Bažnyčios sugriauti iš vidaus, atskirti jos nuo Vatikano, sukurti „nacionalinę Bažnyčią“. O mūsų Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro vadovė, sovietmečiu pati prisidėjusi prie nelegalios religinės spaudos platinimo, po visų liūdnu skaičių (nacionalizuotos bažnyčios, kalinti, kompromituoti kunigai, mesti iš darbo „nepatikimieji“ ir pan.) taip pat galėjo paliudyti tikinčios – Dievu, Laisve, Tėvyne – dvasios triumfą: pogrindyje leidžiamos „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos“ taip ir nepavyko užgniauzti, ji, prasiverždama (žinia, pasišventėliams smarkiai rizikuojant) anapus uždangos, bylojo apie skaudžius sovietinės realybės faktus...

Ekonomika Sovietų sąjungoje, kaip

Pirmosios sesijos pranešėjai

žinome, irgi nebuvo vien „ekonomiška“. Štai žinotą gamyklų „pašto dėžučių“ egzistavimo faktą konkrečiais duomenimis iliustravo dr. Saulius Grybkauskas. Įdomu buvo patirti, kad visos tos slapтус kodus turėjusios *ventos, vingiai, vilmos* galiausiai reikškė tik „neaukštą slaptumo lygį“ ir nedidelį tikrai uždarų (karinių) įmonių skaičių Lietuvoje – mat geografinė padėtis nepalanki... Sovietų militaristinės letenos Lietuvoje temą kitądien pratešė Inga Arlauskaitė, pranešime *Sovietinė (Okupacinė) kariuomenė Lietuvoje: Lietuvos resursų eikvojimas* priminusi ir užimtus plotus, ir galiausiai – jau į atsargą išėjusių karininkų būtiną aprūpinimą butais. Taigi šioje „lygybė“ skelbusioje sistemoje privilegijos nomenklatūriniam sluoksniui buvo ir oficialiai įteisintos, ir per „telefoninę teisę“ veikė. Apie tai kalbėjo dr. Vilius Ivanauskas, primindamas, kad vartojimo privilegijos – nuo žirnelių iki kelionių užsienin – įtvirtino visuomenės stratifikaciją, kūrė uždara klaną. „Pyragėliais“ mėginta prisivilioti ir šiam uždaram sovietiniam elitui nepriklausančius, vis dėlto galinčius pasitarnauti komunistinės ideologijos ir gyvenimo būdo „reklamai“. Arūnas Streikus, gvildendamas *Kontroliuojamus kultūrinius ryšius su užsieniu*, palaipsniui laisvėjancias mūsų meno ir mokslo atstovų išvykas užsienin, išėivijos atstovų apsilankymus, taip pat pabrėžė ir išleidžiamų bei išleidžiamų personalijų „patikimumo“ kriterijaus (CK ir KGB akimis) svarbą.

Kelio komunizman savitumai

Net ir pagal vieną kurpalį lygintos sovietinės respublikos „statė komunizmą“ pagal vietinę specifiką – o ką jau bekalbėti apie šalis, turėjusias autonominę valią, kuri nebūtinai reiškėsi humaniškiau. Buvo įdomu atstovų iš Slovėnijos pranešimuose „išvysti“ bent kai kuriuos buvusios Jugoslavijos istorinius atspindžius. Štai Renato Podbersičius priminė – Slovėnijos – faktus: karo metais nužudyta daugiau kaip 90 tūkstančių slovėnų, tuoj po „pergalingo“ karo imtasi teroro – daugiau kaip 100 tūkstančių ištremtų arba pabėgusių, rengti teismo procesai... Imtasi ir etninio valymo – ištremti vokiečiai ir italai. Na ir mums pažįstami dalykai: privatinės nuosavybės nacionalizacija, kova prieš katalikų bažnyčią, cenzūra, žmogaus teisių pamnyimas, vienintelės partijos, atliekančios kone Dievo vaidmenį, išgalėjimas... 1991 06 29 – ši data ženklina Slovėnijos nepriklausomybę, žengimą savu, jau teisinės valstybės keliu. Tik, apgailestavo pranešėjas, parlamentas nesiryzo pasmerkti komunizmo nusikaltimų.

O apie *Jugoslavijos komunistinio režimo nusikaltimus iš teisinės perspektyvos* kalbą pratešė Boštjanas Kolarčius. Jis akcentavo skaudų (ir Vakarams, šiuo atveju – Didžiajai Britanijai, gėdinga) faktą: 1945-ųjų kovą gausūs antikomunistiškai nusiteikę būriai, regėdami savo pralaimėjimą, pasitraukė į Korintiją, britų okupuotą Austrijos dalį. Ir... britų vadovybės sprendimu, buvo grąžinti į komunistinę Jugoslaviją, taip sakant, repatriuoti... Kas už šį sprendimą turi prisimti atsakomybę? Negi tik retoriskai klausė Slovėnijos atstovas... Grįžus repatriantams,

prasidėjo žudynės, be teismo, neišskiriant moterų ir nepilnamečių, laidota tiesiog grioviuose, miškuose; būta per 600 slaptų masinių kapaviečių... Svarbiausia: įvardyti ir įvertinti, regis, toks buvo abiejų slovėnų pasisakymų reziume.

Emociniai sukrėtimai

Sovietinėje sistemoje išgyvenus didžiąją savo gyvenimo dalį, Atgimimo laikotarpiu patyrus sukrečiantį atsivėrusios informacijos ir naujų prasmių lauką, regis, niekas iš sovietinės realybės jau nebegali nusteibinti. O vis dėlto! Konferencijoje teko patirti ir emocinio sukrėtimo – taip savo kondensuotų informatyvumu paveikė latvio Edvino Šnorės filmas „The Soviet story“, parodytas antrąją dieną. O į jį įvedė ne tik paties režisieriaus žodis, bet ir nekart pranešėjų lūpose nuskambėjusį skaudi gaida. Štai rumūnės Claros Mares pranešimas *„Paprastas įtariamasis“*. Rumunijos saugumo tarnybos *Securitate* taikyti metodai sekant rašytojus devintame XX a. dešimtmetyje perteikė visuotinės baimės, sekimo atmosferą, neseniai patirtą iš Hertos Mu[umliaut]ller romano „Geriau būčiau savęs nesutikęs“, pas mus išversto ir išleisto kaip tik prieš šios Nobelio premijos laureatės vizitą Vilniuje. Kadangi kalbėta būtent apie saugumo akiratinį patekusius rašytojus, per pertraukėlę neiškenčiau pranešėjos nepasiteiravusi, kodėl gi nebuvo paminėta Herta Muller – ar nelaikoma bent „šiek tiek“ rumunų rašytoja, juk ji į Vokietiją bėgo nuo Ceausescu režimo persekiojimų, o šiame romane kaip tik vaizduojami privalomi herojės vizitai pas saugumo tardytoją?... Mares neprieštaravo, tik paaiškino, kad kalbėjimui būtina būt gerai išstudijavus medžiagą, o ji kol kas susitelkusi ties pristatytoju rašytoju Ionu D. Sirbu (1919–1989); tiesą sakant, šis argumentas nelabai įtikino, bet pats pranešimas suvirpino bauguliu...

Į sąmonę ir sąžinę emociškai smigteleitėjo ir Aminat Saijevos pasisakymas diskusijų metu, liudijant, kad čečėnų tauta 1944-ųjų vasarą ištremta į Sibirą, 70% gyventojų sunaikinta, nors 1957-aisiais ir gavusi teisę grįžti, bet Brežnevo laikais patyrusi nuožmią rusifikaciją.

Emociškai įtaigiausia, suprantama, buvo žiuri vaizdų ir faktų kalba, itin kondensuotai perteikta Šnorės 2008-aisiais sukurta filme. Kaip sakė režisierius, filmas kurtas dvejus metus, o medžiaga jam – daugiausia Vakarų šalių archyvuose – rinkta dešimtmetį. Nors, regis, neturėta galimybės pasinaudoti sovietiniais archyvais, liudijimų apie šios sistemos nusikaltimus ir argumentų apie jos „genetinę“ bendrystę ir ilgametę partnerystę su vokiškuoju nacizmu – per akis. Bado – suplanuotojo Ukrainos holodomoro – iškankinti skeletai, masinių žudynių (Katynė) aukos, trėmimai, medicininiai eksperimentai su lagerių kaliniais... Negailastingais komentarais tarp sukrečiančių vaizdų išiterpia ir istorijos ar pilitologijos mokslo autoritetai, pvz., Normano Davies, **Francoise Thom**, ir sovietinio saugumo sistema iš vidaus žinantis (iš jos pasitraukęs į Vakarus) rašytojas Viktoras Suvorovas, ir sovietinį terorą patyrusi „eilinė“ latvė, ir dar ne vienas – be tuščiažodžiavimo, bet skaudžiai.

Liko ir nepamintų pranešėjų, bet, regis, šioje tyrimų ir liudijimų gausoje net ir atsitiktinai bedės pirštu, pataikys į skaudulį...

Sutartis tarp dviejų kultūrų tipų

Prof. Jurijus AFANASJEVAS, Maskva

Atkelta iš 1 p.

svarstome, bet vis dėlto ir M. Gorbačiovas, ir B. Jelcinas, ir V. Putinas yra vieno medžio vaisiai. Civilizacijos prasme jie iš tikrųjų įkūnija vieną kultūros tipą ir atstovauja jam.

Tačiau iš pradžių keletas pavyzdžių. Vienas toks jau ne kartą čia pateiktas. Visiškai neseniai įvyko skandalas tarp Lietuvos ir Austrijos dėl to, kad nepaisant Europos arešto orderio Vienoje buvo sulaikytas dėl savo dalyvavimo Sausio 13-osios įvykiuose ir iš karto oro uoste paleistas buvęs KGB pulkininkas Michailas Golovatovas. Skandalą lydėjo, kaip visiems žinoma, protesto notos, ambasadorių pasisakymai ir tokie žodžiai iš oficialių Austrijos, Lietuvos, Europos Sąjungos, Rusijos asmenų lūpų, kaip šurkštus Europos teisės pažeidimas, purvinos Lietuvos politikų intrigos, išdavystė, didelis nusivylimas, gėdingas įvykis, politinis spaudimas.

Visa problema yra ta, kad, nepaisant esamos sutarties tarp Rusijos ir Lietuvos dėl teisinės savitarpio pagalbos, be šios sutarties, kurią mes šiandien svarstome, daugkartiniai, beveik šimtą kartų pavartoti Lietuvos kreipimaisi į Rusiją dėl asmenų, kovojusių Sausio 13-ąją prieš lietuvius, išdavimo, Rusija dėl šių kreipimųsi nepateikė jokio atsakymo ir tai leidžia tokiems kaip M. Golovatovas teigti, kad kalbėdamas su Rusijos diplomatais jis išitikino, kad jo neišduos ir neatiduos.

Kitas pavyzdys dėl Seimo sprendimo, kuris priimtas praeitais metais. Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos oficialus atstovas Andrejus Nesterenko pareiškė, kad 1991 m. liepos 29 d. sutartimi iš viso negalima remtis, nes šis dokumentas pasirašymo metu buvo susitarimas tarp dviejų Sovietų Sąjungos subjektų. Taigi oficialus Užsienio reikalų ministerijos atstovas atvirai kvestionuoja Lietuvos ir Rusijos 1991 m. sutartį, kurios 20 metų mes šiandien ir pažymime, nors šalys pripažįsta viena kitos suverenumą, pripažįsta valstybinį statusą, pavyzdžiui, Lietuvos buvo paskelbtas 1990 m. kovo 11-ąją ir t. t.

Dar kitas pavyzdys. To paties Liaudies deputatų pirmojo suvažiavimo metu, apie kurį jau čia kalbėjau, kaip visiems žinoma, dirbo Molotovo–Ribentropo pakto komisija, jai vadovavo Komunistų partijos Centro komiteto sekretorius Aleksandras Jakovlevas. Aš nepasakosiu, kiek jėgų, nervų mes paaukojome šiai komisijai, nagrinėdami Molotovo–Ribentropo pakto slaptuosius protokolus. Taip pat nekalbėsiu apie tai, kokios ten aistros virė, kiek milijonų žmonių likimų, tragedijų ne tik iš Sovietų Sąjungos, bet ir iš viso pasaulio slypėjo už tų slaptųjų

protokolų. Ir kas galėjo tada įsivaizduoti, kad tie patys slaptieji protokolai, tuo pačiu metu, kada dirbo ši komisija ir jie buvo svarstomi, tie protokolai buvo pasirašyti, jų originalai gulėjo bendrojo Komunistų partijos Centro komiteto seife. Ir M. Gorbačiovas, kaip sekretorius ir šio suvažiavimo pirmininkas, aišku, puikiai tai žinojo, tačiau vis dėlto jis sankcionavo sudarymą tokios komisijos, kuri nagrinėtų Molotovo–Ribentropo pakta, bet apie tai iki šiol tyli.

Kaip iki šiol tyli ir apie tai, kas vyko 1991 m. sausio 13 d. Dar daugiau, kai jo tiesiogiai apie tai klausė, jis pasakė, kad nieko apie tai nežinojo; ten kažkas vyko be jo žinios. Ir tai kalba Sovietų Sąjungos Komunistų partijos generalinis sekretorius ir vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas.

Dėl ko pateikiami visi šie pavyzdžiai? Kas už jų slypi, kas slypi už tų URM visokių supainiotų pareiškimų, sutarčių, kurios nevykdomos ir netgi neigiamos oficialių Rusijos Federacijos pareigūnų?

Neišspręstos svarbiausios tarpvalstybinės problemos, tačiau gerai būtų, jeigu tai būtų tik nesunkiai atpažįstama sovietinė diplomatijos demagogija, kai už įvairių formuluočių, formuluočių pavidalo buvo supainiojamos įvairios valstybės. Su tuo dar būtų galima gyventi ir dar kažkaip įveikti. Tačiau šie pateikti pavyzdžiai rodo daugiau ir giliau. Tai principinis kultūrų skirtumas, kultūrų, kurioms atstovauja Lietuva ir Rusija, tai matricos kultūrų skirtumas, jų pagrindo skirtumas. Lietuva po to, kai sovietų aneksija 1940 m. nutraukė Lietuvos nepriklausomybę, 1990 m. kovo 11 d. pratęsė savo raidą kaip Vakarų civilizacijos atstovė. Jos raida prasidėjo ne XX amžiuje, o jau prieš keletą šimtmečių, dar Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės metu buvo nustatytas Lietuvos ėjimo vektorius šia kryptimi.

Rusija dėl įvairių visiems žinomų (čia aš dabar neturiu laiko visa tai vardinti) sociokultūrinių, geopolitinių, ekonominių priežasčių, gamtinių, klimato, psichologijos, mentaliteto ypatumų suvienijo į vieną bendruomenę skirtingus lokalius pasaulius, turinčius, beje, visiškai skirtingas kalbas, skirtingą kultūrinį pagrindą ir įstrigusius įvairiose skirtingose istorijos epochose, nuo to laiko visi šie civilizaciniai skirtumai ir išryškėjo. Rusija savo civilizacine raida įstrigo tarp modernizacijos poreikio ir <...> archaikos. Ir šio įstrigimo požymiai pradėjo ryškėti jau XIV amžiuje.

Aš visa tai sakau, nors gal tai atrodo ir nevysiškai tinkama šiai konferencijai, tačiau jeigu to nepasakysime, nebus suprantama, ką reiškia sutartis tarp visuomenių, kurios

turi skirtingus kultūrų tipus. Dabartinė situacija unikali tuo, kad Rusija, kaip didelė visuomenė, kaip sisteminė sociokultūrinė vienvė, nesugeba toliau plėtotis, nesugeba <...> į dabartį iš tos ikiindustrinės epochos pagal savo matricą, sudarancią jos kultūros branduolį, o ta matrica yra patriarchalinė, dar iš XV amžiaus, ir jame likusi. Taigi jos esmė tokia, kad ji šito nesuvokia, nes Rusijos visuomenės specifika šiandien yra tokia, kad ji nesugeba ne tik pati plėtotis, bet ir neturi sugebėjimų savikritikai. Klausimas, kas, iš kur ir kur mes norime? Nors ir kaip keista, kaip nuostabu, tai klausimas, į kurį nei valdžia, nei pataikaujanti jai inteligentija, nei tuo labiau gyventojai nesugeba atsakyti.

Čia irgi galima būtų pateikti labai daug pavyzdžių. Pavyzdžių, kaip nesuprantama, kaip nesugebama to suprasti, tačiau aš tik įvardinsiu tuos pavyzdžius. Visiškai neseniai Prezidento D. Medvedevo komisija parengė seriją pranešimų apie Rusijos būklę ir perspektyvas. Čia yra ir žinomas pranešimas dabartinio Rusijos vystymosi instituto, kuriam vadovauja Igoris Jurgenas ir Jevgenijus Gontmacheris. Be to, savo pranešimą visiškai neseniai parengė ir kiti autoriai, tai pranešimas apie kultūros problemas. Pranešimas, kurį parengė toks Aleksandras Archangelskis, tos grupės vadovas. Aš spėjau susipažinti su tais pranešimais ir turiu jums pasakyti, kad juose nėra netgi užuominos apie tai, kad būtų pripažinta tikroji dabartinės Rusijos visuomenės būklė ir jos degradavimo laipsnis, jos krizės gilumas, įvairūs iš to kylantys pavojai. Ir ten visiškai nekalbama apie tai, ką tokioje situacijoje galima būtų padaryti ir ar iš viso įmanoma daryti.

Ir trečias pavyzdys. Tai paties Prezidento D. Medvedevo pasisakymas apie mūsų praeitį, ateitį, modernizaciją. Aš netgi nekalbėsiu apie jo pranešimą ir straipsnį, kuris buvo išspausdintas maždaug prieš dvejus metus ir vadinosi „Pirmyn, Rusija!“. Aš savo kolegoms išsiunčiau labai didelę šio straipsnio analizę. Tačiau visiškai neseniai buvo ir kitų pasisakymų. Jis pasakė, kad apie istoriją galima kalbėti daug ką. Bet yra viena tema, apie kurią įvairiai kalbėti negalima. Tai karo tema. Karas, kuris visame pasaulyje vadinosi Antrasis pasaulinis karas, pas mus yra Didysis tėvynės karas, ir jis sako, apie tai nekalbėsime, negalima, ir mes to neleisime. Yra vienintelė traktuotė. Ką gi tai reiškia?

Tai reiškia, kad nekalbėkime apie tai, kodėl šis dviejų antžmogiškų režimų, koks buvo Stalinizmas ir fašizmas, susidūrimas įvyko. Kodėl? Nekalbėkime, kodėl tas karas turėjo tokią tragišką pradžią, kodėl milijonai žmonių žuvo. Nekalbėkime ir apie tai, kuo baigėsi šis karas, koks jo finalas. Taigi ir toliau vienareikšmiškai kalbėkime, kad jis baigėsi pergale. O karo pasekmės, išvados, rezultatai vienareikšmiškai bus traktuojami kaip pergalė. Tačiau daugiau apie tai nekalbėsime.

Aišku, jis ten kalbėjo ir apie kitas problemas. Pavyzdžiui, pasakė, kad ilgai galvojo apie savo isaką pasirašyti ji ar nepasirašyti, ir vis dėlto pasirašė. Tai isakas apie Rusijos valstybingumo 1150 metų sukaktį. Ką tai reiškia? Tai reiškia, kad Rusijos valstybingumui 1150 metų. Tai kunigaikščio Riuriko valdymo pradžia (862 metai). Ir viskas. Ir jis turi savo argumentų, kad nusprendė tai yra mūsų protėviai. Caro imperijoje taip pat visi minėjo šią datą, t. y. 862 metus. Novgorode yra ir paminklas Rusijos tūkstantmečiui.

Buvusio Rusijos istorijos instituto, dabar Andrejaus Sacharovo vardo instituto, vadovas iš karto po šio D. Medvedevo pranešimo parašė straipsnį. Jame visų pirma sakoma, kad variagai, kurie kaip ir ikūrė senovės Rusijos valstybę, buvo slavai, o tiksliau, jie buvo pietų baltų slavai. Pasirodo, ta valstybė, kurią jie ikūrė, turėjo du centrus, tai yra ne tik Kijevą, bet ir Novgorodą. O Novgorodas buvo vienas iš Kijevo Rusios centrų. Ir trečia labai svarbi pastaba. Kijevo Rusia, pasirodo, buvo valstybė. Niekas tuo neabejoja. Todėl ir Rusijos valstybingumas skaičiuojamas nuo to meto. O ar buvo tai valstybė? Jeigu buvo, tai kokia tai valstybė?

Kažkaip reikia visai tai apibūdinti, kvalifikuoti. Apie tai irgi nekalbėsime. O svarbiausia, kad dabartinis Rusijos Prezidentas savo isaku nustato Rusijos valstybingumo

pradžios datą. Čia ir yra problemos esmė. O problema yra tokia, kad nei žmogaus protas, nei mokslas, o jis spęs, kaip iš tikrųjų buvo, kokia ir iš kur kilo Rusijos valstybė.

O dabar noriu išvardyti visa tai, apie ką kalbėjau. Matricos pagrindai, kitos civilizacijos, Lietuva–Rusija. Aš paprasčiausiai išvardysiu tos matricos pagrindus. Kai kurie mokslininkai juos vadina netgi Rusijos sistema. Nors pavadinime yra žodis „rusų“, galima būtų suprasti, kad tai kažkokia etninė sąvoka. Tai yra rusų civilizacija, jos pagrindas turi kažkokį etninį fundamentą. Iš tikrųjų ta Rusijos, arba rusų, sistema – tai sociokultūrinis reiškinys. Apie tai irgi būtų galima kalbėti. Net kalbėti apie tai, kiek tam rusiškumui buvo atstovaujama tuo metu, kai iš tikrųjų buvo kuriama Rusijos valstybė.

O aš, kaip istorikas, ir ne vien aš, manau, kad tai buvo XIV a. antroji pusė. Tai yra Rusijos valstybingumas prasideda nuo Maskovijos valstybės. Kokie etnosai dalyvavo kuriant tą valstybę, koks buvo santykis tarp tų etnosų – tai klausimai, kuriuos mes dar ilgai ilgai svarstysime. Tačiau klausimas, kad sociokultūrine prasme Rusijos arba rusų valstybingumas prasideda būtent tada, pagrindžiamas taip, išvardysiu.

Visų pirma valdymo būdas. Tai savi-valda. Ar galima tai pavadinti savo valia? Valdžia kaip monosubjektas, netgi subjektas pats savyje. Visa kita yra objektai. Pavaldiniai, baudžiauninkai, priemonės. Čia vienas iš požymių, kuris sudaro sistemą.

Antra. Tai gyvenimo būdas. Tam tikra vertikalė, jėgos hierarchija, savivalės santykis pagal susitarimą, bet ne pagal sutartį. Susitarimas, kitaip sakant, tai yra santykiai, besiremiantys sąvokomis, bet ne kažkokia sutartimi. Vietoj individo bendruomenė.

Ir trečia. Keletas veiksmų. Tai pasaulio suvokimo būdas. Iš esmės tai yra mitologinė sąmonės sistema. Netgi galbūt tai ne tiek religija, kiek įvairūs prietariai, pagoniški papročiai, iracionalumas, tikėjimas. Bet ne racionalumas ir panašiai.

Ir paskutinė tezė. Kodėl valdžia ir mūsų gyventojai nenori ir netgi nesugeba galvoti apie tokius dalykus – kas, iš kur ir kaip yra dabartinėje Rusijoje. Visi šie veiksniai charakterizuoja daugumos Rusijos piliečių sąmonę šiandien. Yra ir kitų priežasčių. Gyvenimas dabar ne tik priėjo degradavimo ribą, visuomenė kovoja pati už save, kyla entropijos situacija, tai yra kovos už save praradimas. Daugeliu atvejų valdžia savo tikslingais veiksmais, tikslingomis priemonėmis per pastaruosius 20 metų neleido visuomenei aktyviai dalyvauti visuomeniniame, politiniame, socialiniame, kultūriniame gyvenime. Ir tokiomis sąlygomis mažai kam norisi pažiūrėti į save patį, pamatyti save veidrodyje, suprasti, kas tu toks. Norisi greičiau pasislėpti nuo realybės, užsibarikaduoti savo individualiame kiaučiuke kaip kriauklėje. Be to, valdžia, kaip man atrodo, turi savo norų nematyti ir nesuvokti, galbūt greičiau vaidinti, kad ji nesupranta ir nemato.

Korporatyviu požiūriu ši valdžia tapo visiškai kriminalinė ir istorinė, ir kitokiomis prasmėmis. Ji kvaziteisinėmis priemonėmis pasiėmė sau nacionalinį turtą ir didesnę to turto dalį padarė privačia savo nuosavybe. O pašalinusi visuomenę iš politinio ir ekonominio gyvenimo ši valdžia, veikdama neteisėtai, įtraukė į neteisinę, dažnai kriminalinę veiklą tą pačią visuomenę, kartu tą visuomenę padarydama savo bendrininke. Tokiai valdžiai nieko nelieka, o tik padaryti save amžiną, arba (čia galime rašyti daugtaškį).

Man norėtųsi, kad ne tik Rusijoje, bet ir Lietuvoje įsiviešpatautų racionalus požiūris į Rusiją, kas ji tokia, iš kur ji ir kada ji tapo tokia. Kur ji, kaip valstybė, eina. Kaip ir visas V. Putino režimas, nes santykiai, kaip žinome, dvišalis procesas. Ir šis dvišalis procesas veikia difuziškai, tai yra veikia į abi puses. Ne tik Rusijai reikia turėti suvokimą, kas ji tokia, bet ir Lietuvai, kaip man atrodo, reikia turėti labai racionalų suvokimą, su kuo ji turi reikalų šiandien.

**Pranešimas skaitytas 2011 m. liepos 29 d. LR Seime vykusioje apskritojo stalo diskusijoje „Lietuvos ir Rusijos tarpvalstybinių santykių sutarties reikšmė 1991 metais ir šiandien“.*

Esu buvęs stebuklų kylaite ir matęs visokių stebuklų. Ten ant žilkinio stalo kaba didžiausia karalystė su visa apylinkė: įakos slėpta nuo valgių, atitrus kėlavijas perkerta vartų grandinės ir kyriečia i rvečius. Mačiau ant žakotos liepos augant įvairius saldumynus ir kitas gėrybes... Ar dar negana nebūtų dalykų?...

SENOJI KIBININĖ

Gruodžio 31 d. – 20.00 val., tikra pasaka

“Karališkoje Senojoje Kibininėje” – tik prasidės...

Ivairiausių pasakų herojų apsuptyje, su vaisėm - vertom tikrų karalių, nuotaika - kurios pavydės visi – jausitės stebuklingoje pasakoje...

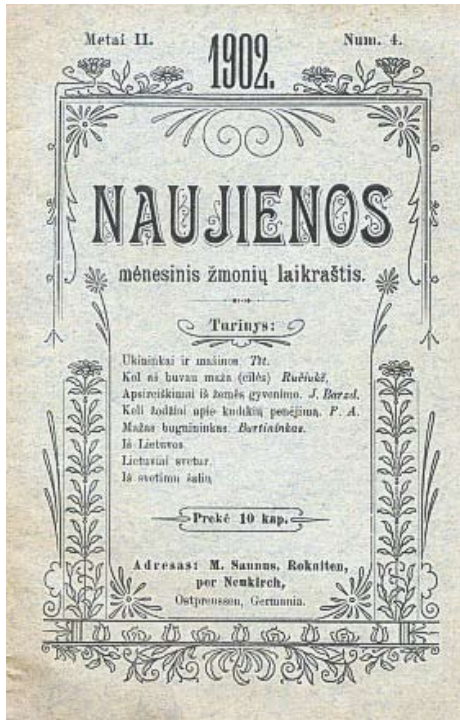
Jus, ponios ir ponai linksmis “Bremeno muzikanta”, Senis Šaltis su Snieguole; Vakarų programoje įvairūs žaidimai, konkursai, bei žinoma - dovanos... Tortas ir fejerverkai taps vakaro kulminacija laikrodžio rodyklėms skaičiuojant pirmuosius kitų metų žingsnius...

Kviečiame prisijungti prie mūsų ir žengiant į 2012 - uosius, Naujus metus sutikti pasakų karalystėje Karališkoje Senojoje Kibininėje...

Smulkesnė info: tel: 865908454 arba www.kibinas.lt

Pirmosioms „Naujienoms“ – 110 metų

Genovaitė BURNEIKIENĖ, Vilnius

Laikraščio „Naujienu“ 1901 m. Nr. 4 faksimilė

Lietuvių periodinės spaudos leidinys „Naujienu“ buvo išleistas 1901 metais Mažosios Lietuvos teritorijoje, Tilžėje. Pirmojo „Naujienu“ numerio paantraštyje buvo nurodyta, jog tai „mėnesinis žmonių laikraštis“, o pratarmėje buvo išdėstyti pagrindiniai leidinio uždaviniai.

Leidinio pratarmėje „Mūsų troškimai“ redakcija nurodė laikraščio pagrindinį tikslą, kad „išleisdami šio laikraštį mes norėtume suteikti žmonėms pamokančius skaitymus ir pranešti jiems visokias naujienas iš Lietuvos ir kitų žemių, nesimaišydami į kovą su valdžia“¹ (išskirta mano – G. B.), paaikškindama šio tikslo aplinkybes, jog „tokia būdu mes norėtume palengvinti mūsų raštams kelius prasiplatinimo Lietuvoje“². Matyt, tikėta, jog ši neutrali leidinio pozicija sumažins carinės valdžios griežtus draudimus ir „Naujienu“ galės greičiau pasiekti savo skaitytojus.

Pagrindinis redakcijos tikslas, suprantama, jog lėmė ir naujo leidinio pavadinimą – „Naujienu“. Tai pirmasis lietuvių periodikos biografinio leidinys, kurio pavadinime akcentuojamas žodis „Naujienu“, pabrėžiantis leidinio paskirtį.

Prisiminkime, kokia komplikauta lietuvių periodinės spaudos istorija. Pirmasis lietuvių periodikos leidinys „Nusidavimai Dievo karalystėje“ pasirodė 1823 metais M. Lietuvoje gotišku raidynu. Vėliau pradėjo eiti įvairaus pobūdžio ir skirtingų tipų leidiniai lietuvių kalba, tačiau tai buvo dažniausiai provokiški leidiniai gotišku šriftu, todėl Didžiojoje Lietuvoje jie buvo nepopuliarūs.

Taigi Lietuvos gyventojai galėjo skaityti dažniausiai religinio pobūdžio spaudinius bei nuo 1846 metų leidžiamą L. Ivinskio kalendorių „Metų skaitlius ūkiškas ant metų Viešpaties...“, kuris išeidavo kartą per metus. L. Ivinskis parengė ir išleido 22 kalendorius.

Ypač sudėtinga padėtis viešosios informacijos sklaidai ir gimtosios kalbos egzistencijai susiklostė spaudos draudimo metais (1864–1904), kai D. Lietuvoje buvo uždrausti visi raštai lotyniškais raidėmis. Todėl lietuvių pasaulietinė ir katalikiška inteligentija ieškojo būdų, kaip išsaugoti gimtosios kalbos erdvę ir pasipriešinti stiprėjančiam rusinimo procesui.

Tautinio atgimimo jėgų pastangomis 1883 metais M. Lietuvoje buvo išleistas pirmasis lietuvių periodikos leidinys „Aušra“ lotyniškais raidėmis. Šis leidinys slapta knygnešių gabentas ir platintas Lietuvoje. „Aušra“ plačiai pasklido po D. Lietuvos lietuvių namus, ją skaitė V. Europos šalyse bei JAV gyvenantys lietuviai.

Taigi „Aušra“ buvo pirmasis periodinis leidinys, turėjęs reikšmingą įtaką D.

Lietuvos gyventojams bei kitose šalyse gyvenantiems lietuviams, ugdes gimtojo krašto ir gimtosios kalbos meilę. Deja, dėl sudėtingų leidybos ir organizacinių sąlygų 1886 m. išėjo paskutinis „Aušros“ numeris. Sustojus „Aušrai“ vyko polemika dėl lietuvių periodikos lotyniškais raidėmis. Būta pasiūlymų atgaivinti „Aušra“, tačiau „Lietuvos“ draugijos nariai pasiūlė leisti naują leidinį, kuris būtų skirtas aktualiausioms D. Lietuvos problemoms.

Aušrininkų pradėtą veiklą pratęsė varpininkai, pradėję 1889 m. M. Lietuvoje leisti periodinį leidinį „Varpas“. Modeliuojant leidinio uždavinius, ašimi tapo „Lietuvos“ draugijos programa.

Tiesa, 1887 m. M. Lietuvoje pasirodė leidinys „Šviesa“, kuris nelegaliai platintas D. Lietuvoje. Šis leidinys „laikraštis Žemaičių ir Lietuvos mylėtojų“, buvo skirtas tik katalikiškai

auditorijai. „Šviesos“ pirmojo numerio „Ižangoje“ rašoma, jog „dėl veiksnio apszvietimo žmonių reikalingiausių ir naujiausių yra gerai taisytas laikraštis“. Tačiau, pasak „Šviesos“ redakcijos, – „buvo jau pas mus garsingas laikraštis „Ausra“, vienok ans neturėjo krikščionizmos dvasės, <...> ir erzinantis svietizšką vyresnybę, <...> nenaudingų reikalams apszvietimo, bet dar sėdamas tarp gyventojų nesutikimus, per tai ne ilgai trukus pragauso. Dabargi <...> pradėjome rūpintis apie išdavimą visoje tiktybėje naudingo laikraščio vadinamo „SZVIESA“³.

„Šviesos“ leidėjai nesugebėjo teisingai įvertinti „Aušros“ reikšmės lietuvių tautai ir gimtajai kalbai. „Šviesa“ po metų sustojo ir nors 1890 m. buvo atgaivinta, bet greitai nustojo egzistavusi. Kitas katalikiškas leidinys „Tėvynės sargas“ išėjo 1996 m. ir nelegaliai platintas D. Lietuvoje.

Periodinės spaudos svarbą D. Lietuvos gyventojams suprato ne tik lietuvių šviesuomenė, bet ir caro politikos vykdytojai, kurie skatindami rusinimo procesą, platino periodinius leidinius rusų kalba. Nagrinėdamas laikraščių paplitimą Kauno gubernijoje 1888–1910 metais M. Biržiška nurodo, jog „1898 m. rusų kalba buvo išplatinti 9 774 egz., lenkų k. – 3 089 egz., latvių k. – 514 egz., žydų k. – 433 egz., vokiečių k. – 493 egz. periodinių leidinių“, o „1903 m. rusų kalba buvo išplatinti 12 485 egz., lenkų k. – 4710 egz. žydų k. – 1197 egz.; latvių k. – 812 egz., vokiečių k. – 743 egz.“⁴. Šie duomenys rodo, jog per penkerius metus Kauno gubernijoje išaugo gyventojų susidomėjimas periodiniais leidiniais.

Tik išėjus „Varpui“, kuris, pasak leidėjų, buvo „visos Lietuvos“, Lietuvos gyventojai galėjo vėl skaityti periodinius leidinius gimtąja kalba. „Varpas“ savo skaitytojams paskelbė, kad „jis busias laikraščiu ne kokiam luomui“, o „visos Lietuvos“, pabrėžęs, jog pagrindinės vertybės, kuriomis bus pagrįsta leidėjų veikla – tai šviesa ir tiesa, dora ir vienybė, patriotizmas ir tolerancija, dėl kurių „Varpas“ siekė vienyti tautos įvairius sluoksnius ir skirtingas sroves, nes, pasak „Varpo“, lietuvių tautos tikslas yra aukščiausia vertybė, aukščiau už katalikybę bei kitas institucijas.

„Varpo“ leidėjai siekė atsakyti į svarbiausius tautiečius dominančius klausimus. Todėl „Varpo“ redakcija 1890 m. išleido valstiečiams skirtą leidinį „Ūkininkas“, o 1901 m., norėdama, kad daugiau gyventojų pasiektų „visokios naujienos“ gimtąja kalba, išleido ir leidinį „Naujienu“.

Išėjus „Naujienoms“, kurių pagrindinė užduotis buvo informuoti D. Lietuvos gyventojus apie svarbiausius įvykius Lietuvoje ir kitose šalyse skelbti tautiečiams naujienas, leidėjai deklaravo, kad jie objektyviai informuos Lietuvos gyventojus apie svarbiausius įvykius. Jie teigė, kad bus nušviesti „reikalai žemdirbystės, sodininkystės, gyvulių auginimo, bitininkystės“, nes „tai yra toki žmonių reikalai, kurių atlikimas nėra Moskolijoje, nėra Lenkijoje, nėra Latvijoje, nėra Finlandijoje, nėra valdžios trukdomas“⁵. Redakcija nurodė, kad reikia svarstyti „reikalus amatininkų

Mirė Vaclovas Havelas

Lietuvos Sąjūdis ir „Vilnijos“ draugija reiškia nuoširdžią užuojautą Čekijos tautai dėl prezidento, žmogaus teisių gynėjo, humanisto, dramaturgo Vaclovo Havelo mirties.

Lietuvos Sąjūdžio gimimo metais V. Havelas buvo laisvės šauklys, drąsiai kalbėjęs tada, kai dauguma dar tylėjo. Sąjūdžio žmonėms jis buvo didelis autoritetas ir viltis, o Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, nuoseklus ir tvirtas jos valstybingumo gynėjas.

V. Havelo, vieno ryškiausių pastarojo šimtmečio Europos politikų, atminimas išlieka kaip išsivadavimo ir iškovotos laisvės simbolis.

Rytas Kupčinskas, Lietuvos sąjūdžio pirmininkas
Kazimieras Garšva, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas

siuvėjų, kurpių, stalių, mūrinių ir kitų, kurių amatas turi surišimą su reikalais ūkininkų, pirklių ir kitų Lietuvos žmonių“⁶. Leidėjai išsklė žalingą emigracijos problemą, kadangi „vis daugiau kraustosi iš Lietuvos į kitus kraštus“, dėl to „emigracija turi didelį svarbumą mus gyvenime“⁷, todėl reikia surasti emigracijos priežastis ir tik jas pašalinus bus galima tikėtis, kad sumažės emigracijos mastai, – aiškino „Naujienu“.

Pratarmėje pabrėžta, kad „Naujienu“ skelbs „visokius valdžios įstatymus, kaip senus taip ir naujus, kurie yra svarbu žmonėms žinoti“, pateiks jų vertimą, kad gyventojai žinotų „kas žmonėms valia daryt, o kas užginta“⁸, pažymi redakcijos atstovai.

Tokie pagrindiniai tikslai nurodyti pratarmėje, pabrėžiant, kad redakcija tikisi, jog „tautiečiai nepapeiks tokių mūsų troškimų ir ateis mums į pagalbą“⁹. Todėl leidėjai, norėdami, kad skaitytojai aktyviai rašytų apie įvairius įvykius iš Lietuvos, išspausdino „Žinių rašytojams“ patarimus. Juose pabrėžta, kad „laikraštis jūsų tarnas ir apgynėjas“, nes „per jį galite tartis apie savo vargus ir apie apsigynimą nuo tų vargų“, todėl „juo daugiau bus žinių „Naujienuose“, juo jos bus naudingesnės skaitytojams“, tad „siųsti žinias į laikraštį gali kiekvienas, kuris tik moka rašyti“¹⁰, – nurodo leidėjai.

„Naujienuose“ glaudai ir aiškiai paaikšinama, kaip ir apie kokius įvykius reikia rašyti korespondencijas, „turi būti paminėta vieta (kur atsitiko), laikas (kada atsitiko) ir žmonės (kas prie ko prigulėjo)“, nepamirštant, kad „juo žinia yra naujesnė, juo ji geresnė“¹¹, – pabrėžiami pagrindiniai reikalavimai. O skaitytojams paaikšinama, kaip galima išgyti naująjį leidinį.

Taigi „Naujienu“ leidėjai ne tik siekė Lietuvos gyventojus informuoti apie svarbiausius gimtojo krašto bei užsienio įvykius, bet ir tikėjosi išsilauginti korespondentų būrį, kurie, įvaldę informacinių žanrų pagrindus, bendradarbiautų „Naujienu“ laikraštyje.

Daugelis spaudos tyrinėtojų šį leidinį priskiria žurnalams. Tačiau, kai periodiniai leidiniai buvo leidžiami M. Lietuvoje, o pranešimus apie įvykius D. Lietuvoje redakcija gaudavo atsitiktinai, sunku buvo leisti naujienu laikraštį. Tad ir „Naujienu“ leidinio tipas eklektiškas, turintis ir žurnalo, ir laikraščio požymių. Nelegaliai platinamiems leidiniams buvo parenkamas ir patogesnis formatas, o dėl reto periodiškumo leidiniai buvo didesnės apimtys.

„Naujienu“ numerio struktūra artimesnė žurnalo tipo leidiniams. Be to, „Naujienuose“ dominuoja švietėjiško pobūdžio bei grožinės literatūros rašiniai, o informaciniams žanrams skiriama mažiau vietos. Suprantama, kad leidžiant „už rubežiaus“ surinkti ir operatyviai išspausdinti naujienas apie svarbiausius D. Lietuvos įvykius buvo neįmanoma, todėl nelegaliai leidžiami leidiniai išeidavo tik kartą per mėnesį.

Pirmasis „Naujienu“ numeris 8 puslapių (26x17). Leidinio pirmojo puslapio viršuje – laikraščio „galvutė ir leidinio duomenys“, žemiau – pratarmė „Mūsų troškimai“, o 2–4 puslapiai skirti verstiniam straipsniams „Stebuklai mokslo“ apie žmogaus ir gamtos sąsajas bei „Ar Dievui ar Mamonui“ apie girtuokliavimo pasekmes. Kituose puslapiuose išspausdinti rašiniai su rubrikomis „Iš Lietuvos“, „Lietuviai svetur“, „Iš svetimų šalių“. Tekstas spausdintas dviem skiltimis, panaudojant grafinius elementus. „Naujienu“ atsakingasis redaktorius Jurgis Lapinas, o faktinis redaktorius Jonas Bagdonas.

Šiandien šis leidinys mums vertingas, kaip dokumentas, kuriame užfiksuota, kas įvyko D. Lietuvoje prieš 110 metų. „Naujienu“ įamžino mūsų šalies įvykių

tėkmės fragmentus, socialinio gyvenimo skaudulius, sunkią mūsų krašto priespaudos dalį. Skaitydami rašinius su rubrika „Iš Lietuvos“, sužinome, kad Sintautuose apgavikas iš gyventojų pasiskolino pinigų ir dingio, o Pajevonio ūkininkas tik po kelerių metų laimėjo bylą prieš dvarponį. Tuomet Lankeliškėse atsitiko nelaimė – ten kuliavimo mašina sužeidė piemeniui ranką.

Kita rubrika „Lietuviai svetur“ skirta rašiniams, kurie atskleidžia, kaip sekėsi mūsų kraštiečiams kitose šalyse. Iš Anglijos pranešama, kad parapijiečiai įsteigė komitetą ir moka atlyginimą kunigui, todėl lieka pinigų ir bažnyčios priežiūrai. Kita žinutė iš Skotijos informuoja, kad į Glazgovą atvyko lietuvis kunigas.

Su rubrika „Iš svetimų šalių“ išspausdintas gan ilgas „Laiškas iš Kitajaus“. Jame lietuvis aprašo sunkią kareivio dalį, vargimą kelionėje bei pirmąsias kovas Kinijoje. Redakcija nurodo, kad „šitas laiškasėjo 2 mėnesius ir 10 dienų“¹². (Žinoma, Lietuvoje paštas buvo spartesnis, bet jis buvo pagrindinis ryšio su D. Lietuvos gyventojais būdas).

Skyrelyje „Naudingos knygos“ pateiktas sąrašas net 13 knygelių, kurias reikėtų perskaityti, norint sėkmingai ūkininkauti ar imtis kokio amato. Ir pabaigoje – „Juokai“.

Ši pirmojo „Naujienu“ leidinio numerio struktūra nepasikeitė visus 1901 m. Tiesa, pirmuose kiekvieno numerio puslapiuose be literatūros kūrinių, kartais buvo spausdinami ir aktualioms problemoms skirti straipsniai. Štai penktajame „Naujienu“ numeryje išspausdintas straipsnis „Liaukimės svetur bevažinėje“. Redakcija ragina „liaukimės svetur bevažinėje“, nes ir „namie galime duoną rasti. Tik reikia netinginiuoti, gudriau ir drąsiau būti“¹³, – aiškina skaitytojams ir skatina aktyviau tautiečius domėtis prekyba. Straipsnyje „Prekystė Lietuvoje“ (Nr. 3.) rašoma, kad lietuviai vangiai imasi prekybos, todėl dėl varganos padėties dauguma šeimų savo 8–9 metų vaikus išleisdavo piemenauti. Straipsnyje „Apie piemenis“ (Nr. 4) atskleidžiamos tos alkanos vaikų vasaros. Iš straipsnio „Padėjimas mūsų samdininkų“ (Nr. 8) sužinome, kaip sunkiai pas ūkininkus dirbo samdininkai. Redakcija apgailestauja, kad Šakiuose molinių puodų dirbtuvėje dirba „tik vokiečiai ir nė vieno lietuvio“, kuris išmokęs puodžiaus amato, galėtų lengviau pelnyti duonos (Nr. 9). Apie „malūnus, plytynčias, kailinyčias“ aiškinama straipsnyje „Pramonė ir amatai“ (Nr. 12) ir pabrėžiama, kokia jų nauda gyventojams ir Lietuvai.

Redakcija, išspausdinusi straipsnį „Tikėjimas ir burtas ir jo pasekmės“ (Nr. 10), skaitytojus įspėja, kad po kaimus vaikšto nemažai apgavikų, norėdami apgauti tikintį įvairiais burtais žmogelį. O straipsnis „Naujas budas kirpimo „avelių“ (Nr. 12) praneša, kad ir kunigai sugalvoja įvairiausių būdų, kad „papildytų savo pinigines“.

LITERATŪRA:

1. Mūsų troškimai. Naujienu, 1901, Nr. 1, p. 1.
2. Ten pat, p. 1.
3. Ižanga. Šviesa, 1887, Nr. 1, p. 1.
4. Biržiška M. Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos. Kaunas, 1938, kn. 2, p. 262.
5. Mūsų troškimai. Naujienu, 1901, Nr. 1, p. 1.
6. Ten pat, p. 2.
7. Ten pat.
8. Ten pat.
9. Ten pat.
10. Žinių rašytojams. Naujienu, 1901, Nr. 1, p. 8.
11. Ten pat.
12. Laiškas iš Kitajaus. Naujienu, 1901, Nr. 1, p. 7.
13. Liaukimės svetur bevažinėje. Naujienu, 1901, Nr. 5, p. 33.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija

Vazų karinis jūrų laivynas ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė*

Doc. dr. Valdas RAKUTIS, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Doc. dr. Valdas Rakutis

Lietuvos istoriografijai būdingas siekis aktyviau domėtis tik Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija, visos Abiejų Tautų Respublikos praeitį paliekant antrame plane, istoriniame kontekste. Toks siekis sudaro sąlygas tarptarptai nuomonei, kad Lietuva nebuvo lygiateisis Respublikos partneris, o tik plačias teises turinti Lenkijos provincija, kurios savarankiškumo paieškos ir yra pagrindinė Lietuvos istoriko užduotis. Tokiu būdu bendroji užsienio politika, kitos valdovo žinioje esančios atsakomybės sritys po Liublino unijos yra paliekamos didesniame arba mažesniame šešelyje arba tiriamos tiek, kiek tai būtina Lietuvos istorijai. Tokiame šešelyje yra atsidūrusi ir Respublikos valdovų, ypač Zigmanto ir Vladislavo Vazų vykdyta jūrinė politika, AT Respublikos karinio jūrų laivyno raida XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje.

Kad Lietuvos teritorija yra jungusi Baltijos ir Juodosios jūros krantus, žino Lietuvoje kiekvienas. Tačiau kaip ši svarbi aplinkybė buvo išnaudota valstybės vystymuisi, šiandien negali atsakyti net profesionalūs istorikai. Dauguvos ir Dniepro vandens keliai, suartėję ties Smolensku, idealiai tiko prekybai tarp Rytų ir Vakarų, juos kontroliuojanti valstybė galėjo tikėtis užimti vyraujančią padėtį Europoje ar bent jos rytinėje dalyje. Po Liublino unijos Ukraina atiteko Lenkijai, bet vis tiek priklausė to paties valdovo valdymui ir jokiais valstybiniais mūtais suvaržyta nebuvo. Tačiau jūros pakrantės, nešusios tiek pelno, negalėjo būti išlaikytos be tinkamos apsaugos.

Sausumoje nuolat gyvenančiam žmogui vanduo, o ypač jūra, yra kliūtis, trukdis judėjimui. Tuo tarpu prie jūros pratusiam, prie jos užaugusiam žmogui ji yra kelias, pigiausia ir greičiausia jungtis. Vanduo nežino nei sienų, nei ribų, juo galima vykti, juo galima pulti, ir pulti staiga, greitai, ir ten, kur norima. Apsaugoti nuo puolimo iš jūros galima tik upių žiotis, tam tikras bazes, bet ir tai ribotais pajėgumais: jūrinės pajėgos galima sukaupti palyginus greitai, per kelis mėnesius, o bazių statybai reikia dešimtmečių. Todėl pats geriausias būdas apsaugoti savo pakrantes, komunikacijas, vandens kelius – dominavimas jūroje. Aukščiausia jo forma – absoliutus dominavimas, kai joks priešas laivynas negali padaryti didesnės žalos.

Livonijos karo metu prasidėjęs *Dominium Maris Baltici* būtinai reikalavo vienokių ar kitokių pozicijų jūrų pakrantėse, įrengtų ir įtvirtintų uostų, laivų statyklų, arsenalų, laivų ir žinoma žmonių, kurie išmąnytų jūrinę politiką ir galėtų ją įgyvendinti. Bet labiausiai jūriniais interesams užtikrinti reikėjo pinigų, juos užtikrinančių mokesčių. ATR valdovai negalėjo vienašališkai keisti mokesčių įstatymų, tai jie galėjo daryti tik per seimus, o seimuose Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė turėjo savo balsą ir svorį. Savo svorį turėjo ir didikai, turėję vadovaujančią padėtį ne tik Lietuvos, bet ir visos Abiejų Tautų Respublikos politiniame gyvenime. Svarbu buvo ne tik balsai ar įtakos, bet idėjos, nuomonės, asmeninis pavyzdys.

Lietuvos ir Lenkijos valdovai nuo seno rūpinosi jūriniais valstybės interesais, kurie glaudžiai siejosi su prekyba ir karine valstybės galia. Išskirtinos šios interesų grupės:

1. Siekis įsitvirtinti Baltijos jūros pakrantėje ir kontroliuoti Vyslos, Priegliaus,

Vazų herbas

Nemuno ir Dauguvos upių žiotis bei prekybos kelius šiomis upėmis.

2. Siekis įsitvirtinti Juodosios jūros pakrantėje ir kontroliuoti Dniepro, Dniestro upių žiotis ir išlaikyti įtaką Krymo pusiasalyje

Iki XVI a. vidurio šie siekiai daugiau lietė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės interesus, tačiau aktyvumas daugiau matėsi iš Lenkijos karalystės pusės. Trylikos metų karas, aktyvus dalyvavimas Moldavijos ir Valachijos kampanijose daugiausiai lietė Lenkiją. Po Liublino unijos situacija pasikeitė pietinę LDK dalį prijungus prie Lenkijos, tačiau pagrindiniai LDK prekybos keliai ir toliau vyko Dauguvos ir Dniepro upėmis, todėl LDK interesai ir toliau reikalavo rūpintis jūrinėmis pakrantėmis, laisva prekyba

Lenkijos istoriografija, nesulaukdama Lietuvos istoriografijos reakcijos nuo seno į vieną Lenkijos katilą metė tiek Lenkijos karalystės, tiek ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laivyno istoriją, tokiu būdu viešajame diskurse LDK pastangos kurtisavo jūrinės pajėgos liko nepastebėtos. Vienu požiūriu tai yra teisinga – Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė nesukūrė savosios jūrinės tradicijos (kaip, beje, ir Lenkija) tačiau jokių būdu neliko nuošalyje nuo Abiejų tautų Respublikoje ir jos leninėse valdose vykusių procesų, ypač XVI a. II pusės – XVII a. I pusės laikotarpiu vykstant karams dėl Livonijos. Šiuo požiūriu ypač svarbūs įvykiai vyko Baltijos jūros Rygos ilankos regione. Kova dėl Piarnu, Salacgrivos (Salis), Rygos ir Dauguvos žiotyse esančios Daugavgrivos (Dünemünde. Diamant) tvirtovių vyko dažniausiai Lietuvos kariuomenės pastangomis, o Jonas Karolis Chodkevičius ir Kristupas II Radvila yra pagrįstai laikomi vienais iš svarbiausių Respublikos laivynokūrėjų ir veikėjų. Kadangi ši tezė turi politines reikšmes, kiek daugiau dėmesio skirsime jos pagrindimui.

Jono Karolio Chodkevičiaus tėvas, Jonas Jeronimas Chodkevičius vadovavo Žygimanto Augusto, Stepono Batoro ir vėliau Žygimanto Vazos jūrinės politikos įgyvendinimui Livonijos karo teatre ir kūrė kaperių laivyną. Šis laivynas negalėjo užtikrinti Respublikos pajėgų dominavimo Baltijos jūros regione, tačiau reikšmingai turėjo įtakos rytinėje pakrantėje vykusiems procesams ir sudarė prielaidas Livonijos išlaikymui Respublikos valdžioje, davė tam tikras saugumo garantijas Rygos miestui ir tvirtovei vystytis, o tam tikrais Livonijos karo etapais reikšmingai trukdė vadinamajam „Narvos plaukiojimui“. Šis politinis absurdas, kai Vokietijos imperijos miestai tiekė Maskvos valstybei ginklus ir priemones kovai su tai pačiai imperijai vienaip ar kitaip priklausančia Livonija turėjo strateginės reikšmės ir Lietuvos karui su Maskva. Kaperiavimas, artimas piratavimui, visada susilaukdavo prekybą vystančių jėgų pasipriešinimo, natūraliai kirtosi su Rygos (Vyslos atveju Gdanskio) miesto interesais, todėl gebėjimas derinti miesto ir valstybės interesus buvo viena iš svarbiausių dominavimo regione sąlygų ir sėkmės priežasčių. Tam tikras Chodkevičių giminės tradicijų testinumas Žemaitijos ir

Livonijos reikaluose buvo viena iš Respublikos sėkmės regione prielaidų. Todėl neatsitiktinai Jono Karolio Chodkevičiaus edukacijoje ir požiūriuose galima išvėgti ne tik patyrusį Lietuvos sausumos kariuomenės vadą, ko gero patį talentingiausią jos istorijoje karvedį, bet ir Lietuvos jūrinės tradicijos formuotoją. 1609 m. Salacgrivos mūšis visiškai teisėtai laikomas pirmuoju tikru jūrų mūšiu Lietuvos istorijoje nebuvo atsitiktinė akcija, o ilgalaikės politikos ir rengimosi rezultatas. Neatsitiktinai atrodė ir Kristupo II Radvilos domėjimasis jūriniais reikalais: jo kariniuose raštuose didžiulis dėmesys skirtas būtent jūrinei politikai ir praktiniams laivyno statybos klausimams. Kodėl sėkmingai besiklostantis jūrinės tradicijos procesas neigavo tinkamo tęsinio, tai jau atskiro aptarimo reikalaujantis klausimas.

Zigmanto Vazos pastangos kurti savą laivyną savo apogėjų pasiekė kaip tik po Rygos praradimo, kai švedai pradėjo atakuoti Gdanską ir visą Lenkijai priklausiusį pajūrį. Lietuva daugiausiai dėmesio skyrė sausumos operacijoms ginant pozicijas Kurše bei Šiaurės Lietuvoje, tačiau ir tuo metu Kristupas II Radvila suprato laivyno reikšmę ir savo veikla palaikė valdovo pastangas ginti valstybės pakrantes.

Vladislovas Vaza buvo bene geriausiai pasirengęs vykdyti aktyvią jūrinę politiką, tačiau jam kaip niekad trūko Seimo palaikymo. Kaip tik šioje byloje Lietuvoje išgalėjo jėgos, daugiau rėmusios Gdanskio miesto politiką, kuri nebuvo per daug suinteresuota valstybinio arba karališkojo laivyno stiprinimu ir lėšų trūkumas niekais pavertė ambicingus valdovo planus. Bet kaip tik šių bandymų metu Vladislavui Vazai pavyko realizuoti idėją perkelti į Baltijos jūrą Dniepro kazuokas, kurie savaisiais laivais čiaikomis sėkmingai atakavo Prūsijai priklausiusį ir švedų užgrobtą Pilau uostą. Šios išskirtinės operacijos atveju buvo tinkamai panaudotas Nemuno vandens kelias, o sudarius paliaubas laivai buvo sandėliuoti... Kaune

Geopolitikai pastebėjo, kad esama tautų ir kultūrų, kurios yra savo prigimtimi kontinentinės, ir jūrinės. Tokiomis jūrinėmis tautomis galėtų būti protestantiškųjų Nyderlandų, Fryzijos, Skandinavijos ir Britanijos teritorijose gyvenantys žmonės, kurių pagrindinis gyvenimas buvo susijęs su jūra, žvejyba ir prekyba. Akivaizdu, kad tik darbtūs, racionalūs ir verslūs žmonės galėjo sudaryti tinkamas prielaidas valstybių jūrinei politikai užtikrinti. Akivaizdu, kad praktiškai visos Lenkijos karalystės ir Respublikos valdovų jūrinės ambicijos Baltijoje buvo užtikrinamos išskirtinai jūrinės kultūros tautybių arba etnosų atstovų, daugiausiai Prūsijos ir Pamario vokiečių, švedų ar Britanijos salų gyventojų, dažniausiai kilusių iš Gdanskio miesto. Jie buvo admirolais, jūrų kapitonais, agentais, laivų statytojais, kaperiais ir paprastais jūreiviais. Lietuvoje tokio pobūdžio gyventojai gyveno Kurše ir Livonijoje bei Rytų Prūsijoje, taigi Lietuvos įtaka regione buvo nulemta politikos, orientuotos į šių regionų interesų užtikrinimą, sėkmės. Tuo tarpu Lietuva dažnai likdavo Respublikos

valdovų vykdomos politikos nuošalyje. Iki šiandien Lietuvos istoriografija nėra pateikusi tinkamo Lietuvos nedalyvavimo Trylikos metų kare vertinimo, nors kaip tik tuo metu Lenkija įsitvirtino Baltijos pajūryje ir daugiau ar mažiau kontroliavo strategiškai svarbų Vyslos prekybos kelią. Kunigaikštis Prūsija tiesiogiai kontroliavo Nemuno ir Priegliaus prekybos arterijas, todėl visiškai logiškas buvo LDK interesas kontroliuoti šį regioną, ypač bent jau formaliai priklausant tam pačiam valdovui, tačiau tokių pastangų pastebima mažokai arba joms nėra skirtas tinkamas istoriografijos dėmesys. Profesorius Antano Tylos pradėtas darbas, skirtas Livonijai, turėtų būti pratęstas ir LDK politikos Prūsijoje atveju. Akivaizdu, kad nesėkmės Livonijos regione turėjo daug gilesnių neigiamų pasekmių LDK istorijoje, nei yra manoma. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė galėjo tapti žymiai modernesne ir labiau europietiška valstybe kad ir Abiejų Tautų Respublikos sudėtyje, jeigu jos jūrinė politika, daugiau reprezentuojama Chodkevičių ir Radvilų giminiių veiksmuose būtų turėjusi daugiau sėkmės ir palaikymo tiek iš valdovų, tiek ir iš pačios politinės tautos pusės. Pačiai Livonijai ir iš jos kilusiems politiniams dariniams sėkminga LDK politika būtų garantavusi geresnes vystymosi sąlygas, išlaikant savo rankose gaunamo iš prekybos pelno liūto dalį. O Švedijos sudėtyje Livonija tapo tiesiog grūdų ir kitų žaliavų aruodu, o pagrindiniu naudos gavėju, be abejonės, tapo Švedijos karalystė.

Baltijos jūroje nebuvo sienos tarp Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Jūriniais reikalais tiesiogiai rūpinantis valdovui, laivynas vienodai priklausė tiek Lenkijos karalystei, tiek Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei. Tokiu būdu tai, kas vyko Gdanskio ilankoje, ir tai, kas vyko Rygos ilankoje, bent jau formaliai gali būti laikoma bendru Abiejų Tautų Respublikos paveldu ir jo formuojamomis tradicijomis. Praktiškai Lietuvos jūrinę tradiciją reikėtų glaudžiau siesti su kovomis Livonijoje, kuri buvo tiesiogiai LDK prekybinių interesų lauke, čia dažniausiai veikė Lietuvos kariuomenė, kampanijoms vadovavo Lietuvos etmonai.

Drįstume teigti, kad ne XVII a. karai sugriovė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės turėtą gėrovę, o nepakankamas pasirengimas laikotarpio iššūkiams, nepakankamai dinamiškas vystymasis, netinkamai sudėlioti valstybės vystymosi prioritetai, netinkamai įvertinti potencialūs priešai ir jų keliama pavojai. Lietuvos istoriografijai reikia rimtai padirbėti tiek prie valdovų bei iškilų asmenybių biografijų, tiek prie Lietuvos ar jos pareigūnų vykdytos politikos kaimyninių kraštų ir regionų atžvilgiu, jų santykiui su Lietuvos valdovų politika, kad savajai kartai galėtume atsakyti į esminius egzistencinius klausimus ir sudaryti prielaidas tolesniam klestėjimui.

**Straipsnis parengtas pagal pranešimą „Vazų karinis jūrų laivynas ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė“, skaitytą 2011 m. spalio 19 d. vykusioje konferencijoje „Vazų epocha Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“.*

MIELI VAIKUČIAI IR TĖVELIAI

MIELI VAIKUČIAI IR TĖVELIAI

Gruodžio 26 d. 13 val. kviečiame visus ir mažus ir didelius į Karališkos Senosios Kibinės KALĖDINĖ POPIETĘ SUSITIKSIME SU KALĖDŲ SENELIU, žaisime žaidimus, deklamuosime eilėraščius, dainuosime daineles, šoksime... Ir žinoma visų laukia malonios staigmenos ir dovanos

IKI MALONAUS SUSITIKIMO!!!
(Vilnius-Kaunas automagistralė 23km.)
Telefonas pasiteiravimui 8 659 08454
www.kibinas.lt

Lenkų gimnazija Ukmergėje

Arvydas PĖŠINA, Ukmergė

Pastatas Ukmergėje. Jame daugiau kaip 10 metų veikė lenkų gimnazija

Po Pirmojo pasaulinio karo, Nepriklausomybės kovų ir Lietuvos Nepriklausomybės įtvirtinimo šalyje pradėtos steigti mokyklos. Daugiausia tuo metu steigiamų mokyklų buvo pradinės arba, kaip tuo metu įvardijama – pradžios mokyklos.

1919 10 23 Ukmergės savivaldybės tarybos posėdyje nuspręsta steigti lenkų liaudies mokyklą, nes mieste yra lenkiškai kalbančių vaikų. Ji turėjo būti pradžios mokykla. Įsteigta mokykla gana ilgai neturėjo savo patalpų. Tik 1920 m. ji įsikėlė į vadinamąjį K. Deveikio „Meškų“ namą, kuriame išbuvo iki 1931 m. 1920 09 15 ten pat įkurta Ukmergės lenkų gimnazija.

Šis 1913 m. Kazio Deveikio statytas namas buvo išskirtinis – ant jo fasado nuo pastatymo laikų buvo Vyties bareljefas („Diena“, 1931 11 08). Carinė policija Vytį norėjo nuimti, bet savininkas apsigynė, aiškindamas, kad tai esąs šv. Jurgis („Lietuvos aidas“, 1933 09 23).

1920 01 15 Ukmergės apskrityje buvo mokinių: berniukų – 1 254, mergaičių – 648. Lietuvių berniukų – 1168, lietuvių mergaičių – 558, žydų berniukų – 66, žydų mergaičių – 80, lenkų berniukų – 17, lenkų mergaičių – 9, vokiečių berniukų – 2, rusų berniukas 1, rusų mergaitė 1. Romos katalikų – 1759, stačiatikių – 2, judėjų – 141. Pradžios mokyklų: lietuvių – 25, žydų – 1, lenkų – 1 („Lietuvos mokykla“, 1920, Nr. 2–3, p. 450–453). 1920 m. Ukmergės realinėje žydų gimnazijoje mokėsi 115 mokinių, lietuvių „Saulės“ gimnazijoje – 220, lenkų gimnazijoje – 97 mokiniai. Mokestis už mokslą buvo atitinkamai – 1 200, 400, 500–800 auksinų.

1922 03 06 Savivaldybės tarybos posėdyje nutarta kreiptis į Steigiamąjį seimą su prašymu „greičiau parengti įstatymą privačių namų rekvizavimui mokyklų reikalingam“, nes lenkų pradžios mokykla vis dar neturėjo savo patalpų. O kol nėra įstatymo, tarybos nariai nutarė laikinam lenkų mokyklos patalpimui sutvarkyti privatų Kvietkauskio namą.

1922 m. miesto savivaldybė išlaikė 5

pradžios mokyklas: 2 lietuvių (I ir II), 2 žydų (III ir IV) ir lenkų (V).

1922 11 17–18 Ukmergėje lankėsi Švietimo ministras Petras Juodakis ir Teisingumo ministras Vincas Karoblis. Ministrai lankėsi lietuvių gimnazijoje, stebėjo pamokas. Švietimo ministras kalbėjosi su mokytojais apie pedagogiką, auklėtojų pareigas, „rankvedžių gaminimą“. Be to aplankyta lenkų gimnazija, kitos miesto švietimo įstaigos („Lietuva“, 1922 12 06, Nr. 277, p. 3).

Lenkų gimnazijoje mokinių vis daugėjo, vėliau mokinių skaičiaus buvo panašus ar net mažėjo. 1922 m. realinėje žydų gimnazijoje mokėsi 190, žydų „Šviesos“ gimnazijoje – 164, lietuvių „Saulės“ gimnazijoje – 369, lenkų – 181 mokinių. Mokesčiai už mokslą: 2700, 1000, 700, 450 auksinų per metus. 1925 m. žydų realinėje gimnazijoje mokėsi 232, „Šviesos“ gimnazijoje 213, lietuvių – 483, lenkų – 138 mokiniai. Mokesčiai už mokslą: 200, 400, 100, 180–310 Lt per metus.

1926 m. žydų realinėje gimnazijoje mokėsi 229, „Šviesos“ gimnazijoje – 255, lietuvių – 502 mokiniai. Mokesčiai už mokslą: 100–300, 350, 100 Lt per metus. Lenkų gimnazija apimokinių skaičių ir mokesčio už mokslą dydį žinių kitais metais nepateikė.

1928 m. lenkų gimnazijos mokinių I laidos vinjetėje matyti mokyklos pastatas (K. Deveikio „Meškų“ namas), direktorius – dr. P. Mackiewicz, mokytojai: W. Mackiewiczówna,

W. Luckiewicz, kun. F. Maczys, K. Horbaczewski, S. Klimaszewska, dr. R. Labudzir kt. (Ukmergės kraštytyros muziejaus fotoarchyvas).

Tais pačiais metais septyniuose gimnazijos klasėse mokėsi 143 mokiniai, dirbo 18 mokytojų, gydytojas, raštininkas. Ją išlaikė „Švietimo“ draugija („Švietimo darbas“, 1928, Nr. 11).

1929 m. žydų realinėje gimnazijoje mokėsi – 164, „Šviesos“ gimnazijoje – 178, lietuvių – 421, lenkų gimnazijose – 112 mokinių. Mokesčiai už mokslą: 150, 150–200, 100–150, 300–320 Lt per metus. Po metų žydų realinėje gimnazijoje mokėsi 148, „Šviesos“ gimnazijoje – 175, lietuvių – 411, lenkų gimnazijose – 85 mokiniai. Mokesčiai už mokslą: 100–150, 100–150, 100 – 150, 150–400 Lt per metus.

1931 m. žydų realinėje gimnazijoje mokėsi 126, „Šviesos“ gimnazijoje 175, lietuvių – 431, lenkų – 82 mokiniai. Mokesčiai už mokslą: 100–150, 150–300, 100–150, 150–400 Lt per metus.

1932 m. nuo rudens dėl mokinių sumažėjimo lenkų gimnazijoje vietoj 8 klasių paliekamos 5. 1933 m. ji jau vadinama „Švietimo“ draugijos 6 klasių progimnazija.

1940 m. Lietuvos telefonų knygoje pateikiama Ukmergės lenkų gimnazijos adresas – Gedimino g. 28.

Autoriaus nuotr.

Vilniaus rajono savivaldybės mokyklos

Maišiagaloje besimokantys mokiniai vyksta į užsienį

Sigita ŠLIŽAUSKAITĖ, Maišiagala, Vilniaus r.

Araišu gyvenvietėje ant polių (Latvija)

Vilniaus rajono Maišiagalos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo vidurinės mokyklos mokiniai sėkmingai įgyvendina tarptautinį daugiašalį penkių šalių (Lietuvos, Slovakijos, Latvijos, Turkijos, Ispanijos) Comenius projektą „Knowing European Culture through National Cultures“. Projekto dalyviai sukūrė filmuką apie Maišiagalos miestelį ir savo mokyklą, bendrą visų šalių kalendorių su svarbiausiomis šalių šventėmis, rengia bendrą projekto partnerių kompaktinę plokštelę su liaudies dainomis bei kuria bendrą legendų knygą (mokykla pasirinko legendą apie Vilniaus įkūrimą „Gedimino sapnas“).

Šiais mokslo metais į užsienio šalis vyks ta ne tik mokytojai, bet ir mokiniai. Rugsėjo 18–22 d. du septintos klasės mokiniai išvyko į Latviją, trys devintos klasės mokinės (spalio 16–21 d.) į Turkiją.

Labai džiaugiamės, kad mūsų dalyvavimas projekte buvo įvertintas ir mokytojai mus atrinko vykti į Latviją. Iš Vilniaus autobusų stoties kartu su muzikos mokytoja Jurgita Voskanienė, geografijos mokytoja Daiva Petkauskienė bei projekto koordinatore mokykloje Sigita Šližauskaitė išvykome į Rygos oro uostą. Oro uoste pasitiko latvių atstovaujantys projekto dalyviai. Džiau-

gėmės sulaukę Turkijos ir Slovakijos atstovų ir visi drauge išvažiavome į Rūjieną. Netrukus mus pasitiko Baltijos jūra, o Rūjienoje nauji draugai su savo tėveliais ir pakvietė jų šeimose pagyventi.

Pirmas vakaras buvo šiek tiek neįprastas, nes labai jaudinomės. Tai buvo pirmas kartas, kada turėjome patys savarankiškai susikalbėti anglų kalba. Tikras iššūkis!

Kitą kelionės dieną svečiavomės Vilpulkos pradinėje mokykloje, kur gavome daug dovanų. Po sočių pietų dalyvavome mokyklos „Rudenėlio“ šventėje, kur žaidėme ir šokome drauge su pradinukais. Grįždami užsukome į Naukšėnų dvaro muziejų.

Rytas prasidėjo Rūjienos merijoje, paskui nuvykome į nuostabią miestą Cesį, paskui keliavome į Valmierą, kur lankėmės bažnyčioje, klausėmės pasakojimų apie bažnyčios istoriją, o užlipę į bažnyčios varpinę galėjome matyti Valmierą iš paukščių skrydžio. Tą dieną susipažinome su latvių papročiais.

Rūjienos vidurinė mokykla mus šiltai priėmė. Žiūrėjome spektaklį, kurį mums buvo paruošę suaugę neįgalieji. Tame pačiame renginyje mums pašoko ir padainavo pradinukai. Labai patiko latvių kalba atliekama daina „Du gaidėliai“. Po renginio lankėmės vyresniųjų mokinių klasėse,

bibliotekoje ir sporto salėje. Tos dienos popietę klausėmės pasakojimo, kaip auginamos kanapės, ragavome kanapių sviesto su duona, šokinėjome ant batuto, galėjome nusipirkti kanapių sviesto ar pažvejoti, o miesto muziejuje apžiūrėjome japonų padovanotus daiktus Rūjienai, važiavome į ledų fabriką, matėme, kaip gamina ledus, ir jų ragavome.

Siguldoje aplankėme pilį. Rygoje vaikščiojome po didelį ir gražų senamiestį. Atsveikinę su „Comenius“ projekto dalyviais išvykome namo. Viešnage Latvijoje buvo nuostabi ir tikrai neįprasta. (Danielius Meržinskis ir Eglė Našlėnaitė, 7 kl. klasės mokiniai)

Kai pernai mūsų šeima priėmė mokinį iš Turkijos, net nesuvokėme, kad po metų aš pati keliausiu į saulėtąją Turkiją.

Kartu su projekto koordinatore mokykloje Sigita Šližauskaitė, dailės mokytoja Nijole Kūjalaitė ir šokių mokytoja Danute Lukšienė bei bendraklasėmis Gitana ir Jurgita vykau į Rygą, iš ten skridau į Turkiją. Kelionė buvo iš tiesų nelengva: keliavome beveik visą parą. Jaudulys maišėsi su baime, nes tai buvo pirmą kartą kelionė lėktuvu, bet vaizdai pro langą atpirko viską. Nuvykus mus pasitiko vaikai, pas kuriuos turėjome gyventi. Iš pradžių buvo neįprasta, bet po kelių akimirkų supratau, kad čia visi labai malonūs, svetingi ir mieli.

Mokykloje mane sužavėjo svečių sutikimas su būgnais, tautiniu šokių, projekto dalyvių dainomis. Buvo taip šaunu, kad mes ėjome mokyti šokio.

Visos praleistos dienos Turkijoje buvo turiningos: išvykos į kalnus, susitikimai su mokiniais, žaidimai ir pramogos, pažintis su vietine kultūra, bendros vakarienės su šeimomis. Gal labiausiai įstrigo diena, kai maudėmės jūroje, nes tokios jūros dar nebuvo mačiusi bei tos dienos vakaras, kai visi vaikai susirinkome kartu ir vakarieniavome. Buvo tikrai įdomu paragauti turkų tradicinių patiekalų. Beje, jie labai skanūs. Pastebėjau, kad turkai yra daug svetingesni ir mielesni žmonės, nei maniau anksčiau.

Aš pakeičiau požiūrį į gyvenimą ir patį stengiuosi būti geresne. Labai ačiū, kad mūsų mokykloje vyksta toks projektas! (Emilija Stanevičiūtė, 9 kl. mokinė)

Pirmą dieną, nuvykus į Hatay miestą, buvo neįprasta: nedrąsu šeimose, baimė suklysti kalbant angliškai, ne savo lova. Apsipratau, nes manimi rūpinosi mieli ir malonūs žmonės, akį džiugino nuostabūs Hatay kalnai, labai mėlyna ir švari jūra. Labai patiko išvyka į kalnus ir olos. Pirmą kartą buvau turkiškoje saunoje – ji neatskirama

turkų kultūros dalis. Be galo apsidžiaugiau, kad mano pateikta idėja (knygos viršelis) kitam projekto produktui, bendrai legendų knygai, buvo atrinkta projekto koordinatorių ir mokytojų. Gaila, kad viskas taip greitai pasibaigė. Aš tikiu, kad šis „Comenius“ projektas bus ne paskutinis mokykloje ir vėl turėsiu galimybę patirti naujų išpūdžių. Išvykdamas pati sau pažadėjau, kad ši kelionė į Turkiją bus ne paskutinė, aš būtinai dar ten sugrįšiu. (Jurgita Piepolytė, 9 kl. mokinė)

2011 metų spalio 16-oji į atmintį įsirėžė visam gyvenimui – kelionė į Turkiją, į Hatay miestą. Kai nuskridome ten, buvo jau naktis: miestas kalnų apsuptyje, mirgantis nuo šviesų, atrodo išpuodingai. Mūsų laukė šeimos. Mane pristatė berniukui, vardu Memetas. Kitą rytą labai jaudinausi, tad atsikėliau anksti, mačiau kaip bunda miestas. Pusryčiau. Tradiciniai turkiški pusryčiai: duona, sūris, arbata. Mokykloje sutiko labai iškilmingai: skambėjo būgnai, tradicinis tautinis šokis, dainos. Buvo smagu kartu dainuoti turkiškai. Mokykla buvo išpuošta visų šalių vėliavomis. Lietuvos vėliavų taip pat gavo dovanų nuo mūsų. Labai patiko programa: pusė dienos išvykos kartu su mokytojais, užsiėmimai, o likusi dienos dalis skirta tik mums – vaikams. Labai patiko, kad vakarais būdavome visi kartu: Jurgita, Emilija, aš, Memetas, Beyza, Dambla ir pernai mūsų mokykloje svečiavęsis Giokseminas. Po tradicinės vakarienės su turkiškais patiekalais, susigalvodavome veiklos: žaidėme futbolą, sportavome, šokome.

Paskutinį vakarą visiems svečiams projekto organizatoriai įteikė dalyvių pažymėjimus. Tą patį vakarą susipažinome ir su naujuoju mokyklos vadovu, nes direktorius, kurį jau pažinojome viešnage mūsų mokykloje metu, tą patį vakarą atsisveikino ir su savo kolegomis.

O mes žadėjome palaikyti ryšius su naujaisiais draugais ir kada nors sugrįžti. (Gitana Gancevskaja, 9 kl. mokinė)

Comenius programa yra Mokymosi visą gyvenimą programos dalis, kuri Lietuvoje administruojama Švietimų mainų paramos fondo. Projekto finansavimą remia Europos Komisija. Šis pranešimas atspindi tik autorius požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už jame pateikiamas informacijos naudojimą.

Autorės nuotr.

Lietuvos fotomenininkai

Į žmogų ir jo problemas – kitu kampu – per fotoaparato objektyvą

Evelina KISLYCH, Trakai

Vaidotas Grigas

Vienas garsiausių Lietuvos fotomenininkų Vaidotas Grigas, dėl savo darbo specifikos geriausiai žinomas moterų tarpe ir krepšinio aikštelėje, jau trečius metus iš eilės moko Lietuvos edukologijos universiteto (toliau LEU) studentus fotografijos meno.

Truputis gyvenimo

V. Grigas gimė 1955 m. Šėtoje, Kėdainių r. 1979 m. baigė Vilniaus valstybinį pedagoginį institutą. Lietuvos fotomenininkų sąjungos narys nuo 1986 m. Vienas iš Lietuvos spaudos fotografų klubo įkūrėjų ir narys nuo 2001 m. 2005 m. suteiktas Lietuvos meno kūrėjo statusas. Nuo 1988 m. mados, modelių ir grožio konkursų fotografas. 1997–2008 m. žurnalo „Stilius“ fotografas. Nuo 2008 m. laisvas menininkas. Nuo 2009 m. dėsto fotografiją Lietuvos edukologijos universitete.

Surengė 37 personalines parodas. Sukūrė apie 500 žurnalų viršelių. 2007 m. išleido fotografijų albumą „Moterys“.

Svarbiausi nuotraukų ciklai:

„Lietuvių folkloro teatras“ (1983–1997), „Lietuvos šventės“ (1985–1990), „Renkame mis“ (1988–1995), „Lietuva: viltis ir skausmas“ (1989–1991), „Lietuvos fotomodeliai“ (1991–1995), „Nostalgiskas peizažas“ (1994), „Rūta“ (1996–1997), „Kūnas kaip drobė“ (1997), „Moterys“ (1997), „Mados metamorfozės“ (2000), „Šypsenos kodas“ (2009). „Ievos dukterys“ (1991). „Moterų visata“ (1988).

Svarbiausios personalinės parodos:

„Moterys“, fotografijos galerija „Prospektas“, Vilnius, 2000; Fotografijos muziejus, Šiauliai, 2000; „Fujifilm“ fotografijos galerija, Kaunas, 2001. Panevėžio fotografijos galerija 2003. Vilniaus rotušė 2007, 2010. Europarlamentas, Briuselis, 2008.

V. Grigas: „Žmonių fotografija – nuolatinis bendravimas. Laikui bėgant šis bendravimas – išsunkia. Fotografija ne vien išorinis vaizdas,

o kur kas daugiau – psichologija. Mano darbo tempas – itin didelis, nuolatos žmonių apsuptyje. Tai labai vargina. Kai pavargstu nuo žmonių, aš fotografuoju saulėlydžius. Tam, kad darbas netaptų prievole, reikia pailsėti, atsipalaiduoti. Man pavyksta atsipalaiduoti fiksuojant gamtą, tai – ramina.“

Studentų darbai – apie viską

2010 m. birželio 9 d. tuometinio Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos instituto (SKI) Socialinės pedagogikos katedros Socialinės pedagogikos antrojo kurso studentai, po pusantros metų darbo su dėstytoju fotomenininku V. Grigu surengė fotografijos darbų parodą „Apie viską“. Anot Instituto direktorės Giedrės Kvieskienės, ši pirmoji SKI studentų fotografijos paroda atverčia naują edukacijos proceso puslapi su galimybėmis būsimiems pedagogams pasinerti, susipažinti ir pamilti fotografijos meno pasaulį.

2011 m. gegužės 5 d. VPU fotografijos paroda „Žvilgsniai“, kuri yra parengta vykstant Socialinės komunikacijos instituto ir Nevyriausybinių Vaikų globos namų „Atsigręžk į vaikus“ edukacinį-kūrybinį projektą sulaukė išskirtinio ir studentų, ir dėstytojų susidomėjimo.

Pokalbis su Vaidotu GRIGU apie fotografijos reikšmę jo ir studento gyvenime.

– **Dirbate Lietuvos edukologijos universitete jau trečius metus. Kokie Jūsų dėstomi dalykai?**

– Viskas, kas susiję su fotografija kaip vizualinės komunikacijos priemone. Pirmas dėstomas dalykas – socialinis dizainas ir fotografijos pagrindai. Papildomai žurnalistikos specializacijos studentams dėčiau fotožurnalistiką, taip pat studentai galėjo lankyti laisvai pasirinkamą dalyką socialinę fotografiją.

– **Pagrindiniai darbo principai: praktika ar teorija?**

– Fotografija neišvengiamai yra ir praktika, ir teorija. Kiekvienas teiginys, mintis, teorija turi būti pagrįsta praktika – realiais darbais. Kiekvieną sakinį lydi vaizdas. Reikia suprasti pagrindinius fotografijos principus, nufotografuoti ir analizuoti – tokiu principu ir dirbame su studentais.

– **Jūsų paskaitos vyksta tik universitete, ar leidžiate studentams paragauti fotografo duonos visuomeniniame gyvenime?**

– Ne, tikrai neapsibrėžiame vien universiteto. Mūsų paskaitos vyksta įvairiausiose vietose: fotomenininkų galerijoje, Vilniaus Rotušėje ir kitose erdvėse, kur vyksta įdomios fotoparodos. Labai produktyvu, kai aplankę parodas susipažįstame su autoriais, jų darbais. Studentai ima labiau domėtis kultūriniu pasauliu. Grįžę – analizuojame. Mano

studentai lanko fotoparodas ir laisvu nuo paskaitų metu. Yra ir tokių, kurie itin veržlūs – tokiems studentams sudarau galimybes pažiūrėti iš šono arba paragauti ir kitokios, ne tik socialinės, fotografijos. Visai neseniai dvi studentės dalyvavo Kauno „Žalgirio“ reklaminėje fotosesijoje. Tokia patirtis – visam gyvenimui.

– **Pedagogai – fotografai? Kaip veikia šis neįprastas derinys?**

– Anksčiau, man dar studijuojant Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, visi pedagogai turėjo išklausyti trumpą fotografijos kursą. Mano pirmasis fotografijos mokytojas – Vytautas Ilevičius.

Fotografija – masinė informavimo priemonė, informacijos šaltinis. Socialinis pedagogas, ypač XXI amžiuje, sparčiai plintant virtualiai komunikacijai ir didėjant gyvenimo tempui, turi mokėti savo darbe išnaudoti fotoaparata kaip galimybę fiksuoti savo ir vaikų darbą (popamokinę veiklą, renginius). Įdomus vaizdinys pritraukia visuomenės dėmesį, reikia išmokyti tuo naudotis.

– **Ar vaikai turėtų būti supažindinami su fotografijos menu dar mokykloje?**

– Vaikai turėtų mokytis fotografijos. Nors šiandieninėje mokykloje šis dalykas nėra įtrauktas į mokymo programą. Vaikai mokosi dailės, pažinti kūrinius, suprasti menininkus ir jų darbuose išvėgti prasme, meną, grožį, bet su fotografija tas pats. Taip stipriai plintant fotografijoms kaip vizualinei komunikacijos priemonei, reiki mokėti pažinti šį meną, mokėti skaityti vaizdą – suprasti, kas norima joje pabrėžti, išskirti.

– **11 metų dirbate fotografu „Stiliaus“ žurnale, keletą metų specializujatės socialinės fotografijos srityje dirbdamas LEU. Kaip pavadintumėte šį pereinamąjį etapą?**

– Tai naujas etapas mano gyvenime. Pereiti nuo žmonių fotografavimo prie gyvenimiškų socialinių sunkumų ir ne tik nebuvo lengva. Tai, kad fotografavau moteris, dar nereikia, kad nesidomėjau kitomis temomis. Žinoma, po darbo „Stiliaus“ žurnale pasiekiau labai aukštą kvalifikaciją dirbdamas su tokio pobūdžio fotografijomis, bet be galo didelę darbo patirtį atsinešiau ir pas studentus. Kartais, fotografuojant vien žmones, kurie žino, jog bus fotografuojami – tampa nebeįdomu, o išlieti į visuomenę ir matyti jų problemas per fotoaparato objektyvą – intriga.

– **Su studentais surengėte tris fotoparodas: „Apie viską“, „Žvilgsniai“ bei prisidėjote prie TV3 ir SEB banko organizuojamos „Išsipildymo akcijos“ parodos „Mano geriausias draugas“. Rezultatai – akivaizdūs. Kaip pavyko realizuoti šias parodas?**

– Studentai mėgsta fotografuoti viską. Visi jauni žmonės – perspektyvūs. Tik vieni išlieka, o kiti – ne. SKI studentai darbštūs, imasi

Studentams yra sudaroma galimybė į daug įvykių pažvelgti per fotoaparato objektyvą.

Nuotraukoje: Lietuvos edukologijos universiteto Socialinės komunikacijos instituto studentės

Agnė Krušaitė (kairėje) ir Evelina Kislych drauge su Kauno „Žalgirio“ žaidėju Milovan Rakovič reklaminės fotosesijos metu

užduočių ir įgyvendina jas iki galo. Klysta, mokosi ir vėl daro. Ar šie studentai pateisino savo ir dėstytojų lūkesčius – bus matyti po dešimties metų. Išties studentai pranoko mano lūkesčius. Parodos rengimo ir įgyvendinimo pradžioje nemaniau, kad bus tiek daug gerų fotografijų. Žinoma, vaikai – dėkinga tema, bet studentų darbas – itin produktyvus.

– **Šiandienos jaunimas – demotyvotas?**

– Aš dirbu su trimis kursais, trimis laidomis, bet karta – ta pati. Viskas priklauso nuo žmogaus. Nereikia sakyti, kad jaunimas šiais laikais toks blogas, o mūsų laikais buvo nuostabūs – tai senatvės „nukvakimo“ požymiai. Visais laikais buvo visokio jaunimo: gabių, norinčių dirbti, tinginių, netikėlių.

– **Kas apmoka studentų rengiamas parodas?**

– Universitetas, Socialinės komunikacijos institutas (SKI) apmoka technines išlaidas. Gaila, bet neturime pakankamai profesionaliai fotografijai skirtos technikos. Universitetas neturi lėšų sudaryti tobulas sąlygas studentui dirbti fotografijos srityje. Kol kas šias galimybes susikuria patys studentai arba dėstytojai – šiuo atveju aš pasidalinu visa turima technika.

– **Dėkoju už pokalbį.**

Autorės ir Vaidoto Grigo nuotr.

Lietuva–Lenkija

Lietuva, kokius gražius tu užauginai Lenkijai vaikus!

Taip rašo Vilniaus rajono savivaldybėje redaguojamas laikraštis „Tygodnik Wileńszczyzny“ (2011 12 1–6) (žr. jo priedą „Rota“, Nr. 676, p. 17). Laikraštis formuluoja dar aiškiau: „Lenkija, kokius tu turi gražius vaikus“. Tie vaikučiai užauginti ne Lenkijoje, o Lietuvoje, jos ilgaamžėje istorinėje sostinėje Vilniuje, išmokyti ne Lenkijos, o nepriklausomos demokratinės Lietuvos Respublikos Adomo Mickevičiaus gimnazijoje, nebegiedojo „Lietuva, Tėvyne mūsų“. Jie Lietuvoje dėkojo už Lenkijos nepriklausomybę, 67 kilometrus (jau 17 metus) lapkričio 11 dieną keliaudami nuo Zalavo (Švenčionių r.) iki Aušros vartų. Jie nešė tik Lenkijos vėliavas, ant jų krūtininių buvo tik Lenkijos herbai. Šalia jų buvo tik Lenkijos 123 metrų ilgio vėliava (pirmą kartą), tik Lenkijos kunigai (D. Stancikas ir kiti), tik lenkų tėvų streiko komiteto atstovas Albertas Norvaiša, tapęs Narwojsz.

Iš mūsų vaikų Lietuvos penktąją koloną auklėja Lenkų rinkimų akcija Lietuvoje, jai pavaldi ir Lietuvos mokesčių mokėtojų išlaikoma Lietuvos lenkų mokytojų draugija „Macierz Szkolna“. Per paskutinį Lietuvos ir

Lenkijos ekspertų susitikimą jos pirmininką J. Kvietkovskį už raginimus nesilaikyti Lietuvos įstatymų ir „už ypatingus nuopelnus lenkiško švietimo Lietuvoje labai“ Lenkijos URM apdovanojo gražių medaliu „Bene Merito“. Pagal Lietuvos ir Lenkijos sutartį „Dėl draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo“ (1, 2, 16 str.) kiekvienas asmuo, priklausantis lenkų tautinei mažumai Lietuvos Respublikoje, privalo būti lojalus valstybei, kurioje jis gyvena, ir vadovautis jos įstatymuose numatytais pareigomis, besąlygiškai gerbti Lietuvos suverenumą ir teritorinį vientisumą.

Lietuvos sandrauga, susibūrusi po 1991 m. sausio 13-osios iš įvairių tautybių Lietuvai lojalių organizacijų atstovų, visada laikėsi minėtų principų, LR Konstitucijos ir įstatymų. Lietuva nėra Lenkijos protektoratas, kad ši įvedinėtų jai įstatymus, administruotų jos teritoriją ir piliečius.

Lenkijos premjeras D. Tuskas Lietuvoje pareiškė, kad abiejų valstybių santykiai bus tiek geri, kiek bus geri Lietuvos valdžios santykiai su lenkų tautine mažuma, t. y. su Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Vals-

tybinės kalbos, Švietimo ir kitų įstatymų nesilaikančia Lenkų rinkimų akcija (bet dosniausiai Lenkijos finansuojama). Lenkija skatina Lietuvos polonizaciją ir kelerius metus nepagrįstai prievartauja „strateginę partnerę“ dėl lenkų tautinės mažumos, nors ji čia turi geriausias sąlygas pasaulyje. Panašiai tariamai „ginant“ vokiečių mažumą Hitleris 1938 m. okupavo Čekiją, 1939 m. – Lenkiją, o Sovietų Sąjungai, tariamai gindama „grobiamus“ savo kareivius – Lietuvą. Rusija neseniai iš Gruzijos taip atėmė Abchaziją.

Lenkijos vadovai irgi dairosi į tuos pavyzdžius. Trokšdami peržiūrėti po Antrojo pasaulinio karo likusias valstybių sienas, užmiršta, jog ketvirtadalis dabartinės Lenkijos sudaro ir baltų žemės, atimtos iš Vokietijos ir Lietuvos. Vykdydamas Lenkijos revanšistų valią, Berznyko klebonas dabartiniame valstybių pasienyje prie Lietuvos karių kapų užrašė, esą jie „1920 metais kartu su Raudonąja armija įsiveržė į Lenkijos teritoriją“. Iš tikro tais metais abi armijos tarpusavyje kovojo, o čia Lenkijos kariuomenė įsibrovė į etninės bei istorinės lietuvių žemes.

Profesionalias provokacijas rengia ir autonomininkai, tebevadovaujantys Lenkų sąjungai, Vilniaus rajono savivaldybei.

Lenkija finansuoja Lietuvoje leidžiamą laikraštį „Kurier Wileński“, kuris propaguoja teritorinę autonomiją, kursto tautinę nesantaiką, pažeidinėja Lietuvos ir Lenkijos sutartį, net skaičiuoja, kiek kartų bus stipresnė Lenkijos kariuomenė, kai riaušininkai vėl ją „pasikvies daryti tvarką“. Tas, kas kūrė organizacijas, turinčias tikslą neteisėtu būdu pakeisti Lietuvos valstybės konstitucinę santvarką, pažeisti teritorijos vientisumą arba dalyvavo tokių organizacijų ar grupių veikloje, turi būti baudžiamas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 121 straipsnį. Šio Kodekso 123 straipsnis reikalauja įvertinti ir asmenis, kurie, būdami įgalioti atstovauti Lietuvos Respublikai palaikant santykius su kita valstybe, sąmoningai neatliko pareigų arba atliko jas netinkamai ir padarė Lietuvos interesams žalą.

Kaip baltai tampa gotais

Prof. Alvydas BUTKUS, dr. Stefano M. LANZA, Kaunas

Atkelta iš 1 p.

Jordano *De Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis* (Apie gotų, arba gotų, kilmę ir darbus, nors rankraščiuose aptinkama ir kitokios formuluočių pavadinimų, pavyzdžiui, *Getica*). Šis VI a. lotynų istorikas, kuris sakosi pats esąs gotų kilmės, niekada gotų tautos nevadina *gudais* (kas lotynų kalboje skambėtų *gudi* arba *gudae* – tokia forma šis žodis niekur šaltiniuose neužfiksuotas), o tik *gothi*. Tai, kad J. Statkutė, pateikdama vieną iš pagrindinių (jei ne pagrindinį!) savo teorijos argumentų, remiasi vieninteliu ir, beje, prieštaringai vertinamu Jordanu, be abejo, nėra patikima. Tačiau autorė įsitikinusi, kad ne tik lietuvių ir latvių tautos, bet ir pasaulio mokslininkai ilgą laiką buvo apgaulinėjami, o šios didžiiosios apgavystės pradžia yra suklasotos Jordano vertimas. Jos žodžiais, „Vertime padarytas esminis žodžio reikšmės pakeitimas niekieno nebuvo pastebėtas. Gal tai įvyko todėl, kad Jordanas ten pat mini vietovę Skandza (tarti skandsa), kuri be įrodymų buvo sutapatinta su Skandinavija. Bet Jordano tekste nėra nė vieno žodžio apie Skandinaviją. Jis kalbėjo tiktai apie Pabaltijį“.

Pažiūrėkim, ką gi rašo Jordanas (*Getica*, III, 16–17).

Istorikas kviečia skaitytoją kartu grįžti prie *Scandzos* salos buvimo vietos temos (*Ad Scandziae insulae situm redeamus*), apie kurią užsiminta aukščiau (skyrelyje I, 9), plačiau neaprašius (*quod superius reliquimus* – „kurią aukščiau palikome“). Apie ją (*De hanc* yra klaidingas J. Statkutės perrašas – originale yra *De hac*; prielinksnis *de* valdo tik abliatyvą, ne akuzatyvą/galininką) antroje savo veikalo knygoje Klaudijus Ptolomėjus (*etenim in secundo sui operis libro Claudius Ptolomaeus*), išžymus pasaulio gaublio aprašytojas (*orbis terrae discriptor egregius*), primena sakydamas (*meminit dicens*): Šiaurės vandenyno jūroje esti „padėta“ (*est in Oceani arctoi salo posita*) didelė sala, *Scandza* vadinama (*insula magna, nomine Scandza*), citrinmedžio lapo formos (*in modum folii citri*), lenktais šonais (*lateribus pandis*), ilgai ištiesta save užbaigianti (*per longum ducta concludens se*). Apie ją pasakoja ir Pomponijus Mela, kad „padėta“ jūros įlankoje *Codane* (*De qua et Pomponius Mela in maris sinu Codano positam refert*), į jos krantus įteka Vandenynas (*cuius ripas influit Oceanus*), ši esti „padėta“ priešais Vyslos upę (*haec a fronte posita est Vistula fluminis*), kuri, ištekėjusi iš Sarmatijos kalnų (*qui Sarmaticis montibus ortus*), įteka trimis atšakomis į Šiaurės Vandenyną visai prieš *Scandzą* (*in conspectu Scandzae septentrionali Oceano trisulcus inlabitur*), skirdama Germaniją nuo Skitijos (*Germaniam Scythiamque disterrinans*).

Tokia yra Jordano veikalo ištrauka. J. Statkutė nesutinka su visais mokslininkų vertimais iš esmės dėl dviejų vietų: *a fronte Vistula fluminis* ir *in conspectu Scandzae*. Autorės nuomone, klaidingai versta, kad

Scandzos sala yra priešais Vyslos žiotis. Ji mano, kad *a fronte* reiškia *priekinėje pusėje*. Štai autorės vertimas: jos (= *Scandzos* salos) priekyje yra Vyslos upė (kitur verčia *frontinėje dalyje*), kuri išteka iš Sarmatijos kalnų, o ten, kur matosi Skandza, ji įteka trimis šakomis į Šiaurės Okeaną. Pateikusi šį vertimą, autorė prieina tokią išvadą: kiekvienam lietuviui yra aišku, kad kalbama apie Aismares, Sembą ir Kuršių mares. Tačiau *Scandzos* salos sutapatinimas su Aistmarių pusiasaliu (nekalbant apie dar labiau į šiaurės rytus besidriekiančią Kuršių neriją) vis dėlto yra mažų mažiausiai problemiškas.

Jei, kaip teigia J. Statkutė, salos priekyje yra Vyslos upė, tai tada išeina, kad Vysla teka pačioje saloje, kas yra visiškai absurdas (niekas niekada neabejojo, kad Vysla teka žemyn). Antra, lotynų kalboje konstrukcija *a* (arba *ab*) + abliatyvas neturi inesyvo, t.y. buvimo vietoje reikšmės (*priekinėje pusėje*), tą turi *in* + abliatyvas. *A fronte* rodo atžvilgį, tuo tarpu *in fronte* atitiktų lietuvių kalbos vietininką. Galima pateikti dešimtis lotyniškų tekstų pavyzdžių, parodančių šių prielinksnių vartoseną, o ir pats Jordanas vartoja tiek *a fronte*, tiek *in fronte*, jausdamas, matyt, reikšmės skirtumą; plg. *Getica*, V, 46, kur rašo apie Dneprą: *Ad cuius ostia insula est in fronte, Achilles nomine*, t.y.: „prie kurio (= Dnepro) žiočių priekinėje pusėje yra sala, kuri vadinasi Achilles“.

Kitas kontroversiškas pasakymas yra *in conspectu Scandzae*. Autorė supranta pažodžiui, ir, kadangi daiktavardis *conspectus* yra kilęs iš veiksmazodžio *conspicio* „matau, žiūriu, pastebiu“, ji teigia, kad *Scandza* turi būti matoma iš tos vietos, kur Vysla įteka į jūrą. Pasakymas *in conspectu* lotyniškai vartojamas tiesiogine prasme, kalbant apie žmones, panašiai kaip lietuviškai *ko akivaizdoje*, prieš kieno veidą, plg.: *constituitque in conspectu omnium* (ir pastatė visų akivaizdoje, *Cic.*, *In Verrem*, V, 2, 3), *in conspectu patris* (tėvo akivaizdoje, *Val. Max.*, 5.1.5), *in conspectu nostro occisus est* (mūsų akyse buvo nužudytas, *Amm.*, XXIV, 16). Jei *in conspectu* vartojamas kalbant ne apie žmones (ar asmeninamas būtybes), jo reikšmė esti perkeltinė, kadangi nėra subjekto, kuris galėtų *matyti*, *žiūrėti*, *pastebėti*. Tokiais atvejais *in conspectu* tiesiog rodo buvimą prie ko, prieš ką, netoli ko, plg.: *est in conspectu Tenedos, notissima fama insula* (priešais [Trojos miestą] yra Tenedosas, garsiausio vardo sala, *Verg.*, *Aen.*, II, 21-22), *quercus, quae est in oppidi conspectu* (ąžuolas, kuris yra prieš įtvirtintą miestą, *Varr.*, *R.R.*, I, 7, 6). Pats Jordanas vartoja *in conspectu* tik du kartus ir niekada nekalba apie žmones. Be minėto atvejo, dar yra *Getica*, XII, 74: *Quae patria in conspectu Moesiae sita* (Ir ši [Gepidų] tėviškė (= Dakija) yra prieš Meziją). Vis dėlto, galima teigti, kad J. Statkutės siūlomas vertimas nebūtinai klaidingas, bet tikslinga perkelti *in conspectu* į geografinio aprašymo kontekstą.

Kiti Antikos šaltiniai

Aprašydamas gotų kraštą, Jordanas cituoja geografus – graiką Klaudijų Ptolomėjų ir romėną Pomponijų Melą, tačiau niekur neužsimena apie savo asmenišką tų vietovių pažinimą (kas būtų, beje, svarus patikimumo įrodymas). Visa tai leidžia daryti išvadą, kad pats Jordanas ten niekada nėra buvęs. Pravartu tada skaityti, ką Ptolomėjas ir Pomponijus rašo apie *Scandzą*. Štai Ptolomėjaus ištrauka: ἀπ'ἀνατολῶν δὲ τῆς Χερσονήσου τέσσαρες αἱ καλούμεναι Σκανδίαί, τρεῖς μὲν μικραί, [...] μία δὲ μεγίστη καὶ ἀνατολικωτάτη κατὰ τὰς ἐκβολὰς Οὐνετοῦλα ποταμοῦ (*Geogr.*, *Liber* 2, IX, 33-34). Įdomu, kad graikų geografas kalba net apie keturias vadinamąsias Skandijas (τέσσαρες, αἱ καλούμεναι Σκανδίαί) į rytus nuo Pusiasalio (ἀπ'ἀνατολῶν δὲ τῆς Χερσονήσου), trys mažos (τρεῖς μὲν μικραί), o viena, ta didžiausia ir labiausiai rytinė (μία δὲ μεγίστη καὶ ἀνατολικωτάτη), yra priešais upės Vyslos žiotis (κατὰ τὰς ἐκβολὰς Οὐνετοῦλα ποταμοῦ). O štai ką rašo Pomponijus: *Codanus ingens sinus magnis parvisque insulis refertus est. Hac re mare quod gremio litorum accipitur nusquam late patet nec usquam mari simile* (Chor., *Liber* 3, 26); *Triginta sunt Orcades angustis inter se diductae spatiis, septem Haemodae contra Germaniam vectae. In illo sinu quem Codanum diximus ex iis Scadinavia, quam adhuc Teutoni tenent* (Chor., *Liber* 3, 44). Pirmojoje ištraukoje lotynų geografas pabrėžia, kad didelė Kodano įlanka visa pilna didelių ir mažų salų (*Codanus ingens sinus magnis parvisque insulis refertus est*), ir dėl to (*Hac re*) jūra, kuri priimama į krantų gilumą, niekur nėra plačiai išplatėjusi (*mare quod gremio litorum accipitur nusquam late patet*) ir niekur nėra panaši į jūrą (*nec usquam mari simile*). Antroje ištraukoje rašoma, kad trisdešimt salų yra Orkadų salos (*Triginta sunt Orcades*), tarpusavyje nutolusios ankštais tarpais (*inter se diductae spatiis*), o septynios Hemodos yra „padėtos“ priešais Germaniją (*septem Haemodae contra Germaniam vectae*). Iš jų (*ex iis*) toje įlankoje, kurią pavadinome Kodanu (*In illo sinu quem Codanum diximus*), yra Skandinavija, kurią iki šiol užima Teutonai (*quam adhuc Teutoni tenent*). Bet jei *Teutonai*, tai germanai. Tada išeina, kad Skandinavija buvo germanų tautų, vadinasi, ir gotų, buveinė.

Versdamas Ptolomėjų, Jordanas lokali-

Skandinavijos žemėlapis pagal Ptolomėjų

zuoja Skandzos vietą priešais Vyslos žiotis, o versdamas Pomponijų, jis išivaizduoja, kad sala turi būti priešais Germaniją, ir dar pakankamai netoli, atskirta jūros, kuri net neatrodo kaip jūra. Dėl to, matyt, pasirinko posakį *in conspectu*, nes manė, kad Skandza gali būti matoma iš Germanijos bei Skitijos krantų. Jordano geografinis suvokimas iš tiesų tebuvo knyginis, todėl svarbu savęs paklausti, kaip jis pats išivaizdavo tas vietas. Originalių Ptolomėjaus žemėlapių neišliko, bet pagal jo aprašus ir pateiktas geografinės koordinatas jau nuo Renesanso, kai buvo rasti pirmieji *Geografijos* rankraščiai, pradėta braižyti Europos kraštų žemėlapius. Turbūt priimtina hipotezė, kad Jordanas turėjo įsivaizduoti centrinę Europą panašiai, kaip ir kiti Ptolomėjaus skaitytojai. Čia pateikiamas Varšuvos nacionalinėje bibliotekoje saugomas Zamoiskio kodekso Baltijos jūros kraštų žemėlapis (1464 m.):

Suprantama, Baltijos regiono vaizdavimas čia skiriasi nuo šiuolaikinio. Tačiau žemėlapyje prieš Vyslos upės žiotis (čia apibrėžtos apskritimu) gana aiškiai matyti didelė sala (*insula magna*), kurios forma galėtų priminti citrinmedžio lapą (*in modum folii citri*), šonai lenkti (*lateribus pandis*), o krantai tokie, į kuriuos įteka vandenynas (*cuius ripas influit Oceanus*; plg. Švedijos ir Norvegijos fiordus). Žiūrint į žemėlapi, taip pat suprantama, kodėl Jordanas parašė *in conspectu* („akivaizdoje“ arba „priešais“). Aistmarių nerija turėtų būti ta visai mažytė sala (čia įreminta stačiakampiu) priešais Prūsijos krantus (normalaus dydžio žemėlapyje matyti užrašyta tiek *Prussia*, tiek *Livonia*). Be atitiktens lieka tik pasakymas *per longum ducta concludens se* („ilgi nutįsusi baigiasi“ arba „ilgai išsidriekusi, baigiasi“). Toks pasakymas tikrai kalbant apie pailgą objektą, koks iš tiesų yra Skandinavijos pusiasalis, tačiau šiame žemėlapyje tai neatspindėta.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos istorijos kalendorius. Gruodis

Gruodžio 23–31 d.

23 diena

1394 m. Kijeve nunuodytas Jogailos brolis Skirgaila, prieš du mėnesius paskirtas Kijevo kunigaikščiu vietoj nušalinto brolio Vladimiro Algirdaičio.

1595 m. popiežius Klemensas VIII patvirtino Lenkijos ir Lietuvos Valstybės stačiatikių vyskupų parengtą bažnytinės unijos projektą.

1904 m. Vilniuje pradėjo eiti pirmasis lietuviškas dienraštis „Vilniaus žinios“.

24 diena

1798 m. Zaosėje (netoli Naugarduko) gimė Adomas Mickevičius, žymiausias Lietuvos poetas romantikas. Mirė 1855 11 26 Konstantinopolyje.

1812 m. Rusijos caras Aleksandras I paskelbė visuotinę amnestiją Lietuvos gyventojams, per karą rėmusiems prancūzams.

1991 m. popiežius Jonas Paulius II

25 diena

1566 m. Gardino seime sudaryta Lietuvos ir Livonijos (Uždauguvio kunigaikštystės) unija.

1944 m. NKVD kariuomenė ir sribai nusiaubė 11 Alytaus apskrities kaimų (Klepočius, Lizdus ir kt.).

26 diena

1183 m. žiemą Lietuva surengė pirmą antpuolį į Rusijos žemes (Polocką ir Pskovą). Prasidėjo nuolatinė Lietuvos karinė ekspansija (pirmasis Lietuvos valstybės funkcionavimo požymis).

1918 m. Vilniuje suformuota antroji Lietuvos Respublikos vyriausybė (ministras pirmininkas – Mykolas Sleževičius).

1940 m. Kaune įkurta Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga.

27 diena

1791 m. karalius Stanislovas Augustas

Poniatovskis Kalvarijai suteikė miesto savivaldos teises ir herbą.

1918 m. Vilniuje išleistas pirmasis Lietuvos pašto ženklas.

1926 m. Kaune sušaudyti keturi „komunariai“ (Karolis Požėla, Kazys Giedrys, Rapolas Čarnas, Juozas Greifenbergeris).

28 diena

1666 m. Jonas Kazimieras Vaza uždarė visas Lenkijos ir Lietuvos monetų kalyklas. Lietuvos monetų kaldinimo pabaiga.

29 diena

1341 m. pabaigoje mirė Gediminas, Lietuvos didysis kunigaikštis.

1918 m. Lietuvos vyriausybė paskelbė atsišaukimą, kviečiantį Lietuvos piliečius stoti savanoriais į kariuomenę.

30 diena

1565 m. Žygimantas Augustas leido sukurti Lietuvos pavietų seimelius.

1812 m. pasirašyta Tauragės konvencija tarp Rusijos karinės vadovybės ir Napoleono

armijoje veikusio Prūsijos korpuso, kuris nutraukė karo veiksmus. Vokiečių valstybių išsivaduojamosios kovos pradžia.

1860 m. Kubilėliuose (Šakių r.) gimė Jonas Jablonskis, lietuvių bendrinės kalbos kūrėjas. Mirė 1930 02 23 Kaune.

1980 m. pasirašytas Vilniaus televizijos bokšto priėmimo eksploatuoti aktas. Tuo metu pagal aukštį (326,47 m) jis buvo šeštas pasaulyje.

1962 m. pradėjo veikti Elektrėnų elektinės pirmasis blokas.

31 diena

1435 m. Kujavijos Bresto Amžinosios taikos sutartimi Vokiečių ordinas išpareigojo niekada neberemti Švitrigailos ar kito pretendento į Lietuvos sostą.

1858 m. Paežeriuose (Vilkaviškio r.) gimė Vincas Kudirka, publicistas, Lietuvos himno autorius. Mirė 1899 11 16 Naumiestyje.

Parengė Tomas BARANAUSKAS, Vilnius

2012 metų Trakų bažnyčios kalendorius – puiki kalėdinė dovana

Stebuklingojo Trakų Dievo Motinos paveikslo sekiniai naujajame bažnyčios kalendoriuje

VšĮ „Vorutos“ fondas dviem kalbomis (lietuvių ir lenkų) išleido 2012 metų Trakų bažnyčios kalendorių. Svarbiausią vietą jame – viršelyje – užima Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas su aptaisais. Kalendoriuje taip pat išspausdinti šio Trakų Marijos paveikslo sekiniai, esantys Vilniaus Aušros vartų, Želvos, Giedraičių, Semeliškių, Latvijos Agluonos bažnyčiose. Taip pat galima pamatyti keletą akimirkų iš šių metų rugsėjo 2–8 dienomis vykusių Trakų Švč. Mergelės Marijos atleidų – Trakinių. Kalendoriuje tradiciškai spausdinama Trakų bažnyčios chronologija, pažymėtos metinės katalikiškos šventės.

Formatas 20x30 cm, labai patogus ir tinkamas padovanoti artimiesiems, kaip kalėdinę dovaną.

Leidinių galima įsigyti Trakų bažnyčioje, laikraščio „Voruta“ redakcijoje (Naujoji g. 16, Trakai), Vilniaus centriniame knygyne (Gedimino pr. 13, Vilnius), Katedros knygyne

Kalendoriaus viršelis

(Šventaragio g. 4, Vilniaus) ir Trakų Salos pilyje.

„Vorutos“ fondo inform.

Vorutos prenumeratorių dėmesiai

Lietuvos paštuose priimama laikraščio Voruta prenumerata 2012 metams.
Prenumeratos kaina (indeksas 0135)

1 mėn. – 3,31 Lt
3 mėn. – 9,93 Lt
6 mėn. – 19,86 Lt
12 mėn. – 39,72 Lt

Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)

1 mėn. – 3,09 Lt
3 mėn. – 9,27 Lt
6 mėn. – 18,54 Lt
12 mėn. – 37,08 Lt

Prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu nenurodyta kitaip).

Gyventojų ir organizacijų užprenumeruotas laikraštis Voruta nurodytais adresais pristatomas šeštadieniais. Vorutą galima užsisakyti ir internetu bendrovės tinklalapyje www.post.lt.

VšĮ Vorutos fondas darbei Trakuose ieško programuotojo (-os) ir redaktoriaus (-ės) laikraščio leidybai. Reikalavimas – patirtis. CV siųsti redaktorius@voruta.lt

Vorutos fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą *Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai*, Trakai: Voruta, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.

Knygą galite įsigyti Vilniaus centriniame knygyne, Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir Vorutos redakcijoje.

buhalterija@voruta.lt

Atitaisymas

Vorutos 2011 m. gruodžio 10 d. Nr. 23 (737) prie 8-ame puslapyje esančio straipsnio Paberžės „Verdenės“ vid. Mokyklos komanda – antra mokyklų būrių rikiuotės konkurse ir prie 5-ame puslapyje esančio straipsnio Kelionė į Panemunės pilis rubrikos turi būti tokios: Vilniaus rajono savivaldybės mokyklos. Atsiprašome straipsnių autorių ir skaitytojų.

Redakcija

„Senoji Kibininė“

Kalėdiniai rytmečiai
viduramžių miestel!

Senoj kibininė kviečia į kalėdinius rytmečius mažiems ir dideliems...

Papasakosime kibinų atsiradimo istoriją, prisiminsime tradicijas, žaidimus, įvairius žaidimus, minsime minkštes.

Pakviesime pasivaikinti kibinukais, sultiniu, bei garuojančios arbatos puodeliu.

Pas mus laikas sustoja, tad susitikime Trakuose...

Smulkesnė informacija tel. 865908454 arba www.kibinas.lt

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gaminių pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gaminių pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais:

1. Savanorių pr. 247 (šalia „Maximos bazės“)
2. Savanorių pr. 16 (šalia „Hyper RIMI“)
3. Žirmūnų g. 64, Vilnius (šalia „Hyper RIMI“)
4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (šalia IKI)
5. Konstitucijos pr. 40, Vilnius (prie CUP, šalia Baltojo tilto)
6. Ateities g. 91, Vilnius (MANDARINO patalpoje)
7. Viršuliškių g. 40, Vilnius (šalia MADOS)
8. Uknėgės plentas 369, Vilnius (šalia BIGO)
9. Priegliaus g. 1, Vilnius (Minsko pl., prekybos centras PUPA)
10. Jeruzalės g. 4, Vilnius (šalia RIMI)
11. Vidūno g. 4, Vilnius, Pilaitė (šalia RIMI).

Ačiū, kad esate kartu!

www.kibinas.lt

Prisidėkite prie Vorutos leidybos

Voruta jau skaičiuoja trečiąjį savo leidybos ir veiklos dešimtmetį. Tai vienintelis šalies istorijos laikraštis, skirtas ugdyti lietuvių istorinę atmintį ir tautinę savimone, populiarinti Lietuvos istoriją.

Jūsų, mieli skaitytojai, parama padeda laikraščiu pateikti naujų žinių apie svarbiausius Lietuvos istorijos įvykius ir jų įvairias interpretacijas bei vertinimus.

Norėdami ir toliau dirbti Jūsų labui ir ugdyti Lietuvos istorinę atmintį ir tautinę savimone, prašome paremti Vorutą ir finansaiškai.

Paramos būdai:

1. Jūsų aukos
2. Parama, vadovaujantis LR Paramos ir labdaros įstatymu, skiriant 2 proc. iš valstybei sumokėto gyventojų pajamų mokesčio.
3. Jūsų užsakoma prenumerata
4. Jūsų mokami skelbimai, sveikinimai, užuojautos bei reklama ne tik Vorutos laikraštyje, bet ir interneto svetainėje www.voruta.lt

Informacija apie paramos gavėją

VšĮ „Vorutos“ fondas
Įmonės kodas 181392738
Adresas: Naujoji g. 16, Trakai LT-21111
El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt arba voruta@voruta.lt
Tel. 8 528 512 66, 8 605 11117
Atsiskaitomosios sąskaitos numeris LT654010042700021469
Mokėjimo paskirtyje nurodykite, kad tai PARA-MA
Dėkojame už bendradarbiavimą.

Dėmesio

Galite įsigyti 2011 m. įrištą Vorutos laikraščio metinį komplektą. Kreiptis tel. 8 528 51266; mob. 8 603 11117. El. p. vorutosfondas@voruta.lt

Voruta®

Visos prekių ženklų teisės saugomos

9 771392 1067018

Prenumeratos indeksai 0135, 0136

Redakcinė kolegija:

Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius).

© Voruta, 2011. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt trejetis leidimo metų. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina du kartus per mėnesį (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8528)51266. „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius. Spausdino Media Regionalne Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1 500 egz.

Tadas Stomma, JAV
Marija Remienė, JAV
Bronius Saplys, Kanada

 Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas
Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje

Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt

Redakcija: Jurgita Brašiūnaitė (redaktorė, tel.: 8 603 11117), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė), Stanislava Žuravskaitė (buhalterė), Dana Zacharevičienė, Aušra Virvičienė (publicistika), Birutė Žemaitaitytė (mažoji Lietuva), Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).